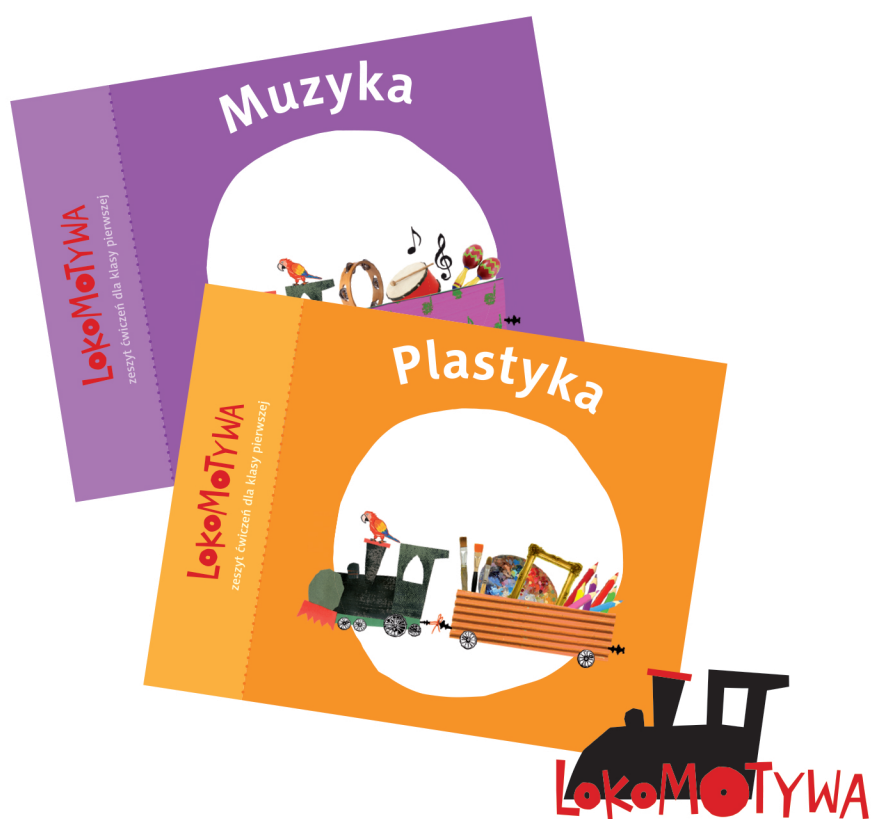

Przewodnik dla nauczyciela

Lokomotywa. Klasa pierwsza
Edukacja artystyczna

Autorzy:

Katarzyna Rymar, Dariusz Rymar (Plastyka)

Iwona Kulis (Muzyka)

Opieka merytoryczna i edytorska: Małgorzata Dobrowolska

Konsultacja merytoryczna: dr Jacek Friedrich, Agnieszka Żelewska (Plastyka)

prof. dr hab. Piotr Sutt (Muzyka)

Redakcja: Magda Szpyrko-Ankiewicz, Jacek Foromański

Projekt graficzny i okładka: Jarosław Zakrzewski

Ilustratorzy zeszytów ćwiczeń: Bartłomiej Brosz, Joanna Czernichowska-Olechnowicz, Maria Ekier, Beata Horyńska, Monika Kruszewska, Karin Majdowska, Ewa Poklewska-Koziełto, Bogna Pniewska, Grażyna Rigall, Agnieszka Semaniszyn-Konat, Anna Sędziwy, Agnieszka Żelewska, Martyna Żółtaszek

Korekta: Dorota Magier, Magdalena Pagińska, Elżbieta Pałasz

Skład: Maria Chojnicka, Natalia Helman, Emilia Pliś

ISBN 978-83-7420-334-0

© Copyright by Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe

Wydawca: Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe, 80-309 Gdańsk, al. Grunwaldzka 413

Gdańsk 2012. Wydanie pierwsze

Druk i oprawa: Interak, Czarnków

Wszystkie książki Wydawnictwa są dostępne w sprzedaży wysyłkowej.

Zamówienia można składać w księgarni internetowej: www.ksiegarnia.gwo.pl

lub nadsyłać listownie:

80-876 Gdańsk 52, skr. poczt. 59

tel. 801 643 917, 58 340 63 63

fax 58 340 63 61, 58 340 63 66

www.lokomotywa.gwo.pl e-mail: handel@gwo.pl

UWAGI WSTĘPNE

Przewodnik ten przeznaczony jest dla nauczycieli korzystających z serii *Lokomotywa*.

Przed przystąpieniem do pracy z przewodnikiem warto zapoznać się z programem „Lokomotywa. Program edukacji wczesnoszkolnej (klasy 1–3 szkoły podstawowej)” oraz rozkładem materiału. Obie publikacje są dostępne na stronie www.lokomotywa.gwo.pl.

W przewodniku nauczyciel znajdzie szczegółową tematykę dni i propozycje zajęć dydaktycznych z zakresu edukacji plastycznej i muzycznej.

Główną część przewodnika stanowią szczegółowe plany zajęć, w ramach których realizowane będą treści zeszytów ćwiczeń *Lokomotywa 1. Plastyka. Zeszyt ćwiczeń dla klasy pierwszej szkoły podstawowej* oraz *Lokomotywa 1. Muzyka. Zeszyt ćwiczeń dla klasy pierwszej szkoły podstawowej*. Ponadto, w zaproponowanych planach przewidziano wykorzystanie dwóch płyty z nagraniami utworów muzyki klasycznej i materiału dźwiękowego niezbędnego w przeprowadzeniu zajęć muzycznych.

Jeśli nauczyciel dysponuje tablicą interaktywną lub komputerem i rzutnikiem, może skorzystać z zamieszczonej na płycie wersji multimedialnej zarówno zeszytu ćwiczeń *Lokomotywa 1. Plastyka*, jak i zeszytu ćwiczeń *Lokomotywa 1. Muzyka*.

SPIS TREŚCI

Oznaczenia	4
PLASTYKA	
Wprowadzenie	6
Ogólny plan zajęć	7
Szczegółowy plan zajęć	11
MUZYKA	
Wprowadzenie	48
Ogólny plan zajęć	49
Szczegółowy plan zajęć	53
Spis utworów i materiałów dźwiękowych	87

OZNACZENIA

Plany szczegółowe poszczególnych zajęć zostały podzielone na fragmenty oznaczone następującymi ikonkami:

- – praca z zeszytem ćwiczeń *Plastyka*
- – praca z zeszytem ćwiczeń *Muzyka*
- – praca bez zeszytu ćwiczeń i bez materiałów z wyprawki ucznia
- – propozycja dodatkowa (do zrealizowania, gdy pozwala na to czas i poziom klasy)
- – ćwiczenia manipulacyjne z użyciem naklejek lub kartonikowych wypychanek z teczki *Materiały do plastyki i muzyki*
- – nienumerowane karty z teczki *Materiały do plastyki i muzyki*
- – ćwiczenia manipulacyjne z elementami z klasera; ikonka oznacza, że po ćwiczeniu dzieci chowają elementy do klasera
- – do wykorzystania są dodatkowe materiały, które nauczyciel otrzymał wraz z pakietem *Lokomotywa* (teksty, materiały do kopiowania, plansze itd.)
- – należy przygotować dodatkowe materiały przyniesione przez nauczyciela lub uczniów
- – zabawa ruchowa
- – praca z książką *Wiersze i opowiadania*
- – należy skorzystać z płyty *Nasze piosenki. Muzykujemy* (CD1) lub *Album muzyczny. Wiersze i opowiadania. Aktorskie interpretacje tekstów* (CD2)

Proponowane pytania i polecenia połączone są w grupy tematyczne, ale oczywiście oczekujemy, że nauczyciel będzie te pytania zadawał pojedynczo. W celu uproszczenia przekazu zamieszczone w przewodniku polecenia kierowane bezpośrednio do uczniów zostały sformułowane w drugiej osobie liczby pojedynczej rodzaju męskiego.

Znak ►► lub ►► poprzedza grupę pytań do zadań w zeszycie ćwiczeń.

Znak ►► pojawia się przed pytaniami nieco trudniejszymi, przeznaczonymi dla uczniów, którzy dobrze sobie radzą z ćwiczeniami i szybciej pracują.

Znak oznacza informacje dodatkowe dla nauczyciela, które można wykorzystać podczas zajęć.

Dodatkowe, mniej istotne komentarze dla nauczyciela zapisano na niebiesko. W niektórych wypadkach, w nawiasach kwadratowych, podano – także na niebiesko – oczekiwane odpowiedzi uczniów.

Znak to odnośnik do innej strony przewodnika lub do płyty CD-ROM z dodatkowymi materiałami dydaktycznymi.

PLASTYKA

WPROWADZENIE

Zeszyt ćwiczeń do edukacji plastycznej został podzielony na trzy działy: *Tworzymy*, *Podziwiamy* i *Prace na różne okazje*. Dział *Tworzymy* to kurs działań twórczych, dzięki któremu uczniowie zapoznają się z podstawowymi technikami plastycznymi oraz środkami wyrazu plastycznego, takimi jak: punkt, linia, kształt, barwa. Dział *Podziwiamy* służy przygotowaniu uczniów do odbioru sztuki, a dział *Prace na różne okazje* zawiera propozycje prac okolicznościowych (ozdób, laurek itp.).

Oprócz zeszytu ćwiczeń w komplecie znajduje się teczka *Materiały do plastyki i muzyki* zawierająca gotowe elementy do wybranych prac – naklejki, szablony, wypychanki i kolorowe kartki. Do wykonania niektórych zadań uczniowie będą musieli przygotować odpowiednie, dodatkowe materiały plastyczne.

W *Przewodniku dla nauczyciela* zawarte są propozycje 33 zajęć plastycznych obejmujące wszystkie działy – *Tworzymy*, *Podziwiamy* i *Prace na różne okazje*. Zajęcia te zostały rozmieszczone w ramowym rozkładzie roku szkolnego. Rozkład ten nauczyciel może oczywiście modyfikować, szczególnie gdy w ciągu roku szkolnego pojawi się możliwość zorganizowania wyjazdu do muzeum czy pracowni artysty. Jednak treści przygotowujące ucznia do ekspresji przez sztukę – zawarte w dziale *Tworzymy* – powinny być omawiane z zachowaniem kolejności przedstawionej w książce.

Przewodnik dla nauczyciela, oprócz omówienia zagadnień zawartych w zeszycie, zawiera również propozycje ćwiczeń pozwalających kształtować u uczniów wybrane umiejętności z zakresu sztuki i przygotowujących do jej odbioru – naukę czytania obrazów (poszukiwanie szczegółów na obrazach oraz ich analizowanie), zabawy dramatyczne, zabawy i ćwiczenia ułatwiające wprowadzanie pojęć plastycznych.

Wszystkie zadania mają pokazać uczniom, że do rysowania, malowania czy rzeźbienia można się odpowiednio przygotować, tak by wykazać się kreatywnością, stworzyć ciekawą, a zarazem starannie wykonaną pracę. Wiele ćwiczeń ma jednak charakter zabawy i warto zadbać o to, by takie były zajęcia z uczniami, ponieważ w nauce plastyki najważniejsza jest radość z twórczości i rozwijanie nieskrępowanej wyobraźni plastycznej. Także dlatego w teście *Materiały do plastyki i muzyki* znajduje się ograniczona liczba propozycji gotowych szablonów – np. do wykonania ozdób świątecznych czy laurek okolicznościowych – tak by nie narzucać dzieciom wzorów, z których powstanie kilkanaście identycznych prac.

Warto również zadbać, aby kontakt ze sztuką, który dzieciom proponujemy, był dla nich interesujący i inspirujący. W przewodniku zawarto specjalnie oznaczone informacje dla nauczyciela, np. propozycje analizy prezentowanych dzieł sztuki czy wiadomości z historii sztuki dotyczące treści zamieszczonych w zeszycie ćwiczeń. W zależności od poziomu klasy nauczyciel może z nich korzystać przy wprowadzaniu uczniów w temat pracy lub w celu bardziej wnikliwego omówienia danego zagadnienia, może też przedstawić ciekawostki dotyczące dzieła lub jego twórcy, by w ten sposób zachęcać uczniów do odbioru sztuki.

OGÓLNY PLAN ZAJĘĆ

	Dział	Zapis do dziennika	Materiały z pakietu	Materiały do przygotowania
	W szkole			
wrzesień	Gdzie będziemy się uczyć i bawić?	1. Jaka jest nasza szkoła? – tworzenie projektu szkoły	Szczegółowy opis zajęć w przewodniku do książki <i>Mój pierwszy zeszyt</i>	
	Jak nam będzie razem?	2. Czy warto umieć czytać? – projektowanie własnych piktogramów		
	Tworzymy			
	Zabawy z punktem	3. Jak narysować punkt? Czytanie obrazu Paula Signaca 4. Owoce z plamek i kulek. Tworzenie kompozycji za pomocą punktów	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 2 Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 2–3	biała kartka, flamaster, ołówek, farba plakatowa, pędzel biała kartka (A4 lub A5), ołówek, farby plakatowe, bibuła i plastelina w różnych kolorach, klej, pędzel, patyczek, taca, owoce (np. jabłko, gruszka, cytryna, winogrona)
październik	Zabawy z punktem	5. W jaki sposób z punktów tworzymy kształty? Wyróżnianie elementów z tła – ćwiczenia bystrego oka	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 4 Materiały do plastyki: karta nienumerowana – miś i lokomotywa	kredki
		6. Tworzymy własne gwiazdozbiory. Łączenie punktów dla uzyskania kształtu: rysowanie, komponowanie z elementów	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 5 Materiały do plastyki: 1 – gwiazdki; granatowa karta	kredki
	Co potrafi linia?	7. Wzory i desenie z linii. Tworzenie własnych kompozycji	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 6–7 Materiały do plastyki: 1 – fragmenty obrazów; karta (dwustronna) z elementami do kompozycji op-artowej i do stworzenia kolorowego wzoru	sznurek (lub tasiemka), cienkopis, kredki świecowe lub pastele
		8. Nasze portrety. Rysowanie postaci	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 8–9	blok rysunkowy, ołówek, czarne pisaki różnej grubości
listopad	Co można zrobić z plamą?	9. Barwne kompozycje z plam. Dekalkomania – pieczątki z ziemniaka, plasteliny i liści	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 10–11	liście kapusty pekińskiej lub włoskiej, ziemniaki, liście drzew, tektura, plastelina, wykałaczki, nóż, farby plakatowe, suche pastele, blok rysunkowy, arkusze szarego papieru

Podziwiamy			
W skansenie	10. Z wizytą w skansenie. Poznanie kultury dawnej wsi	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 24	dawne przedmioty codziennego użytku przyniesione przez uczniów, przykłady przedmiotów sztuki ludowej: glinianych garnków, mis, ubrań itp. plastelina (lub glina), tekturowa podkładka, przykłady glinianych garnków, mis, kubków itp.
	11. Lepimy garnki. Wykonywanie naczyń metodą wateczkową	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 25	
	12. Tradycyjne stroje ludowe. Projektowanie haftu z gotowych elementów	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 26–27 Materiały do plastyki: □ 1 – elementy haftu przykłady strojów regionalnych, haftów	
Prace na różne okazje			
grudzień	13. Renifer – pomocnik Świętego Mikołaja. Wycinanka z papieru	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 36 Materiały do plastyki: niebieska karta	szary papier formatu A4, czerwona i biała kartka, kredki, klej, nożyczki, film <i>Rudolf czerwonończyk renifer</i>
	14. Nasza choinka. Ozdabianie tekturowych rolek	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 37	linijka-wzornik (element wyprawki), 4–5 arkuszy szarego papieru, tekturowe rolki po papierze toaletowym, papier kolorowy (kartki: zielone, brązowe, czerwone, żółte, srebrne, złote), klej, nożyczki
	15. Świąteczna girlanda. Tworzenie ozdobnych elementów do kompozycji zbiorowej (wycinanie, ozdabianie, klejenie, mocowanie, nawlekanie)	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 38–39 Materiały do plastyki: bordowo-czerwona karta z narysowanymi kształtami do wycięcia (serce, choinka, księżyc, gwiazdka)	folia aluminiowa, różnokolorowe kleje brokatowe, papier kolorowy, sznurek typu szpagat, makaron „rurki”, nożyczki, klej
Tworzymy			
styczeń	Kształty wokół nas	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 12–13 Materiały do plastyki: □ 3 – kolorowe figury geometryczne	blok rysunkowy, kredki, klej
	17. Kształty przestrzenne – bryła. Składanie i sklejanie pudełka	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 14–15 Materiały do plastyki: karta z wzorem składanego pudełka do wycięcia	linijka-wzornik (element wyprawki), chusta lub szal do zasłonięcia oczu, przedmioty (kostki do gry, okrągła świeczka, puszka, jabłko, książka), nożyczki, klej
	18. Kompozycje przestrzenne. Tworzenie obiektów z różnych materiałów przez ich oklejanie, łączenie, mocowanie	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 15	materiały nadające się do recyklingu (opakowania po jajkach, papierowe pudełka, plastikowe butelki i zakrętki, drut), cukier w kostkach, farby plakatowe, papier kolorowy, folia aluminiowa, krepina, pisaki, klej (najlepiej introligatorski lub uniwersalny), taśma klejąca, dwustronna taśma mocująca

Prace na różne okazje			
	19. Laurka na Dzień Babci i Dzień Dziadka. Ozdobna wyklejanka – kompozycja na płaszczyźnie z wykorzystaniem materiałów zdobniczych	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 40–41 Materiały do plastyki: niebieska kartka	sizal barwiony, peretki, koraliki, kwiaty z materiału, guziki, koronki, różnokolorowy brokat, kolorowe piórka i inne pasmanteryjne elementy zdobnicze, suszone kwiaty, liście, dwustronna taśma mocująca, klej, nożyczki
Tworzymy			
luty	Co jest bliżej, a co dalej?	20. Przestrzeń w obrazie. Analiza obrazu Pietera Bruegla <i>Spis ludności w Betlejem</i> . Dorysowywanie elementów obrazka	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 16
		21. Martwa natura. Próba oddania zasad perspektywy	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 17 Materiały do plastyki: ☞ 4 – wazon, filiżanka, gruszka, banan
			ołówki, kredki
			kolorowa kartka, pastele, kredki świecowe, farby plakatowe, pędzel, klej
Podziwiamy			
marzec	W pracowni malarza	22. W pracowni malarza. Zapoznanie z narzędziami malarskimi	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 28–29
	W pracowni rzeźbiarza	23. Jak powstają rzeźby? Pracownia rzeźbiarza. Wykonywanie rzeźb w plastelinie, glinie, masie solnej	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 30–31
			duża rama do obrazu (taka, którą dziecko utrzyma w ręku) lub duża rama wycięta z kartonu, różnego rodzaju nakrycia głowy (wianki, kapelusze, chusty, czapki), inne rekwizyty: okulary, pierścienie, naszyjniki, wachlarze, rękawiczki, peleryny itp., dodatkowo: pędzle, farby, paleta, sztaluga, blejtram, teczka itp.
			głina, plastelina, masa solna (do wyboru), naczynie do wyrobienia masy, wykałaczki, patyczki do lodów, duże spinacze biurowe
Prace na różne okazje			
	24. Jajko – ozdoba na Wielkanoc. Wyklejanie deseni z bibuły i papierowych elementów	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 42 Materiały do plastyki: ☞ 6 – gotowe wzory do utworzenia pisanki	różnokolorowa bibuła lub krepina, patyczki do szaszłyków, sznurek, klej, nożyczki, dziurkacz
Podziwiamy			
kwiecień	Idziemy do muzeum sztuki	25. W muzeum sztuki. Dzieła sztuki dawnej i nowoczesnej	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 32–33 Materiały do plastyki: ☞ 2 – reprodukcje dzieł malarskich
	Co to jest architektura?	26. Rozpoznawanie przeznaczenia budynków. Projektowanie zabudowy miasta	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 34–35 Materiały do plastyki: ☞ 2 – naklejki z różnymi budowlami
			wycinki z gazet ze zdjęciami budynków, arkusze szarego papieru, klej

Tworzymy					
maj	Tęczowe królestwo	27. Pierwszy krok w świat barw – nazywanie barw podstawowych. Tworzenie monochromatycznej wycinanki 28. Królestwo w barwach podstawowych. Kompozycja w trzech kolorach (wycinanie, wypełnianie kolorami, komponowanie na płaszczyźnie) 29. Kolory pochodne. Barwy tęczy. Mieszanie barw podstawowych, omówienie zjawiska tęczy 30. Wszystkie barwy świata. Projektowanie bajkowego ogrodu w tęczowym królestwie	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 18–19 Materiały do plastyki: karta z elementami zamku (i wzorami kamienic) Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 20 Materiały do plastyki: karta z wzorami kamienic Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 21 Materiały do plastyki: 5 – paleta Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 22–23	pastele olejne, kredki, farby plakatowe (do wyboru), blok rysunkowy formatu A3, pędzel, nożyczki, klej, karteczki lub żetony w trzech podstawowych kolorach: czerwonym, niebieskim, żółtym praca wykonana na poprzednich zajęciach – zamek, pastele olejne, kredki, farby plakatowe (do wyboru), pędzel, papiery w trzech kolorach podstawowych (fragmenty czasopism, bibuła, krepina itp.), kontur palety malarskiej wycięty z dużego arkusza szarego papieru, nożyczki, klej farby plakatowe, pędzel praca wykonana na poprzednich zajęciach – zamek i kamienice w barwach podstawowych, farby plakatowe, pędzel	
	Prace na różne okazje				
			31. Poduszczonek – prezent na Dzień Matki. Łączenie papieru za pomocą zszywacza, wypychanie, klejenie, ozdabianie	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 44–45	szary papier formatu A3, różnokolorowa krepina, papier kolorowy, ozdobny papier do pakowania prezentów, ręczniki kuchenne lub papier toaletowy, nożyczki, klej, zszywacz
	Tworzymy				
czerwiec		32. Jedziemy na wakacje. Składanie modelu lokomotywy i wagonika 33. Moje wakacyjne marzenia. Tworzenie pejzażu techniką dowolną	Plastyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 46–47 Materiały do plastyki: 7 i 8 – karta z elementami lokomotywy i karta z elementami wagonika Wiersze i opowiadania: J. Tuwim, <i>Lokomotywa</i>	klej introligatorski, sznurek blok rysunkowy, farby plakatowe, pędzle, pastele, zdjęcia letnich krajobrazów (morze, las, góry, jezioro) i letnich zajęć (jazda na rowerze, pływanie itp.)	

SZCZEGÓŁOWE PLANY ZAJĘĆ

1 Gdzie będziemy się uczyć i bawić

Jaka jest nasza szkoła? – tworzenie projektu szkoły

Ⓟ 4.1

2 Jak nam będzie razem?

Czy warto umieć czytać? – projektowanie własnych piktogramów

Ⓟ 4.1

Uwaga: Opisy zajęć nr 1 i 2 znajdują się w przewodniku do książki *Mój pierwszy zeszyt*.

TWORZYMYSZ

Zabawy z punktem

3 Jak narysować punkt?

Czytanie obrazu Paula Signaca

Ⓟ 4.1

Materiały: **P** s. 2 biała kartka, flamaster, ołówek, farba plakatowa, pędzel

Rysowanie punktów za pomocą różnych narzędzi i materiałów plastycznych

Każdy uczeń przygotowuje białą kartkę oraz ołówek, pędzel i farbę, flamaster – najlepiej w kontrastujących kolorach.

Dzieci składają kartki na cztery części i wypełniają je kropkami, przy czym w każdej części używają innego narzędzia. Starają się wykonać jak najwięcej kropek, tak by biel kartki była jak najmniej widoczna.

Warto pokazać uczniom sposób składania kartki na równe części i takiego zaprasowywania krawędzi, by się nie pogięła.

ołówek	flamaster
pędzel	palec

Analiza wykonanego zadania

►► Czym najlepiej robiło ci się kropki? Czy można policzyć wykonane przez ciebie punkty? Czy układają się one w jakieś kształty?

Rozmowę z uczniami prowadzimy tak, aby zwrócić ich uwagę na to, że w zależności od rodzaju narzędzia narysowane punkty są: większe, mniejsze, wyraźniejsze, mniej wyraźne, bardziej lub mniej okrągłe itp. Pytamy uczniów, jak sądzą, dlaczego tak się dzieje. [Flamaster i ołówek są ostro i twardo zakończone, dlatego punkty narysowane nimi są mniejsze, natomiast pędzel i palec są miękkie i szeroko zakończone, dlatego punkty nimi rysowane są większe.] Czasami trudno też odróżnić jeden punkt od drugiego, ponieważ zlewają się ze sobą, z kilku małych punkcików można utworzyć jeden większy itp.

P Czytanie obrazu Paula Signaca *Brzeg rzeki w Les Andelys* – zeszyt ćwiczeń, s. 2

Paul Signac (czyt. pol sińjak), *Les Andelys* (czyt. leżądeli).

►► Co ten obraz przedstawia? Ile łodzi widać na obrazie? [trzy są dobrze widoczne, na dalszym planie można się dopatrzeć jeszcze dwóch – trzech] Jakie inne obiekty można jeszcze rozpoznać?

[np. domy, okna, trawę, kwiaty] Co znajduje się na jednym ze wzgórz? [najprawdopodobniej ruiny zamku] Jak myślisz, co zasłania kępa drzew z prawej strony, co za nią jest? [drzewa rosną na wyspie, za nimi jest zatem dalszy bieg rzeki, jej brzeg, a dalej być może zalesione wzgórza] Spróbuj ustalić, jaka to pora roku. [od późnej wiosny do jesieni – na pewno nie zima] Jak uważasz, kim może być człowiek siedzący na pomoście?

►► Co przedstawiają powiększone fragmenty obrazu? [komin, mężczyznę, beczkę-boję] W jaki sposób zostały namalowane? [Dzieci powinny zauważyć, że są to ślady pędzla – punkty.]

W podsumowaniu analizy dzieła zwracamy uwagę uczniów na to, że omawiany obraz jest stworzony wyłącznie za pomocą namalowanych punktów. Jednak patrząc na obraz z pewnej odległości, nie widzimy osobnych punktów, ale krajobraz. Punkty są widoczne dopiero w zbliżeniu.

i Po francusku punkt to *point* (czyt. pte), a kierunek sztuki, w którym obrazy celowo budowane są z punktów, nazywa się pointylizmem lub puentylizmem. Uprawiali go francuscy malarze Georges Seurat (*Niedzielne popołudnie na Grande Jatte*), Paul Signac (*Port w Marsylii*) i inni.

Punkt można definiować na wiele różnych sposobów – w zależności od dziedziny, w której używa się tego pojęcia. W potocznym rozumieniu punkt to coś małego, plamka, nieduży ślad. Pojęcie punktu w plastyce wywodzi się właśnie z codziennego doświadczenia – oznacza po prostu kropkę, bardzo małą plamę, najbardziej elementarny znak graficzny. Gdy oglądamy obraz, na pierwszy rzut oka najczęściej nie zwracamy uwagi na znajdujące się na nim punkty – uwagę skupiamy na liniach, plamach, kształtach. A jednak punkt należy do bardzo istotnych składowych dzieła plastycznego – szczególnie w rysunku oraz w technikach graficznych – i to pomimo tego, że o czymś, co widzimy jako pojedynczy punkt, najczęściej niewiele możemy powiedzieć. Dostrzegamy tylko najbardziej elementarne cechy: że jest ciemny, jasny lub ma jakąś określoną barwę.

Ale co się dzieje, kiedy punktów jest wiele? Piasek w piaskownicy to wielki, niepoliczalny zbiór punktów. Z bliska zauważamy poszczególne ziarenka, jednak kiedy patrzymy z nieco większej odległości, nie jesteśmy już w stanie ich dostrzec – widzimy połatdowaną powierzchnię wydmy, babkę z piasku, wieże i mury fantastycznych zamków. Jakże często przy dokładniejszym wpatrzeniu się w dzieło któregoś z wielkich mistrzów – Rafaela, Rubensa, Vermeera czy Caravaggia – okaże się, że misterny koronkowy kołnierz na szyi portretowanej osoby, piękna złota brosza ze szlachetnym kamieniem czy też wzory na tkaninie to w istocie zbiór genialnie nałożonych pędzlem większych lub mniejszych punktów!

W grafice zastosowanie punktu jest równie ważne. Przedstawioną w słynnej *Melancholii* Albrechta Dürera scenę w znacznej mierze tworzą kropki misternie wyryte w miedzianej blasze.

Możliwość „oszukania” ludzkiego oka za pomocą odpowiednio zestawionych punktów stoi u podstaw wielu osiągnięć cywilizacyjnych. Dzięki takim właśnie złudzeniom zaistniały: druk, telewizja, monitory komputerowe, fotografia cyfrowa i wiele innych wytworów współczesnego świata. Kiedy spojrzymy z bliska na ekran telewizora czy komputera, widzimy jakby niewielkie ziarenka na całym obrazie; a jeśli popatrzymy przez lupę, zauważymy, że plamki te występują tylko w trzech barwach. Z tych trzech rodzajów punkcików można stworzyć nieograniczoną liczbę barw, linii i kształtów.

4 Owoce z plamek i kulek.

© 4.1

Tworzenie kompozycji za pomocą punktów

Materiały: **P** s. 2–3 biała kartka (A4 lub A5), ołówek, farby plakatowe, bibuła i plastelina w różnych kolorach, klej, pędzel, patyczek ■ taca, owoce (np. jabłko, gruszka, cytryna, winogrona)

P Przypomnienie techniki malarskiej, w której obraz tworzy się z punktów – zeszyt ćwiczeń, s. 2

W trakcie rozmowy wracamy do obrazu Paula Signaca.

■ Przeglądanie się owocom – nazywanie ich kształtów, określanie kolorów

Nauczyciel eksponuje na tacy różne owoce. Uczniowie rozmawiają o ich kształtach: które owoce są okrągłe, które mają wydłużony kształt, które rosną pojedynczo, a które – w kiściach (np. winogrona).

Uczniowie pod kierunkiem nauczyciela określają, ilu i jakich kolorów należałoby użyć do wykonania obrazu przedstawiającego te owoce.

P Oglądanie reprodukcji prac wykonanych przez dzieci – zeszyt ćwiczeń, s. 3

►► Jakie owoce zostały tu przedstawione? Z jakich materiałów wykonano poszczególne prace? [kontur jednego jabłka wypełniono kulkami z bibuły, drugiego jabłka – małymi kulkami plastelinowymi, cytrynę namalowano palcem (albo patykiem) maczanym w farbie.]

Zwracamy uwagę uczniów na ostatnią ilustrację, złożoną z prac trojga dzieci. Z indywidualnych prac wycięto owoce, które następnie naklejono na kolorową kartkę. W ten sposób powstała zupełnie nowa kompozycja (wykonana w technice puentylistycznej), choć każdy z trzech elementów stworzono w odmienny sposób.

Wypełnianie konturu owocu wybraną techniką puentylistyczną

Uczniowie szkicują ołówkiem duży kształt owocu, starając się, by zajął prawie całą powierzchnię kartki A4 lub A5.

Dzieci, które będą nakładać farbę palcami, powinny użyć kartki formatu A4. Wypełnianie konturu kuleczkami z bibuły czy plasteliny jest bardziej czasochłonne, dlatego zwolennikom tej techniki doradzamy wykorzystanie formatu A5.

Można dzieciom rozdać różnokolorowe kartki, ale należy wówczas zwrócić uwagę na odpowiedni dobór koloru, tak by tło kontrastowało z owocem.

Nauczyciel dzieli klasę na grupy w zależności od tego, jaką metodą poszczególni uczniowie będą wypełniali kontur owocu:

- I grupa maluje owoc farbą nakładaną palcami – uczniowie maczają palec, najlepiej wskazujący, w dosyć gęstej farbie i stawiają na kartce kropki jedna obok drugiej, zaczynając od wykonania konturu owocu;
- II grupa wypełnia kontur owocu kulkami z bibuły – uczniowie rwą bibułę na małe kawałki, z których skręcają kulki, a następnie nakleją je na kartkę;
- III grupa wypełnia kontur kulkami z plasteliny – uczniowie formują małe kawałki plasteliny w kulki i wypełniają nimi wnętrze owocu;
- IV grupa tworzy owoc z kropek farby plakatowej – uczniowie stawiają kropki na kartce drugą stroną pędzla lub patyczkiem, zaczynając od wykonania konturu (format kartki A4 lub A5).

Uczniowie mogą tworzyć w wybranej przez siebie technice, ale powinny powstać różne prace. Dlatego warto zadbać o to, by grupy były mniej więcej równoliczne.

Podpisywanie prac

Jeśli uczniowie potrafią samodzielnie się podpisać, nauczyciel powinien polecić, by umieszczali swój podpis na odwrocie pracy.

Od początku uczymy dzieci, aby podpisem nie zaburzały gotowego rysunku. Często dzieje się tak, że gdy małe dzieci umieszczają podpis na tej samej stronie, na której wykonały pracę, jest on duży, niestaranny, znajduje się w przypadkowym miejscu i zmniejsza czytelność przedstawionej sceny. Z czasem oczywiście nauczymy dzieci stawiać sygnaturę na tej stronie, na której wykonują pracę – tak jak to robią prawdziwi artyści.

Ekspozycja prac

Nauczyciel tworzy galerię prac (np. na tablicy), by każde dziecko mogło zobaczyć własne dzieło oraz prace swoich kolegów. Rangę wystawy z pewnością podniesie umieszczenie podpisów na karteczkach pod każdą ilustracją.

Ze względów organizacyjnych warto przygotować na początku roku szkolnego kilka małych wizytówek z imionami i nazwiskami uczniów, by móc je w każdej chwili wykorzystać do oznaczania eksponowanych prac.

Prace na wystawie można pogrupować zgodnie ze sposobem wypełnienia konturu owocu. Można też stworzyć osobną kompozycję – wyciąć kilka wypełnionych konturów owoców i przykleić je na kartce większego formatu (na kompozycji mogą być wyeksponowane prace wykonane jedną techniką lub każdy z owoców inną techniką).

5 W jaki sposób z punktów tworzymy kształty?

© 4.1

Wyróżnianie elementów z tła – ćwiczenie bystrego oka

Materiały: **P** s. 4 karta: miś i lokomotywa kredki

Czy z punktów można tworzyć plamy? Wprowadzenie do lekcji

Wyjaśniamy uczniom, że punkty mogą na siebie nachodzić, mogą się ze sobą stykać lub znajdować się w różnych odległościach od siebie. W każdej z tych sytuacji, jeśli patrzymy na nie z pewnego dystansu, mogą tworzyć jednolite plamy barwne, ponieważ ludzkie oko grupuje punkty o podobnym kształcie, kolorze i jasności. Przy odpowiednim ułożeniu większej liczby podobnych punktów mogą one tworzyć rozpoznawalny kształt.

P Analiza obrazków zbudowanych z punktów – zeszyt ćwiczeń, s. 4

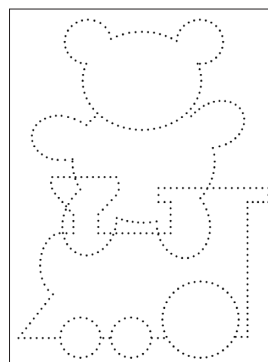
►► W jaki sposób powstała pierwsza z tych prac? [została stworzona z punktów, kropek] Jakiego koloru są narysowane punkty? Czy różnią się kształtem lub wielkością? W jaki kształt układają się punkty na tym obrazku? Zaznacz rozpoznany obiekt. [Uczniowie obwodzą kontur sylwetki człowieka.] Podobnie postępujemy przy omawianiu kolejnych obrazków. Za każdym razem nauczyciel powinien zwrócić uwagę na to, co różnicuje punkty. [1. kolor, 2. kształt, 3. wielkość] Pokazujemy, że kształt można wydobyć różnymi sposobami: barwą punktów, ich wielkością, kształtem, ale też ich wzajemną odległością od siebie.

Kolorowanie wnętrza konturów zabawek – materiały z teczki: karta z miśm i lokomotywą

►► Co jest przedstawione na karcie? W jaki sposób możemy mocniej zaznaczyć te kształty? [połączyć kropki za pomocą linii, zróżnicować kolory misia i lokomotywy]

►► Wybierz jedną z zabawek przedstawionych na karcie i ją pokoloruj, a potem pokoloruj drugą. Co zauważyłeś? [zabawki się na siebie nakładają] Można powiedzieć uczniom, że figura, której kształt nie został zastonięty, jest bliżej widza, a figura częściowo zastonięta – dalej.

6 Tworzymy własne gwiazdozbiory.

© 4.1

Łączenie punktów w celu uzyskania kształtu: rysowanie, komponowanie z elementów

Materiały: **P** s. 5 granatowa karta 1 kredka kredki

Co to są gwiazdozbiory? Wprowadzenie do lekcji

Przypominamy uczniom, że narysowane na kartce punkty można połączyć za pomocą linii i w ten sposób utworzyć różne kształty, kontury.

i Już od najdawniejszych czasów człowiek był zafascynowany jasnymi punktami widocznymi nocą na niebie – gwiazdami i planetami. Jego wyobraźnia łączyła porzucane na nieboskłonie gwiazdy w kształty znane z codziennego doświadczenia: zwierząt, ludzi, przedmiotów. Skupiska gwiazd zdawały się tworzyć kontury niedźwiedzia, ryby, smoka, łabędzia, lwa, strzelca, wagi i wielu innych. Po jakimś czasie tym grupom gwiazd nadano nazwy, np. Wielka Niedźwiedzica.

P Analiza zdjęć Wielkiego Wozu – zeszyt ćwiczeń, s. 5

►► Przyjrzyj się górnemu zdjęciu. Co na nim widać? [nocne niebo, dużo małych gwiazd, siedem bardzo jasnych]

►► Spójrz na dolne zdjęcie. Co ci przypomina kształt utworzony po połączeniu gwiazd liniami? [np. wóz, latawiec, łyżka, garnek z długą rączką]

i Oba zdjęcia przedstawiają grupę gwiazd zwaną Wielkim Wozem, będącą fragmentem gwiazdozbioru Wielkiej Niedźwiedzicy. W bezchmurny wieczór Wielki Wóz daje się bez trudu odnaleźć na niebie. W niektórych krajach nosi on nazwę Wielkiej Chochli lub Wielkiego Rondla.

►► Spójrz jeszcze raz na górne zdjęcie. Czy możliwe jest inne połączenie gwiazd liniami niż w sposób ukazany na dolnym zdjęciu? Przedstaw swoją propozycję.

P Łączenie gwiazd we własny gwiazdozbiór – zeszyt ćwiczeń, s. 5

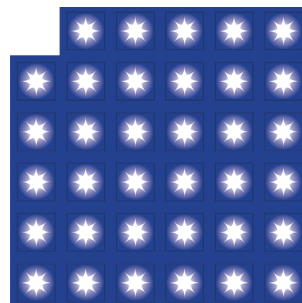
►► Na obrazku po prawej stronie umieszczono granatowe gwiazdki na niebieskim tle. Użyj wyobraźni i połącz wybrane przez siebie gwiazdki w taki sposób, aby uzyskać jakiś kształt.

Warto podpowiedzieć dzieciom, że mogą obracać książkę (zwiększa to szanse dostrzeżenia podobieństw układu gwiazd do znanych kształtów). Ważne też, aby wyraźnie zaznaczyć, iż do tworzenia kształtu nie muszą wykorzystywać wszystkich gwiazdek.

Tworzenie gwiazdozbioru według własnego pomysłu – materiały zteczki: granatowa karta, zestaw naklejek nr 1 – gwiazdki
Dzieci naklejaą gwiazdki na granatowej kartce, tworząc swoje gwiazdozbiory. Na koniec łączą gwiazdy żółtą kredką i nazywają stworzone przez siebie konstelacje.

Podpowiedzmy dzieciom, aby przed przystąpieniem do pracy wymyśliły, jakie gwiazdozbiory chcą utworzyć (np. hulajnogę, papugę, lampę itp.) i dla ułatwienia najpierw naszkicowały te kształty ołówkiem.

Ekspozycja prac

TWORZYMY

Co potrafi linia?

7

Wzory i desenie z linii.

© 4.1

Tworzenie własnych kompozycji

Materiały: **P** s. 6–7 karta (dwustronna) z elementami do kompozycji op-artowej i do stworzenia kolorowego wzoru 1 sznurek (lub tasiemka) ■ cienkopis ■ kredki świecowe lub pastele

Zabawy ze sznurkiem

Uczniowie, stojąc naprzeciwko siebie w parach, rozciągają sznurek – tworzą linię prostą. Następnie łączą się w liczniejsze grupy i rozciągają sznurek między sobą, tworząc linię łamaną. Potem wszyscy siadają kręgiem i rzucają między sobą kłębek, rozwijając go – tworzą w ten sposób przecinającą się linię łamaną. Na koniec kilkoro dzieci ustawia się w luźnym rzędzie, a reszta układa pomiędzy nimi na podłodze linię falistą ze sznurka.

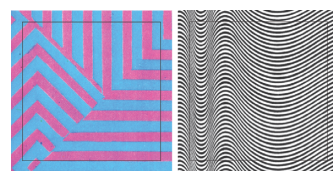

P

Omówienie obrazów Henryka Stażewskiego i Bridget Riley. Uzupełnianie naklejkami brakujących fragmentów – zeszyt ćwiczeń, s. 6, zestaw naklejek nr 1 – fragmenty obrazów

i Bridget Riley (czyt. bridżet rajli).

►► W czym te dwa obrazy są do siebie podobne? [są zbudowane z linii] Na którym obrazie widać linie proste, a na którym są linie faliste, krzywizny i łuki? Co oprócz kształtu linii jeszcze je różni? [kolor, grubość linii]

Po krótkiej analizie obrazów uczniowie wypełniają puste miejsca naklejkami.

Podpowiedzmy dzieciom, aby przed odklejeniem nalepki z arkusza poobracali nim i w ten sposób dopasowali układ linii do każdego z obrazów.

Po uzupełnieniu obrazów uczniowie jeszcze raz przyglądają, się czarno-białemu dziełu Bridget Riley.

►► Czy w układzie linii widzisz coś dziwnego?

Dzieci powinny zauważyć, że w niektórych miejscach linie tworzące obraz wyglądają, jakby wychodziły ponad powierzchnię płótna, a w niektórych – jakby się zagłębiały.

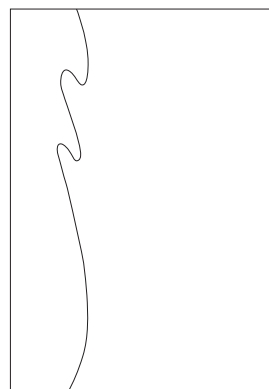
i Sztuka wykorzystująca zjawisko złudzenia optycznego nosi nazwę op-artu.

Tworzenie rysunku wywołującego złudzenie optyczne (op-artowego) – materiały z teczek: karta z pojedynczą linią falistą

Zadaniem uczniów jest wypełnienie kartki – najlepiej przy użyciu czarnego cienkopisu – jak największą liczbą linii powtarzających wzorcową linię falistą. Jeśli uczniowie wykonają pracę starannie – linie będą narysowane blisko siebie, w możliwie równych odstępach i nie będą odbiegać kształtem od wzoru – na gotowym rysunku wystąpi zjawisko złudzenia optycznego. Przed przystąpieniem do pracy uczniowie mogą obejrzeć kartę przedstawioną w zeszytcie ćwiczeń.

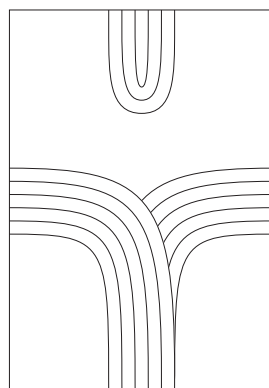
Jeśli to ćwiczenie okaże się zbyt trudne, można je pominąć i przystąpić do następnego zadania.

Tworzenie kolorowego desena i układanie kompozycji – zeszyt ćwiczeń, s. 7, materiały z teczek: druga strona karty używanej w poprzednim ćwiczeniu

Zadaniem dzieci jest pokolorowanie tej strony tak, aby można było z kilku kart złożyć wzory, podobnie jak to pokazano w zeszytcie ćwiczeń. Zatem na początek wraz z uczniami ustalamy liczbę i rodzaj kolorów – np. dwa, trzy kontrastujące kolory – i sposób kolorowania. Odpowiedni wzór można narysować na tablicy. Dzieci zaznaczają kolory ścieżek na swoich kartach, a potem dokładnie je kolorują zgodnie z ustaleniami.

Po wykonaniu samodzielnej pracy uczniowie próbują – najpierw w parach, a potem w większych grupach – zestawić utworzone przez siebie desenie. Następnie nakleją ułożone kompozycje na arkusz szarego papieru. Gotowej pracy grupowej można nadać tytuł.

i Patrząc na świat, wszędzie dostrzegamy linie. Linia wytycza kształty, np. kiedy spojrzymy na pasmo górskie, to odcina się ono bardzo wyraźną linią od tła, jakim jest jasne niebo, a stojąc nad brzegiem morskim, widzimy poziomą linię horyzontu – wizualną granicę pomiędzy wodą a niebem.

Linia to podstawa wszelkich działań plastycznych. Człowiek już w czasach prehistorycznych zauważył, że za pomocą linii można odwzorować różne kształty. Pierwotni malarze, łącząc linię (kontur) i kolor, tworzyli obrazy ludzi, zwierząt i obiektów spotykanych w otaczającej ich rzeczywistości. Także w epoce starożytnej dostrzeżono, jak wielkie znaczenie ma linia dla twórczości artystycznej. Powtarzano legendę o tym, jak zakochana dziewczyna, by utrwalić postać swego ukochanego wyruszającego w daleką podróż, cienką linią obrysowała jego cień widoczny na ścianie w świetle pochodni. W ten sposób miało powstać malarstwo. Linia była bardzo ważna także dla artystów, którzy ozdabiali sławne wazy greckie. Na wielu antycznych naczyniach widać postaci, zwierzęta, okręty czy budowle wyrysowane niezwykle precyzyjną linią. Mistrzowskie postępowanie się kreską było istotne również w późniejszych czasach. Albrecht Dürer słynął z pięknej, bardzo starannie wymodelowanej linii

w swoich miedziorytach i drzeworytach. Stosował siatkę gęstych linii cieniujących, dzięki czemu tworzył wrażenie trójwymiarowości.

Kiedy odkryto pismo, z czasem wypracowano zasady kaligrafii, czyli sztuki pięknego posługiwania się płynną linią pisma. Linie w sztuce antycznej, arabskiej, średniowiecznej, rokokowej czy secesyjnej tworzyły koronkowe wzory roślinne lub geometryczne, wykorzystywane w zdobieniu fasad budynków, wnętrz i przedmiotów codziennego użytku. Dekoracje wykonane z rytmicznych splotów linii tworzyły różnorodne, niekiedy bardzo skomplikowane ornamenty.

Zawiłą i wyrafinowaną linią posługiwali się artyści secesyjni (np. Aubrey Beardsley). Specyficzne potraktowanie linii jest wyróżnikiem wielu nowoczesnych malarzy. Henri Matisse stosował płynny cienki kontur. Grafiki i rysunki Pabla Picassa zaskakują czystością linii i prostotą uzyskaną dzięki połączeniu swobodnej wyobraźni z wielką precyzją rysunku. Dekoracyjne, złożone z linii kompozycje Paula Klee przypominają piktogramy archaicznego pisma. Artyści odkryli, że zespoły linii tworzą rytmy dające wrażenie spokoju lub ruchu, mogą wprowadzać nastrój pogodny, radosny, smutny lub przygnębiający.

Linia miała fundamentalne znaczenie w twórczości artystów tworzących w nurcie zwanym abstrakcją geometryczną, takich jak Piet Mondrian, a w Polsce Katarzyna Kobro, Władysław Strzemiński czy Henryk Stażewski. W pracach Stażewskiego często pojawiają się elementarne figury geometryczne, niekiedy utworzone tylko przez linie konturowe zarysowane na jednolitym tle. Najczęściej kształty geometryczne są podkreślone przez ostre odgraniczenie stref barwnych, co uwydatnia linię wyznaczającą krawędź plamy malarskiej.

W latach pięćdziesiątych XX w. w różnych krajach powstała tendencja do posługiwania się elementarnymi formami (proste kształty, linie, punkty) o silnym oddziaływaniu optycznym, wywołującym wrażenie ruchu, pulsowania, falowania. Ten nowy nurt w sztuce nazwano *op-art* (jest to skrót od angielskiego określenia *optical art*). Artyści tego nurtu bardzo chętnie posługiwali się odpowiednio zestawionymi liniami. Doskonałym przykładem tego rodzaju twórczości są obrazy Bridget Riley.

8 Nasze portrety.

Rysowanie postaci

© 4.1

Materiały: s. 8–9 blok rysunkowy, ołówek ■ czarne pisaki różnej grubości

Rozmowa na temat rysunków – zeszyt ćwiczeń, s. 8 i 9

 Holz (czyt. holc), Marquet (czyt. marke).

►► Jak nazwalibyście prace zamieszczone w zeszycie ćwiczeń – zdjęcia, obrazy czy rysunki? [rysunki] Co przedstawiają te rysunki? Jakimi narzędziami plastycznymi zostały wykonane? [niektóre zapewne pędzelkiem albo piórkim maczanym w tuszu, a niektóre flamastrem lub cienkopisem] Jaki kolor ma tło, a jaki – linia?

►► Czym różnią się narysowane linie? [grubością, kształtem – są tu linie proste, krzywe, ciągłe, urywane, krótkie, łamane, mniej lub bardziej widoczne; dzięki liniom rysunki różnią się nasyceniem – niektóre są ciemniejsze, a inne jaśniejsze]

Ćwiczenia w rysowaniu przedmiotów za pomocą linii

Polecamy uczniom, by podzielili kartkę z bloku na cztery części i narysowali na nich ołówkiem za pomocą jednej linii piłkę, jabłko, pudełko, dom (w każdej części po jednym obiekcie).

Rysowanie portretu kolegi lub koleżanki

Uczniowie siadają naprzeciwko siebie po dwu stronach ławki. Każdy z nich przygląda się sąsiadowi i rysuje jego portret na kartce z bloku, najpierw ołówkiem, a później czarnym cienkopisem lub pisakiem.

Nauczyciel kieruje uwagę dzieci na to, czemu warto się przyjrzeć podczas rysowania.

►► Jaki kształt ma głowa? Czy jest bardziej wydłużona czy okrągła? Jak ułożone są włosy? Czy są spięte, z grzywką, a może opadają na ramiona? Jak są usytuowane oczy? Blisko nosa? Czy są duże, czy raczej małe? Na jakiej wysokości znajdują się brwi? Czy usta są szerokie czy wąskie?

Aby uzyskać większą kontrolę nad rysunkiem, każde dziecko powinno najpierw delikatnie naszkicować ołówkiem podstawowe elementy twarzy. Potem przygląda się swojemu szkicowi i dokonuje korekt niewłaściwie rozmieszczonych linii. Dziecko może wzmocnić te elementy, które jego zdaniem są w rysunku najistotniejsze, i jeszcze raz ocenić całość. Dopiero teraz powinno przystąpić do wykonania właściwego rysunku pisakami o różnej grubości.

Ćwiczenie to ma ukazać uczniom, że w pracy plastyka ważną rolę odgrywają planowanie i korekta wstępnych działań, a ostateczny kształt dzieła uzyskuje się po rzetelnym wykonaniu pracy przygotowawczej.

TWORZYM

Co można zrobić z plamą?

9 Barwne kompozycje z plam.

© 4.1

Dekalkomania – pieczątki z ziemniaka, plasteliny i liści

Materiały: **P** s. 10–11 liście kapusty pekińskiej lub włoskiej, ziemniaki, liście drzew, tektura, plastelina, wykałaczki, nóż, farby plakátowe, suche pastele, blok rysunkowy, arkusze szarego papieru

P Analiza grafiki Grażyny Rigall *Ogrodnik* – zeszyt ćwiczeń, s. 10

i Zamieszczona reprodukcja znakomicie ukazuje związek linii z plamą malarską. Linia pełni tu wiele funkcji – za pomocą kilku linii odtworzono na przykład szczegóły twarzy tytułowego ogrodnika, linia jako kontur wyznacza kształt drzewa (szczególnie pnia) i zarys górnej połowy ciała pracującej osoby, natomiast dzięki linii cieniującej uzyskano szarość bluzy oraz strukturę włosów postaci. Linia cieniująca, połączona z delikatną plamą, buduje strukturę korony drzewa. Oprócz tego są nałożone wyraźne plamy malarskie – plama bez konturu tworzy spodnie, dłoń, stopy czy rzucający się w oczy rumieniec na twarzy.

Praca ta została wykonana w technice monotypii, polegającej na odbijaniu na papierze rysunków i plam barwnych wykonanych wcześniej farbami na szkłe, tekturze lub blasze. Często łączy się tę technikę z innymi, np. odbitkami materiałów naturalnych, przedmiotów o ciekawej teksturze albo z tradycyjnym rysunkiem.

►► Co przedstawia ten obraz? [ogrodnika klęczącego na ziemi, prawdopodobnie sadzącego nieduże drzewo] Czy do stworzenia tej pracy użyto jakichś linii? Które elementy zawierają linie?

►► Przyjrzyj się kurtce ogrodnika. Czy linie, którymi ją narysowano, mają wszędzie tę samą grubość? Dlaczego użyto linii różnej grubości? [grubsze linie stanowią kontur, cienkich (ułożonych w różnych odstępach) użyto do uzyskania odcieni szarości kurtki]

Podobnie możemy przeanalizować z uczniami sposób, w jaki artystka narysowała twarz i włosy ogrodnika.

►► Teraz przyjrzyj się spodniom ogrodnika. Czy narysowano je tak jak kurtkę, czyli za pomocą linii, czy bardziej przypominają plamę? Czy na rysunku są widoczne inne plamy? Jakiego są koloru?

P Wykonywanie pieczętek z liścia kapusty, plasteliny i ziemniaka – zeszyt ćwiczeń, s. 10

Uczniowie najpierw przyglądają się zdjęciom zamieszczonym na stronie 10 i nazywają materiały, z których wykonano pieczątki. Następnie przystępują do samodzielnego wykonania odbitek techniką dekalkomanii:

- Liść kapusty włoskiej, pekińskiej lub liście drzew dzieci malują gęstą farbą plakátową od strony z bardziej widocznym żyłkowaniem. Kładą ostrożnie na kartkę papieru i delikatnie przyciskają.

- Uczniowie wycinają kształt liścia z tektury, nakładają na nią plastelinę i wykonują żyłkowanie przez rytowanie ostrym narzędziem (wykałaczką, drucikiem). Następnie malują gęstą farbą plakátową i odbijają na papierze.

- Na połówce ziemniaka, na której nauczyciel wyciął wcześniej prosty kształt zaproponowany przez dziecko, dzieci rytują wykałaczką dodatkowy wzór, np. żyłkowanie liścia. Później nanoszą na stempel gęstą farbę i odbijają.

P Wykonanie pracy plastycznej – zeszyt ćwiczeń, s. 11

Nauczyciel nawiązuje do omawianej wcześniej grafiki i do zamieszczonych w zeszyt ćwiczeń na s. 11 reprodukcji prac dziecięcych i proponuje, by uczniowie stworzyli jesienny obraz łączący dwie techniki: grafikę i malarstwo, z wykorzystaniem poznanej właśnie techniki dekalcomanii, czyli wykonywania odbitek naturalnych materiałów.

Dzięki zastosowaniu obu technik dzieci będą miały możliwość wykonania prac, których cechą charakterystyczną są linie i nieregularne plamy barwne.

Dzieci wykonują pracę techniką dekalcomanii i łączą ją z poznanymi wcześniej technikami rysunkowymi oraz malarskimi, używanymi w celu wykończenia tła i opracowania szczegółów poszczególnych elementów obrazu. Uczniowie mogą wykonać prace indywidualnie albo w grupach na kartkach z bloku lub na dużych arkuszach szarego papieru.

PRACE INDYWIDUALNE

Do kartki z bloku rysunkowego każdy uczeń przykłada swoje przedramię i obrysowuje je od łokcia do nadgarstka wybranym kolorem pasteli (tak wykonana praca jest przedstawiona na małej reprodukcji u góry strony 11) lub zaciska dłoń w pięść i obrysowuje ją wraz z przedramieniem wybranym kolorem pasteli (mała reprodukcja u dołu strony 11). Następnie wypełnia dowolnym kolorem pasteli wnętrze obrysowanego konturu, tworząc w ten sposób pień drzewa. Maluje farbą liście kapusty lub liście drzew oraz wcześniej przygotowane pieczątki z plasteliny albo ziemniaka i odbija je nad pniem (korona drzewa) lub na dole (liście leżące pod drzewem).

Odbitek liści kapusty lub drzew najlepiej używać do tworzenia korony drzewa, gdyż są duże i będą dobrze widoczne, a pieczątki z plasteliny lub ziemniaka przedstawiające małe listki można odbić u dołu kartki – będą wtedy przypominać dywan z opadłych liści.

PRACA GRUPOWA

Dzielimy klasę na grupy liczące trzy lub cztery osoby. Każda z grup otrzymuje połowę arkusza szarego papieru. W wyżej opisany sposób tworzą kompozycje złożone z kilku pni drzew, na których odbijają pomalowane farbą liście drzew lub liście kapusty (niekiedy odbitki te przypominają całe drzewa). Następnie za pomocą pieczątek z plasteliny lub ziemniaków odciskają liście leżące pod drzewami. Po wyschnięciu pracy prosimy dzieci, żeby wypełniły przestrzeń między drzewami suchymi pastelami i roztarły je, tworząc lekką mgłę – tło wiążące elementy pracy w jedną strukturę.

Ekspozycja prac indywidualnych i grupowych

Prace można powiesić na sznurku, przypinając je klamerkami lub spinaczami.

PODZIWIAMY W skansenie

10

Z wizytą w skansenie.

© 4.3

Poznanie kultury dawnej wsi

Materiały: **P** s. 24 dawne przedmioty codziennego użytku przyniesione przez uczniów, przykłady przedmiotów sztuki ludowej: glinianych garnków, mis, ubrań itp.

Uwaga: Jeśli nauczyciel planuje w ciągu roku szkolnego wycieczkę do skansenu lub do muzeum o podobnej tematyce, można tę lekcję wykorzystać jako przygotowanie do wycieczki albo jako jej podsumowanie.

Rozmowa na temat dawnych przedmiotów codziennego użytku

Uczniowie prezentują przyniesione przez siebie przedmioty. Na pewno nie wszystkie będą przykładami sztuki ludowej, ale ważne jest, by dzieci mogły o nich opowiedzieć to, czego się dowiedziały od dorosłych. W trakcie rozmowy nauczyciel powinien zapytać o każdy z przyniesionych przedmiotów.

►► Do kogo należy przyniesiony przez ciebie przedmiot? Jaka jest jego historia? Do czego służy, kto go kupił lub dostał? Czy w domu są jakieś inne dawne przedmioty? Jakież? Gdzie przechowuje się różne stare, cenne przedmioty, tak aby inni ludzie mogli je oglądać? [muzeum, galeria sztuki, skansen]

Nauczyciel wyjaśnia, że przedmioty codziennego użytku, których niegdyś używali ludzie na wsi, eksponuje się w skansenach. Są to miejsca, gdzie znajdują się zabytkowe chaty i wiele innych dawnych zabudowań wiejskich. Możemy tam zobaczyć rzeczy używane przed laty przez mieszkańców wsi: przedmioty (meble, naczynia), ubrania, narzędzia do pracy w domu i gospodarstwie, proste maszyny rolnicze.

►► Czy byłeś kiedyś w skansenie? Jeśli tak, to co zapamiętałeś z wizyty w tym miejscu?

Jeśli zajęcia poprzedziła wycieczka do skansenu, to warto teraz porozmawiać o wrażeniach dzieci i sprawdzić, co zapamiętały.

P

Analizowanie ilustracji – zeszyt ćwiczeń, s. 24

►► Przyjrzyj się pierwszemu zdjęciu i powiedz, z czego była zbudowana dawna wiejska chata. [z drewnianych bali, dach kryty słomą – strzechą] Jak wygląda ta chata z zewnątrz? [jest pomalowana na białą, ma małe okno, widać drewniany słup podtrzymujący dach, niewielkie drzwi, dom jest otoczony wyplatany płótnem, pod oknem stoją stół i ława do siedzenia]

Nauczyciel opowiada, jak wyglądało wnętrze chaty. Zwykle znajdowały się w niej przedsionek i dwie, trzy izby. W wielu chatach wspólnie z ludźmi przebywał również domowy inwentarz: świny, kozy, owce, kury, kaczki itp. Najważniejszym elementem każdego domu był piec, który służył do wypieku chleba, gotowania, a często również jako łóżko – szczególnie najmłodszym dzieciom.

Warto pokazać uczniom zdjęcia sprzętów używanych dawniej w gospodarstwie domowym (np. balia, tara, drewniane wiadro do noszenia wody, maselniczka, dzieża itp.), a także narzędzi do pracy na roli (np. radło, kopaczka, cep, sierp).

P

Oglądanie zdjęć naczyń – zeszyt ćwiczeń, s. 24

Uczniowie przyglądają się kolejnym zdjęciom. Powinni szybko rozpoznać, co to są za przedmioty i do czego służą. Zwróćmy uwagę dzieci na piękne ręcznie wykonane zdobienia, którymi są pokryte dzbany.

11

Lepimy garnki.

© 4.3

Wykonywanie naczyń metodą wałeczkową

Materiały: P s. 25 przykłady glinianych garnków, mis, kubków itp. ■ plastelina (lub glina), tekturowa podkładka

Pokaz glinianych naczyń

Nauczyciel pokazuje uczniom kilka glinianych naczyń (np. garnek, dzbanek, misę, wazon, talerze), najlepiej różnorodnych – jedne gliniane bez zdobień, inne malowane i szkliwione. Warto zauważyć, że obecnie coraz rzadziej używamy takich naczyń, choć jeszcze niedawno były bardzo powszechne.

Glina jest łatwo dostępnym materiałem, dlatego naczynia gliniane wyrabiano już w bardzo dawnych czasach. Na początku naczynia te formowano ręcznie na kamieniu lub desce i pozostawiano do wyschnięcia na słońcu. Z czasem odkryto, że włożone do ogniska i w nim wypalone są o wiele trwalsze. Wynalezienie koła garncarskiego sprawiło, że gliniane garnki robiło się znacznie szybciej i łatwiej, dzięki czemu stały się dostępne nawet biednym ludziom.

W dzisiejszych czasach przedmioty z czystej gliny wyrabiane są już przeważnie tylko przez artystów, a do produkcji naczyń używa się teraz wielu różnych surowców. Jednak proces wytwarzania w zasadzie się nie zmienił: uformowane naczynie odstawia się do wyschnięcia, po czym trafia ono do pieca. Kiedyś były to piece opalane drewnem, współcześnie stosuje się piece elektryczne, w których proces wypalania trwa kilka godzin w temperaturze ok. 1000 stopni Celsjusza. Po wystygnięciu naczynia są wyjmowane i mogą być zdobione specjalnymi farbami ceramicznymi. Jeśli mają też być szkliwione, ponownie trafiają do pieca. Drugi wypał odbywa się w jeszcze wyższej temperaturze niż pierwszy – nawet do 2000 stopni Celsjusza.

P Przygotowanie do wykonania pracy zgodnie z instrukcją – zeszyt ćwiczeń, s. 25

Nauczyciel analizuje z uczniami zdjęcia w podręczniku, zwracając uwagę na sposób wykonania prezentowanych przedmiotów. Przedstawiona w zeszycie metoda nosi nazwę metody pierścieniowo-wałeczkowej. Aby wykonać nią naczynie z plasteliny (lub gliny), formujemy wałeczki, które następnie nalepiamy w postaci pierścieni jeden na drugi.

►► W jaki sposób przygotowujemy plastelinę do lepienia? [trzeba ją rozwałkować lub ugnieść, żeby zmiękła] Który element naczynia wykonujemy jako pierwszy?

Wskazujemy drugie w kolejności zdjęcie, z którego wynika, że najpierw należy przygotować dno naczynia. Dopiero później przechodzimy do formowania wałeczków.

►► Czy wszystkie wałeczki są jednakowej długości?

Nauczyciel zwraca uwagę dzieci na to, że jeśli naczynie jest szersze (środkowa misa), należy wówczas uformować dłuższy wałeczek, a jeśli węższe – krótszy. Formowany wałeczek może się mimo to okazać za długi, wtedy odrywamy go delikatnie palcem (nie tworzymy spirali). Każdy wałeczek powinien mieć odpowiednią długość, w zależności od tego, jaką będzie tworzył ściankę: zwężającą się czy rozszerzającą. Wielkość przedmiotu należy dostosować do ilości materiału i czasu, jakim dysponujemy. Wałeczki nie mogą być ani zbyt cienkie, ani zbyt długie, bo będą się rwały.

Wykonanie i ekspozycja prac

Każde dziecko przystępuje do formowania swojego naczynia z plasteliny. Po zakończeniu pracy określają, jakie naczynie wykonały. Wszystkie prace można wyeksponować na jednej ławce.

12 Tradycyjne stroje ludowe.

Projektowanie haftu z gotowych elementów

© 4.3

Materiały: **P** s. 26–27 1 przykłady strojów regionalnych, haftów

P Omówienie elementów stroju ludowego – zeszyt ćwiczeń, s. 26

Nauczyciel omawia z uczniami elementy stroju ludowego – w miarę możliwości pokazuje prawdziwy (np. krakowski, góralski itp.) lub korzysta ze zdjęcia stroju kaszubskiego zamieszczonego w zeszycie ćwiczeń. Wskazuje na odmienność tradycyjnych strojów regionalnych od ubrań, które nosimy współcześnie.

►► Z czego składa się strój kobiety? [biała bluzka z długimi rękawami, haftowana na rękawach i kołnierzyku, bardzo bogato haftowana brązowa lub czerwona kamizelka, spódnica (beżowa lub czerwona) z paskami, biały haftowany fartuch, jasne pończochy, ciemne trzewiki] Z czego składa się strój mężczyzny? [biała koszula z długimi rękawami i z ozdobną czerwoną wstążką zawiązaną pod szyją, niebieski kaftan z rzędami srebrnych guzików i wyszytym złotym szlaczkiem, przepasany czerwonym pasem materiału, beżowe spodnie wpuszczone w wysokie czarne buty, czarny kapelusz z czerwoną wstęgą materiału]

Warto zwrócić uwagę, że osoby na zdjęciu są ubrane w odświętny strój, zatem nie był on noszony na co dzień. Stroje ludowe bardzo się różniły wyglądem w zależności od regionu Polski (np. stroje kocięskie, kurpiowskie, łowickie, góralskie). Zdobienie stroju i jego bogactwo zależały przede wszystkim od zamożności właściciela.

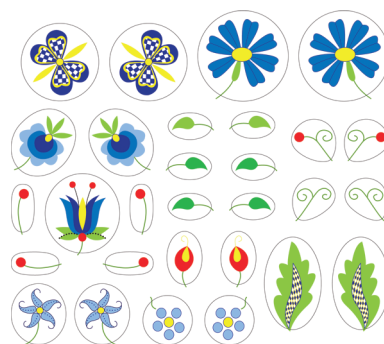
P Omówienie przykładów haftu kaszubskiego – zeszyt ćwiczeń, s. 26

Warto zwrócić uwagę dzieci na cechę charakterystyczną haftu ludowego – symetryczność. Do wykonywania haftów kaszubskich używa się siedmiu kolorów: czarnego, czerwonego, zielonego, żółtego i trzech odcieni niebieskiego – od jasnoniebieskiego po ciemnoniebieski (tak jest w najpopularniejszej szkole żukowskiej, jednak inne szkoły haftu kaszubskiego dopuszczają więcej kolorów i odcieni). Najczęstszym motywem zdobniczym są: goździki, bratki, lilie, chabry, dzwonki, koniczyna, niezapominajki, tulipany, pszczoły, żuczki.

P Komponowanie haftu na zasadzie lustrzanego odbicia – zeszyt ćwiczeń, s. 27, zestaw naklejek nr 1 – elementy haftu

Samodzielna praca dzieci polega na zakomponowaniu własnego haftu z użyciem naklejek zamieszczonych w teczce. Można zaproponować uczniom, by pośrodku wzoru znajdującego się w zeszyt ćwiczeń narysowali linię symbolizującą lustro. Ma ona przypominać, że każdy element, który zostanie przyklejony po lewej stronie, musi się znaleźć po prawej stronie haftu – w podobnym miejscu i na podobnej wysokości. Nauczyciel zwraca też uwagę, by uczniowie przyklejali takie same elementy od razu po jednej i po drugiej stronie.

PRACE NA RÓŻNE OKAZJE

13 Renifer – pomocnik Świętego Mikołaja.

© 4.1

Wycinanka z papieru

Materiały: **P** s. 36 niebieska karta szary papier formatu A4, czerwona i biała kartka, kredki, klej, nożyczki ■ film *Rudolf czerwonończyk renifer*

Wiersz Doroty Gellner *Prezent dla Mikołaja*

Nauczyciel odczytuje dzieciom wiersz, by wprowadzić je w przyjemny nastrój zbliżających się Świąt.

*Ja się tak bardzo,
bardzo postaram
i zrobię prezent
dla Mikołaja.*

*Zrobię mu szalik
piękny i nowy,
żeby go nosił
w noce zimowe
i żeby nie zmarł
w szyję i w uszy,
gdy z burej chmury
śnieg zacznie prószyć.*

*Niech się ucieszy Mikołaj święty –
tak rzadko ktoś mu daje prezenty!*

Następnie nauczyciel rozpoczyna rozmowę o tym, jaki prezent dla Świętego Mikołaja mogą przygotować uczniowie, co go ucieszy lub będzie mu potrzebne. W dyskusji dobrze byłoby nawiązać do tego, jak go wesprzeć w dostarczaniu prezentów, co pomaga mu się przemieszczać i jakich ma pomocników.

P Wykonanie portretu renifera według instrukcji – zeszyt ćwiczeń, s. 36, materiały z teczki: niebieska karta

Uczniowie samodzielnie wykonują portret renifera. Zaczynają od odrysowania na szarej kartce i wycięcia kształtu swojej stopy (to będzie pysk renifera), następnie przykładają do kartki tę dłoń, którą nie piszą, rozsuwają szeroko palce i odrysowują ją dwa razy (poroże renifera). Wycinają kartkę wzdłuż narysowanych konturów, a potem jeden z wyciętych elementów odwracają na drugą stronę, żeby otrzymać lustrzane odbicie. Kształt czerwonej czapeczki powstanie w wyniku odrysowania dłoni ze złożonymi palcami. Pompon dzieci wycinają odręcznie – jest to małe kółko.

Nauczyciel zwraca uwagę, by najpierw przygotować wszystkie elementy, a dopiero później układać je na kartce i kolejno przyklejać. Na końcu rysujemy reniferowi oczy, nos itp.

W razie pytań dotyczących instrukcji nauczyciel wyjaśnia dzieciom niejasne dla nich szczegóły pracy.

Oglądanie fragmentu filmu *Rudolf czerwonoносy renifer*

Jeśli wystarczy czasu na zajęciach, można pokazać uczniom fragment filmu.

14

Nasza choinka.

© 4.1

Ozdabianie tekturowych rolek

Materiały: **P** s. 37 linijka-wzornik (element wyprawki) ■ 4–5 arkuszy szarego papieru, tekturowe rolki po papierze toaletowym, papier kolorowy (kartki: zielone, brązowe, czerwone, żółte, srebrne, złote), klej, nożyczki

Zagadka o choince

Przed przystąpieniem do tworzenia choinki nauczyciel odczytuje dzieciom zagadkę:

*Choć ma igły – nie jest jeżem
ani krawcem, uwierz mi.
W wiele ozdób ją ubierzesz,
gdy świąteczne przyjdą dni.*

(Ogród zagadek, oprac. B. Michalec, Aksjomat, Kraków 2005)

P Odczytanie instrukcji i omówienie etapów wykonania pracy – zeszyt ćwiczeń, s. 37

►► Jak myślisz, czy zdołałbyś sam w czasie zajęć wykonać taką choinkę, jaka jest na zdjęciu?

Choinka składa się z wielu (prawie 30) elementów – ważne jest, by dzieci to zauważyły i wynioskowały, że dużo szybciej i prościej można ją wykonać w grupach lub całą klasą.

W zależności od liczebności klasy pracę tę możemy wykonać zbiorowo (tworzymy jedną dużą choinkę) lub grupowo (wtedy powstają 2–3 choinki).

Pokazujemy uczniom, jak wyciąć zielony pasek, którym oklejamy rolkę: w tym celu należy najpierw przyłożyć ją do zielonej kartki i zaznaczyć jej szerokość, a później wyrysować linie i wzdłuż nich wycinać paski. Do oklejenia rolek można wykorzystać papier o różnych odcieniach zielonego koloru. Pień oklejamy kolorem brązowym.

Kolejnym etapem pracy jest odrysowanie ozdobnych elementów. Na kartkach z kolorowego papieru (czerwonej, żółtej, srebrnej, złotej) dzieci odrysowują z wzornika kształty serca, gwiazdki i bombek. Należy pokazać uczniom, jak korzystać z wzornika, by dokładnie odrysować wzory – trzeba przesuwając ołówek możliwie jak najbliżej krawędzi. Po wycięciu odrysowanych elementów przyklejamy je na środku oklejonej rolki.

Wykonanie elementów choinki według ustalonych zasad – praca indywidualna lub grupowa

Każdy z uczniów przygotowuje 2–3 rolki według omówionej instrukcji.

Jeśli dzieci wykonują prace w grupach, to każda otrzymuje duży arkusz szarego papieru, na którym nauczyciel wcześniej narysował ołówkiem kilka linii pomocniczych w równych odstępach. Na linie te uczniowie naklejają oklejone i ozdobione rolki.

Jeśli w klasie jest niedużo uczniów, a w sali mamy tablicę korkową, to można wspólnie wykonać jedną choinkę bezpośrednio na niej, przyczepiając rolki szpilek. Warto najpierw rozplanować na podłodze rozmieszczenie rolek, by uzyskać oczekiwany kształt choinki.

Ocena i ekspozycja prac

Każda grupa eksponuje swoją choinkę. Podziwiamy wszystkie choinki (a nie rolki) i nagradzamy brawami.

15 Świąteczna girlanda.

© 4.1

Tworzenie ozdobnych elementów do kompozycji zbiorowej (wycinanie, ozdabianie, klejenie, mocowanie, nawlekanie)

Materiały: **P** s. 38–39 bordowo-czerwona karta z konturami ozdób folia aluminiowa, różnokolorowe kleje brokatowe, papier kolorowy, sznurek typu szpagat, makaron „rurki”, nożyczki, klej

Wyjaśnienie słowa *girlanda*

Nauczyciel wyjaśnia, że *girlanda* jest to ozdoba wykonana z liści, kwiatów albo owoców zawieszonych jeden za drugim na długim sznurku, często oplecionym wstęgami. Girlandy – np. ze świerkowych gałązek ozdobionych bombkami i światełkami – są popularną dekoracją w czasie świąt Bożego Narodzenia.

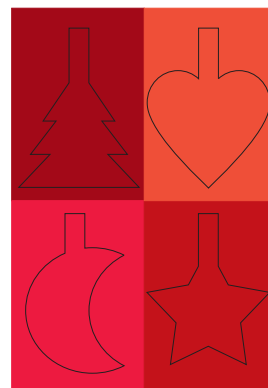
►► Co przypominającego girlandę wieszamy często na świątecznej choince? [np. [łańcuch z kolorowego papieru](#), [błyszczącego tworzywa sztucznego \(folii aluminiowej lub celofanu\)](#)]

P Omówienie instrukcji i indywidualne wykonanie poszczególnych elementów świątecznej girlandy – zeszyt ćwiczeń, s. 38–39, materiały z teczki: karta z konturami ozdób

Uczniowie oglądają zdjęcia. Wspólnie wyjaśniamy kolejne czynności. W razie wątpliwości nauczyciel podpowiada sposób wykonania pracy.

Uczniowie wycinają z odpowiedniej karty z teczki cztery elementy (choinkę, serce, gwiazdkę i księżyc). Każdy z nich ma ucho umożliwiające zawieszenie na sznurku, które należy podkleić – najlepiej przed ozdobieniem. Następnie dzieci w dowolny sposób dekorują wycięte elementy (np. wykonują z folii aluminiowej mniejsze kształty – serce, księżyc, wateczki, trójkąty lub kulki – które naklejają na wycięte wzory). Ważne jest, by każdy uczeń zaproponował własne rozwiązania i motywy zdobnicze.

Mocowanie ozdobionych elementów na wspólnej girlandzie i ozdabianie nią choinki

Nauczyciel przygotowuje sznurek – najlepiej szpagatowy. Do jednego z końców przywiązuje mały patyczek lub plastikową słomkę, aby elementy girlandy się nie zsuwały. Każdy z uczniów nawleka na sznurek wykonane przez siebie cztery ozdobne elementy, oddzielając je rurkami makaronu. Gotową girlandę zawieszamy na choince lub w innym miejscu w klasie, gdzie będzie stanowiła świąteczną ozdobę.

16 ■ Kształty na płaszczyźnie.

■ Tworzenie kompozycji z figur geometrycznych

Ⓟ 4.1

■ Materiały: ■ s. 12–13 ■ 3 ■ blok rysunkowy, kredki, klej

■ **Rozpoznawanie podstawowych kształtów na obrazach Henryka Berlewiego i Wassilego Kandinskiego** – zeszyt ćwiczeń, s. 12

►► Jakie kształty rozpoznajesz na obrazach? [trójkąty, kwadraty, kółka, prostokąty] Na którym obrazie jest więcej kolorów? [na drugim] Ile kolorów jest na pierwszym obrazie? [trzy: czerwony, czarny, szary]

W rzeczywistości – o czym mówi tytuł dzieła – obraz ma białe tło, jednak na jego reprodukcjach biel zwykle zostaje zastąpiona przez szarość, dlatego uczniowie na podstawie zdjęcia z pewnością określą kolor tła jako szary.

►► Które kolory na pierwszym obrazie są najważniejsze? [Jeśli pojawią się dwie sprzeczne odpowiedzi, że dominuje czerwony albo czarny, to każdą z nich należy uznać za poprawną. Elementy czerwone są aktywniejsze i zajmują centralną część obrazu, a czarne figury są rozproszone, niemniej jednak tworzą uporządkowane wzory i jest ich więcej. Szary (w rzeczywistości biały) kolor stanowi tu tylko tło.] Który obraz wydaje ci się bardziej uporządkowany, a który – bardziej zróżnicowany? Dlaczego? [Na pierwszym obrazie znajduje się mało elementów i są one ułożone w uporządkowany sposób jeden obok drugiego. Drugi obraz jest bardziej zróżnicowany, występuje w nim wiele kształtów i kolorów, elementy nachodzą na siebie, są jakby w ruchu.] Które figury na pierwszym obrazie są najważniejsze? [duży kwadrat i koło – ich czerwony kolor powoduje, że stają się bohaterami obrazu] Które figury na drugim obrazie są najważniejsze (można powiedzieć, że są bohaterami tego obrazu)? [Jeśli dziecko powie, że wszystkie jednakowo, można przyznać mu rację, ponieważ jest to kompozycja, w której wszystkie elementy są potraktowane równorzędnie. Jeśli dziecko wskaże duży trójkąt, to taką odpowiedź również można uznać z prawidłową ze względu na kontrast barw w górnej części, ostry kształt i niemalże centralne umieszczenie.]

i **Henryk Berlewi** był czołowym przedstawicielem awangardowej abstrakcji geometrycznej w Polsce. Kompozycja obrazu *Mechanofaktura biało-czerwono-czarna* jest oparta na siatce linii prostokątnych. Są na nim najprostsze kształty geometryczne: kwadraty, prostokąty, koła i trójkąty. Zróżnicowane rytmy dynamizują obraz pomimo prostoty elementów umieszczonych w układzie horyzontalno-wertykalnym, z natury statycznym. Warto zwrócić uwagę na napięcia tworzone przez powtórzenia kształtów, np. ułożone we wznoszącą się linię prostokąty w dolnym lewym rogu. Na oryginalnym obrazie artysta posłużył się jedną barwą chromatyczną – czerwienią – i barwami achromatycznymi (biel i czerni).

Wassily Kandinsky jest uważany za prekursora i twórcę malarstwa abstrakcyjnego. Dynamikę przedstawionego obrazu wzmagają linie ukośne. Widoczne są tu trójkąty w różnych układach, koła lub ich wycinki tworzące faliste wzory, a także prostokąty, romby, odcinki linii prostej. Rzucają się w oczy silne kontrasty jasnych i ciemnych barw oraz dość szeroka paleta barwna: czerwienie od słabo do mocno nasyconych, żółcienie od cytrynowych po ciepłe pomarańczowe, błękity, fiolety, szarości i czerń. Artysta, pomimo posługiwania się prostymi środkami, uzyskał wrażenie silnego dynamizmu za pomocą kontrastujących ze sobą kształtów, barw i mniejszych układów kompozycyjnych.

■ **Wypełnianie obrazka kolorami ustalonymi przez ucznia** – zeszyt ćwiczeń, s. 13

Uczniowie nazywają cztery podstawowe figury geometryczne znajdujące się z lewej strony rysunku. Każde dziecko samodzielnie ustala kolor dla poszczególnych figur, a następnie koloruje rysunek kredkami według ustalonego przez siebie wzoru.

P Analiza zamieszczonych w zeszyte ćwiczeń prac uczniów – zeszyt ćwiczeń, s. 13

►► Nazwij obiekty, które przypominają koło, trójkąt, prostokąt, kwadrat. [słońce, chmury, krzaki]
W których przedmiotach połączono te figury? [motyle, drzewa, domy]

Wykonanie kompozycji z wykorzystaniem gotowych figur – wypychanka nr 3

Uczniowie układają na kartce z bloku dowolną kompozycję z figur z wypychanki. Podpowiadamy uczniom, że im więcej figur wykorzystają, tym kompozycja będzie bogatsza. Nakleją elementy, nadają tytuł swoim pracom i je eksponują.

17 Kształty przestrzenne – bryła.

© 4.1

Składanie i sklejanie pudełka

Materiały: **P** s. 14–15 karta z wzorem składanego pudełka linijka-wzornik (element wyprawki), chusta lub szal do zastonięcia oczu, przedmioty (kostki do gry, okrągła świeczka, puszka, jabłko, książka) ■ nożyczki, klej

P Ćwiczenia wstępne – rozpoznawanie przedmiotów dotykiem i oglądanie ich na zdjęciach – zeszyt ćwiczeń, s. 14

Etap 1.

Nauczyciel prosi dzieci, by jedno z nich zgłosiło się na ochotnika do zabawy-testu. Zastania dziecku oczy (szalem lub chustą) i podaje do rozpoznania kolejno trzy przedmioty, wybrane spośród przyniesionych rekwizytów.

►► Jakiego przedmiotu dotykasz?

Zachęcamy dziecko do opowiadania o kształcie każdego przedmiotu i wrażeniach dotykowych (np. *Czuję, że jest gładki, śliski, zimny, twardy*). Prosimy, by obracało przedmiot w rękę, starało się odnieść jego kształt do innych znanych mu przedmiotów, wreszcie próbowało odgadnąć nazwę.

Następnie podajemy dziecku zeszyt ćwiczeń. Prosimy o wskazanie wśród zamieszczonych zdjęć tych przedmiotów, które badało dotykiem.

►► Czy na zdjęciach widzisz któryś z przedmiotów dotykanych przed chwilą?

Ćwiczenie to służy podkreśleniu znaczenia zmysłu dotyku w procesie poznawania otaczającego świata. W plastyce szczególnie istotną rolę zmysł ten odgrywa w tworzeniu rzeźby, ceramiki. Porównanie realnych przedmiotów z ich wizerunkami pokazuje też, że pewne cechy przedmiotów odbierane w trakcie dotykania nie są uchwytne w wizerunkach tych samych przedmiotów przedstawionych na obrazku lub zdjęciu.

Etap 2.

Zgromadzone rekwizyty oglądamy wspólnie z różnych stron. Dzieci porównują przedmioty, próbując określić różnice w ich kształtach w zależności od punktu widzenia.

Ćwiczenie z kostką:

►► Ile ścianek kostki widzisz? Ile oczek dostrzegasz na ścianie? Obróć w dowolny sposób kostkę – ile teraz widzisz oczek? Czy przedmiot ten jest taki sam z każdej strony?

Następnie analizujemy zdjęcie kostek w zeszyte ćwiczeń:

►► Ile oczek jest na każdej z widocznych ścianek? Ile – na pierwszej kostce, a ile – na drugiej? Czy dotykając zdjęć lub oglądając je z różnych stron, możemy zaobserwować kostki z każdej strony? Spróbuj obrócić jedną i drugą kostkę na zdjęciu i powiedz, ile teraz widzisz oczek. [Nie jest to możliwe.]

W podobny sposób można omówić pozostałe przedmioty (jabłko, książkę, świeczkę, puszkę).

Celem tego zadania jest pokazanie, że realny przedmiot można oglądać z bardzo wielu stron. Zazwyczaj, jeśli przedmiot nie jest kulą, widok z każdej strony będzie się w jakimś stopniu różnił. Z kolei ilustracje/zdjęcia przedstawiają zawsze tylko jedną stronę przedmiotu.

Podsumowujemy ten etap, zwracając uwagę dzieci na zdjęcie rzeźby zamieszczone na stronie 14 w zeszyt ćwiczeń. Pytamy, czy dzieło wygląda tak samo ze wszystkich stron.

►► Jak myślicie, z której strony należy zrobić zdjęcie, żeby rzeźba była najmniejsza? [z góry] A w jaki sposób, żeby była najszerza? [tak, żeby ująć jej boczne elementy]

 César Manrique (czyt. sesar manrike).

Etap 3.

Kolejnym etapem zdobywania doświadczeń jest wskazywanie różnic między bryłą a przedmiotem płaskim, np. figurą geometryczną. Uczeń na dowolnej kartce odrysowuje wybrane kształty – koła, prostokąty, kwadraty. Zgromadzone przedmioty (jabłko, świecę, kostki do gry, książkę, puszkę) porównuje z narysowanymi kształtami. Kostka powinna być zbliżona do kwadratu, książka w zależności od sposobu patrzenia będzie mniej lub bardziej wydłużonym prostokątem, puszka z jednej strony okaże się prostokątem, z drugiej – kołem, podobnie świeca.

Następnie dzieci przykładają wzornik do zdjęć przedmiotów w podręczniku i poszukują odpowiednich kształtów, dopasowując kształt z wzornika do kształtu przedmiotów na zdjęciu – koło do arbuza i jabłka itp. Bardziej spostrzegawcze dzieci mogą na przykład w kształcie budy uchwycić również trójkąty i fragment koła.

W podsumowaniu wykonanych ćwiczeń dochodzimy wspólnie z uczniami do wniosku, że na zdjęciach lub obrazku nie można uchwycić dotykowo żadnego zróżnicowania przedmiotów. A przecież każdy z nich różni się pod tym względem od innych wieloma cechami, np. wielkością, fakturą (gładki, szorstki, miękki, twardy), temperaturą (ciepły, zimny) itd. W ten sposób łatwo możemy odróżnić choćby kamień od drewna. Na zamieszczonych zdjęciach wszystkie przedmioty są płaskie, nie można ich oglądać z kilku stron, podczas gdy w rzeczywistości przedmioty mają trzy wymiary.

Wykonanie tekturowego pudełka – materiały z teczek: karta z wzorem pudełka

Uczniowie wycinają z karty siatkę pudełka. Nauczyciel powinien objaśnić, że ciąć należy wzdłuż czarnych linii ciągłych, a wzdłuż linii przerywanych – zaginać i składać. Instruuje uczniów, by nie zmniejszali skrzydełek niezbędnych do złożenia pudełka. Po wycięciu uczniowie składają i kleją pudełko.

Nauczyciel podsumowuje, że płaski kształt narysowany na kartce przez wycięcie i odpowiednie złożenie stał się bryłą, bo uzyskane pudełko można obracać, oglądać z kilku stron, wypętniać innymi przedmiotami.

P Oglądanie obiektów wykonanych z różnych materiałów. Wybór pracy na kolejne zajęcia – zeszyt ćwiczeń, s. 15

Dzieci przyglądają się zdjęciom na stronie 15 i zastanawiają się, co chciałyby wykonać. Jeśli wybiorą obiekt, którego wykonanie jest czasochłonne (np. zamek), należy zaproponować im pracę w grupach (liczących 3–4 osoby). Jeśli zdecydują się stworzyć samochód, robota albo inny obiekt przestrzenny według własnego pomysłu, powinny pracować w parach.

Następnie pomagamy uczniom ustalić, z czego można wykonać wybrany obiekt i jakie materiały należy zgromadzić na kolejne zajęcia.

18 Kompozycje przestrzenne.

© 4.1

Tworzenie obiektów z różnych materiałów przez ich oklejanie, łączenie, mocowanie

Materiały: s. 15 materiały nadające się do recyklingu (opakowania po jajkach, papierowe pudełka, plastikowe butelki i zakrętki, drut itp.), cukier w kostkach, farby plakatowe, papier kolorowy, folia aluminiowa, krepina, pisaki, klej (najlepiej introligatorski lub uniwersalny), taśma klejąca, dwustronna taśma mocująca

Analiza sposobu wykonania obiektów przedstawionych na zdjęciach – zeszyt ćwiczeń, s. 15

■ Robot

Robota wykonujemy z opakowania po jajkach. Paskami taśmy mocujemy od tyłu jego górną część w taki sposób, by nie odpadła. Następnie oklejamy opakowanie kolorowymi kawałkami papieru, na górnej ścianie przyklejamy nakrętki po napojach jako antenki lub umieszczamy je na przedniej ścianie jako oczy. Uczeń ozdabia całość według własnego pomysłu.

■ Zamek

Rozpoczynamy od rozplanowania elementów zamku na dużym formacie kartonu – układamy na nim pudełka, które będą główną bryłą budynku, i ustawiamy wieże, a następnie obrysowujemy ołówkiem ich podstawy na kartonie. Pudełka oklejamy kolorowym papierem, dorysowujemy okna i bramę, a następnie mocujemy na kartonie za pomocą taśmy dwustronnej lub kleju do papieru. Wokół zamku układamy mur ze sklejonych kostek cukru. Wewnątrz budowli możemy narysować ścieżki, a na zewnątrz wysypać kawałki niebieskiej bibuły imitujące fosę. Uczniowie podsuną zapewne jeszcze wiele pomysłów ozdobienia zamku, mogą też przynieść figurki rycerzy i koni, które rozmieszczą według własnego uznania.

■ Samochód

Pudełka, z których wykonujemy samochód, oklejamy bibułą krepiną lub papierem kolorowym. Następnie dorysowujemy szczegóły – okna, drzwi, klamki – i mocujemy koła z plastikowych zakrętek po napojach.

■ Bateria

Bateria jest pojemnikiem na zużyte baterie. Wykonujemy go z plastikowych butelek potączonych drutem lub taśmami mocującymi. Należy pamiętać o zrobieniu otworu do wrzucania baterii. Pojemnik możemy ozdobić w dowolny sposób zaproponowany przez dzieci.

Wykonanie wybranej pracy przestrzennej z różnych materiałów

PRACE NA RÓŻNE OKAZJE

19 Laurka na Dzień Babci i Dzień Dziadka.

© 4.1

Ozdobna wyklejanka – kompozycja na płaszczyźnie z wykorzystaniem materiałów zdobniczych

Materiały: s. 40–41 niebieska karta szal barwiony, peretki, koraliki, kwiaty z materiału, guziki, koronki, różnokolorowy brokat, kolorowe piórka i inne pasmanteryjne elementy zdobnicze, suszone kwiaty, liście, dwustronna taśma mocująca, klej, nożyczki

 Wiersz (lub piosenka) z okazji święta babci i dziadka
Nauczyciel odczytuje dzieciom wiersz.

*Pędzą wnuki ulicami
z ogromnymi laurkami.
Te laurki pełne kwiatków
są dla wszystkich babć i dziadków.*

*A dziadkowie wraz z babciami
już czekają przed domami.
Przez lornetki patrzą w dal
wystrojeni jak na bal.*

(Chociaż mało mamy lat..., Innowacje, Ustroń 2002)

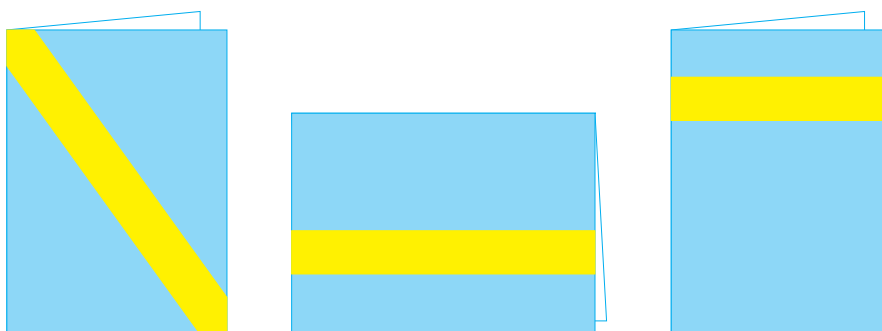
Można też zaśpiewać piosenkę, jeśli dzieci nauczyły się jakiejś na tę okazję (np. *Piosenka dla babci*, tekst na stronie 52 książki *Muzyka. Zeszyt ćwiczeń*, nagranie CD1).

P Omówienie instrukcji wykonania laurki – zeszyt ćwiczeń, s. 40–41, materiały z teczki: niebieska karta

W czasie oglądania zdjęć z instrukcją nauczyciel zwraca uwagę na staranne złożenie kartki (zdjęcie nr 1) i demonstrowa, jak to zrobić. Trzeba też dokładnie się przyjrzeć materiałom zgromadzonym przez uczniów i sprawdzić, czy wszystkie z nich nadają się do wykonania planowanej pracy.

Można pokazać uczniom również inne sposoby ułożenia taśmy na laurce, np.

Nauczyciel podpowiada, by nie przyklejać od razu swojej kompozycji, ale najpierw ułożyć ją na ławce. Jest to odpowiedni moment, by dzieci wymienili się między sobą różnymi materiałami.

Po przyklejeniu wszystkich elementów do taśmy należy sprawdzić, czy duże ozdoby się dobrze przykleiły, a jeśli nie, to trzeba je wzmocnić za pomocą odpowiedniego kleju. Miejsca, w których taśma jest wciąż widoczna, dzieci delikatnie posypują brokatem.

TWORZYM

Co jest bliżej, a co dalej?

20

Przestrzeń w obrazie.

© 4.1

Analiza obrazu Pietera Bruegla *Spis ludności w Betlejem*. Dorysowywanie elementów obrazka

Materiały: **P** s. 16 ołówek, kredki

P

Analiza obrazu Pietera Bruegla *Spis ludności w Betlejem* – zeszyt ćwiczeń, s. 16

Nauczyciel analizuje z uczniami poszczególne plany obrazu, porównuje wielkość różnych obiektów i ich umiejscowienie. Celem jest wskazanie na dwuwymiarowym obrazie (przestrzeń iluzoryczna) relacji przestrzennych, które uzyskuje się poprzez relację wielkość – odległość (im coś jest dalej, tym na obrazie jest mniejsze).

 Pieter Bruegel Starszy (czyt. piter broigel) jest zaliczany do najwybitniejszych malarzy niderlandzkich. Żył i tworzył w XVI w. Często malował typowe sceny z życia mieszkańców wsi, jak wesela, uczty, biesiady.

W obrazie Bruegla występują przedmioty o podobnych rozmiarach, np. domy – ze względu na tę samą liczbę ich kondygnacji domyślamy się, że w rzeczywistości byłyby one mniej więcej tej samej wielkości. Tymczasem na obrazie budynek znajdujący się w lewym dolnym rogu ma wysokość około połowy reprodukowanego fragmentu, budynek po prawej stronie obrazu jest blisko dwa razy mniejszy, a jeszcze mniejsze są domy znajdujące się w lewym górnym rogu reprodukcji. Analogicznie przedstawia się w omawianym obrazie wielkość drzew, postaci ludzkich i wozów. W dziełach malarskich, w których zachodzi związek w relacji **wielkość – odległość**, to, co znajduje się blisko albo w niewielkiej odległości od dolnej krawędzi obrazu, jest pozornie bliżej obserwatora. Stąd wiemy, że kury na pierwszym planie w dolnej części obrazu są bliżej niż wozy, pomimo że rozmiarami są od nich mniejsze. W tym wypadku dochodzi jeszcze wiedza oglądającego na temat wielkości przedmiotów. Wiemy, że dom jest wielokrotnie większy niż człowiek, dorosły większy niż dziecko, a dziecko większe niż kura. Dzięki temu, że na obrazie umiemy uporządkować grupy przedmiotów: domy z domami, drzewa z drzewami, ludzi z ludźmi, a wozy z wozami, potrafimy uchwycić proporcje zmniejszania się wraz z pozorną odległością od widza.

Kolejnym wyrazistym sposobem porządkowania przestrzennego jest **metoda nakładania**. Bliżej znajduje się obiekt ukazany w całości niż ten, który jest przez niego zasłaniany. Stąd wiemy, że mężczyzna stojący przy beczce jest bliżej nas niż beczka na wozie. Podobnie możemy sądzić o postaciach stojących w tłumie przed domem – bliżej nas znajdują się te, które widzimy w całości, niż te, których dostrzegamy tylko głowy.

Następnym elementem porządkowania przestrzeni na obrazie jest **rozpoznawalność przestrzenna**. W typowych rozwiązaniach (tak jak w dziele Bruegla) obiekty na pierwszym planie są ukazane w sposób znacznie bardziej szczegółowy niż na planie środkowym, a na planie najdalszym jest zarysowana zaledwie ich ogólna postać. Efekt ten wzmacnia jeszcze zmieniająca się siła kontrastu. Na pierwszym planie są zastosowane maksymalne kontrasty światłocieniowe i barwne, które słabną wraz z pozorną odległością od widza.

P Analiza i uzupełnienie rysunku – zeszyt ćwiczeń, s. 16

Analizę rysunku zaczynamy od odwołania się do naszej wiedzy o narysowanych obiektach, np. wiemy, że kot jest mniejszy zarówno od drzewa, jak i od domu. Tej relacji nie możemy być pewni w wypadku określania wielkości drzewa i domu, ponieważ w rzeczywistości drzewo może być niższe, wyższe lub tak samo wysokie jak dom. Dlatego przy porównywaniu drzewa i domu, które na tym rysunku są niemal tej samej wysokości, należy zwrócić uwagę na to, że podstawa drzewa jest bliżej dolnej krawędzi rysunku niż podstawa budynku. Uwzględniając te dane, możemy stwierdzić, że najbliżej krawędzi znajduje się kot, jest więc najbliżej obserwatora, dalej jest drzewo, a najdalej – budynek.

Polecamy, by uczniowie narysowali ołówkiem wokół obrazka ramkę (powierzchnia wewnątrz niej powinna być jak największa). W ten sposób uzyskają dolną krawędź rysunku, do której będzie można odnosić zarówno obiekty już narysowane (kota, drzewo, dom), jak i te, które dorysują sami.

Następnie każde dziecko uzupełnia rysunek tak, żeby wprowadzić do niego element nakładania. Polecamy narysować płot znajdujący się między kotem a drzewem. Trzeba uzmysłowić uczniom, że dolna linia płotu powinna być na rysunku wyżej niż łapy kota, a niżej niż podstawa drzewa.

Dzieci powinny umieścić na rysunku jeszcze inne elementy, np. postać dorosłą, budę dla psa, samego psa, drzewo w oddali. W trakcie rysowania należy wciąż przypominać uczniom o tym, żeby obiekty te rysowały odpowiednio zmniejszone w miarę, jak zwiększa się odległość od dolnej krawędzi (dzieci w tym okresie mają tendencję do stosowania perspektywy odwróconej, tzn. im przedmiot znajduje się dalej od dolnej krawędzi rysunku, tym u dziecka jest większy – czyli na odwrót niż w prawidłowej perspektywie). Na koniec dzieci kolorują kredkami gotową kompozycję.

W trakcie pracy dzieci mogą popełniać liczne błędy w ocenie umiejscowienia w przestrzeni, co jest naturalne. To ćwiczenie stanowi pierwsze zetknięcie dzieci z trudnymi dla nich zagadnieniami przestrzennymi, do których będziemy powracać na kolejnych etapach kształcenia. W ten sposób rozpoczynamy kształcenie umiejętności świadomego patrzenia na obrazy, obserwowania, a w konsekwencji dzieci uczą się analizy i zadawania pytań.

Materiały: **P** s. 17 4 kolorowa kartka, pastele, kredki świecowe, farby plakatowe, pędzel, klej

P Analiza obrazu Paula Cézanne'a *Naczynia, owoce i obrus przed komodą* – zeszyt ćwiczeń, s. 17

 Paul Cezanne (czyt. pol sezan).

►► O czym informuje tytuł obrazu? [*że wszystkie elementy – naczynia, owoce i obrus – są przed komodą*] Co jest najbliższej oglądającego, a co – najdalej? Które przedmioty widzimy w całości, a które są zasłonięte? Które naczynie stoi najdalej? Jakie kolory przeważają na obrazie z przodu, a jakie – w tle? [*jasne z przodu – białe i pomarańczowe, ciemne – brązy – z tyłu*]

P Opisywanie stosunków przestrzennych w pracach dziecięcych zamieszczonych w zeszyt ćwiczeń – zeszyt ćwiczeń, s. 17

Dwie prace (obie z niebieskim tłem) są przykładem konsekwentnego powiązania metody nakładania z prawidłowym umiejscowieniem obiektów względem dolnej krawędzi kartki.

►► Przyjrzyj się wszystkim pracom wykonanym przez dzieci. Jakie elementy pojawiają się na każdej z nich? [*wazon, filiżanka, gruszka*] Wskaż te prace, na których najbliższej patrzącego znajduje się filiżanka. [*są trzy takie prace*] W których pracach najdalej umieszczony jest wazon? [*w dwóch górnych pracach; nie ma też wątpliwości co do środkowej pracy u dołu (wazon nie jest tu najdalej), natomiast w dwóch pozostałych pracach nie można jednoznacznie stwierdzić, co jest dalej: wazon czy gruszka*]

►► Dlaczego w dwóch pracach nie można określić, co jest najdalej: wazon czy gruszka? [*bo te elementy na siebie nie zachodzą i są umieszczone na tej samej wysokości od dołu rysunku*]

►► Opisz ustnie wybraną pracę.

Nauczyciel poleca uczniom, aby opisując wybrany obrazek, najpierw używali określeń typu: *najbliższej patrzącego jest..., dalej umieszczono..., a najdalej znajduje się...* Następnie prosi o ponowny opis wybranej pracy, ale w inny sposób, np. *filiżanka zasłania...* itd.

Komponowanie martwej natury z gotowych elementów zgodnie z instrukcją – wypychanka nr 4

Uczniowie przygotowują z wypychanki cztery kształty (wazon, filiżanka, gruszka, banan) i układają je na kolorowej kartce zgodnie z instrukcją nauczyciela podawaną w kilku wariantach.

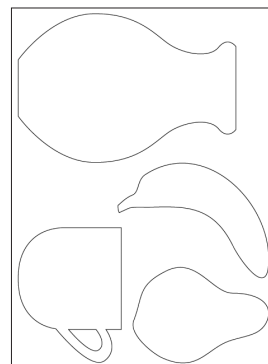
►► Umieść wazon tak, by był najdalej – musi znajdować się na kartce jak najwyżej. Przestłoń wazon gruszką i filiżanką. Umieść na swojej kompozycji ostatni element (banan). Co znajduje się najbliższej oglądającego? [*banan*]

►► Umieść wszystkie elementy na kartce tak, by najbliższej patrzącego był wazon.

►► Ułóż pracę według własnego pomysłu i o niej opowiedz.

To ćwiczenie pomaga w rozumieniu pojęć: zasłanianie, bliżej – dalej, mniejsze – większe, i przygotowuje do omawiania prac plastycznych, a później dzieł sztuki.

Następnie uczniowie dowolną techniką kolorują poszczególne elementy, z których komponowali martwą naturę. Tworzą z nich własną kompozycję i przyklejają do kartki. Jeśli chcą, mogą dorysować dodatkowe szczegóły. Następnie podpisują i eksponują prace.

22

W pracowni malarza.

© 4.4

Zapoznanie z narzędziami malarskimi

Materiały: **P** s. 28–29 duża rama do obrazu (taka, którą dziecko utrzyma w ręku) lub duża rama wycięta z kartonu, różnego rodzaju nakrycia głowy (wianki, kapelusze, chusty, czapki), inne rekwizyty: okulary, pierścienie, naszyjniki, wachlarze, rękawiczki, peleryny itp. ■ pędzle, farby, paleta, sztaluga, blejtram, teczka itp.

Opowiadanie Renaty Piątkowskiej *Będę malarką* (fragment)

Nauczyciel odczytuje dzieciom tekst stanowiący zapowiedź rozmowy na temat pracowni artysty malarza.

BĘDĘ MALARKĄ

Tak jak nasza sąsiadka, pani Róża. Dziwię się, że mama, zamiast malować obrazy, woli pracować w biurze. W tym biurze w ogóle nie ma nic ciekawego, za to bez przerwy dzwoni telefon, a na biurku leżą bardzo ważne papiery, których nie wolno ruszać. (...)

Gdyby mama była malarką, nie musiałaby wstawać rano i chodzić do pracy, bo malować można, kiedy się chce i gdzie się chce, nawet w kuchni, na strychu albo na balkonie. Trzeba tylko mieć kartkę papieru i puszkę z farbą. Wystarczy namoczyć w niej palec i już można robić jakieś esy-floresy. Wiem to od pani Róży, która czasem pozwala mi się bawić w swojej pracowni. W tej pracowni nie ma żadnego telefonu ani ważnych papierów, za to są pędzle, farby, tubki, kubki i stoiki. Wszędzie leżą ramy i obrazy. Trochę tam dziwnie pachnie, ale panuje bardzo przyjemny bałaganik. A pani Róża to jedyna dorosła osoba, jaką znam, która wcale nie przejmuje się kolorowymi plamami na ubraniu i miesza kawę wielkim pędzlem.

(fragment z książki R. Piątkowska, *A może będzie właśnie tak*, BIS, Warszawa 2008)

►► Co znajduje się w pracowni pani Róży? Jak myślisz, co to może być za zapach, o którym mówi bohaterka tekstu? [[zapach farb](#)]

i W pracowniach malarzy unosi się też zapach werniksu. Jest to specjalny lakier malarski, który służy m.in. jako rozpuszczalnik do farb olejnych, nadaje połysk obrazom, zwiększa ich trwałość i przyspiesza wysychanie.

P Analiza obrazu Jana Vermeera *Sztuka malarska* oraz zdjęcia pracowni malarskiej – zeszyt ćwiczeń, s. 28

i Jan Vermeer (czyt. fermijer) urodził się w holenderskim mieście Delft w 1632 roku i tam spędził całe życie. Pomimo że znamy zaledwie nieco ponad trzydzieści jego obrazów, Vermeer uważany jest za jednego z najważniejszych malarzy XVII wieku.

Obraz *Sztuka malarska* (zwany też *Alegorią malarstwa*) przedstawia artystę malującego modelkę upozowaną na muzę historii Klio. Malarz tworzy jej wizerunek zapewne dlatego, że w tamtych czasach najbardziej cenionymi tematami malarskimi były historie antyczne, mitologiczne i biblijne. Trąbka, którą trzyma w ręku modelka, jest oznaką chwały. Droga do niej wiedzie przez ćwiczenie, stąd obok wyposażenia warsztatowego (sztalugi, blejtram, pędzel w dłoni malarza) pojawia się maska na stole, która była wykorzystywana przez uczniów do ćwiczeń rysunkowych. Maska może się jednak odwoływać także do teatru – namalowana scena wygląda trochę tak, jakby reżyser przedstawiał nam scenę teatralną – świadczy o tym przede wszystkim odsunięta kotara, która odgrywa tu rolę kurtyny. Malarz ubrany jest w strój z poprzedniego stulecia, co oznacza, że malarstwo winno czerpać z tradycji. Nie chodzi chyba jednak o chwałę samego malarza, ale o chwałę jego ojczyzny – może o tym świadczyć mapa na ścianie przedstawiająca ówczesną Holandię i jej najważniejsze miasta.

►► Popatrz na obraz i na zdjęcie. Co mają wspólnego? [Na obu widać pracownię malarza] Co świadczy o tym, że obraz został namalowany dawno temu? [ubiór postaci, wystrój wnętrza] Jaką scenę przedstawiono na obrazie? [malarz maluje obraz, do którego pozuje mu pani w niebieskiej sukni] Skąd wiemy, że osoba siedząca tyłem to malarz? [ma przed sobą sztalugę z rozpoczętym obrazem, w ręku trzyma pędzel, którym maluje obraz] Jak nazywamy osobę, która pozuje do obrazu? [model, modelka] Jak nazywa się obraz, na którym znajduje się czyjaś podobizna? [portret]

►► Co robi malarka na zdjęciu obok? [stoi przed sztalugą, obrazem] Jakie obrazy są w jej pracowni? [portret mężczyzny, obraz przedstawiający postać kobiety (portret kobiety)] Który przedmiot z pracowni został namalowany na jednym z obrazów? [fotel] Nazwij narzędzia malarskie, które znajdują się w pracowni malarki. [pędzle, tubki z farbami, szpachelka, blejtram, sztaluga]

P Porównywanie i nazywanie narzędzi malarskich – zeszyt ćwiczeń, s. 28

Nauczyciel omawia (kolejno, zgodnie z numeracją) przedstawione na zdjęciach narzędzia malarskie, a uczniowie w tym samym czasie odszukują właściwe wyrazy i wpisują w kratkach odpowiednie numery: pędzle – 3, paleta malarska – 2, teczka do przechowywania i przenoszenia prac – 5, farby akwarelowe – 7, farby olejne – 6, sztaluga – 1, blejtram – 4. Jeśli to możliwe, to oczywiście najlepiej jest zgromadzić te przedmioty i pokazać dzieciom, jak wyglądają w rzeczywistości.

i W ciągu wieków powstało wiele technik malarskich. Najpierw malowano na skórach, kościach, wapiennych skałach jaskiń, na ścianach budynków. Później upowszechniły się przenośne obrazy malowane na deskach, blachach miedzianych, pergaminie, papierze, tkaninach. Barwniki, z których powstawały farby, rozcieńczano w różnych spoiwach, jak tłuszcz, wapno, jajka i kreda. W czasach antycznych popularne było użycie jako spoiwa stopionego wosku (enkaustyka). Barwniki łączone z woskiem dawały efekt lekko stonowanej kolorystyki o miękkim sposobie graniczenia plam barwnych. Technika ta pozwalała na tworzenie bardzo trwałych malowideł – niektóre z nich (np. portrety z Fajum) zachowały się do naszych czasów.

W epoce nowożytnej najbardziej popularne stało się malowanie farbami olejnymi na płótnie lnianym. Ten rodzaj malowania, zwany malarstwem olejnym, wymaga specjalnego przygotowania podobrazia. Na ramę z drewnianych listew, zwaną blejtrmem lub krosnem malarskim, naciąga się szare płótno lniane, które następnie jest pokrywane klejem kostnym, usztywniającym i dodatkowo naprężającym tkaninę. Na tak przygotowane płótno nakłada się podłoże malarskie. Może ono mieć różne właściwości, od których zależy efekt końcowy, np. być drobnoziarniste bądź gruzłowate, może się też cechować różnym stopniem chłonności – jeśli jest „chude” (czyli chłonne), to uzyskuje się matową powierzchnię obrazu o zmniejszonej głębi kolorystycznej, jeśli jest „tłuste”, barwy są bardziej skontrastowane i soczyste. Dopiero na tak przygotowanym blejtrmie można malować obraz.

Zabawa w portrety

Nauczyciel prosi, by zgłosiło się dziecko, które chce zostać bohaterem obrazu. Spośród zgromadzonych rekwizytów ochotnik może wybrać przedmioty potrzebne mu do upozowania się. Dwoje uczniów trzyma ramę obrazu, za którą stoi model. Pozostałe dzieci zgłaszają propozycje tytułów.

Inny wariant tej zabawy polega na tym, że nauczyciel przygotowuje tytuły obrazów, które następnie są losowane przez ochotników. Dobierają oni rekwizyty tak, by jak najlepiej oddać tytuł obrazu. Pozostali uczniowie odgadują tytuł.

23

Jak powstają rzeźby?

Ⓢ 4.4

Pracownia rzeźbiarza. Wykonywanie rzeźb w plastelinie, glinie, masie solnej

Materiały: **P** s. 30–31 glina, plastelina, masa solna (do wyboru), naczynie do wyrabiania masy, wykałaczki, patyczki do lodów, duże spinacze biurowe

P Rozmowa o pracowni rzeźbiarza i jej wyposażeniu – zeszyt ćwiczeń, s. 30

i Louise Breslau (czyt. luiz bresło).

Jean-Joseph Marie Carriès (czy. żan żozef mari karje) – XIX-wieczny francuski rzeźbiarz, zdobył uznanie tworzonymi przez siebie popiersiami.

►► Popatrz na dwa zdjęcia po prawej stronie. Co przedstawiają? Jak nazywa się pokazane na nich miejsce? [pracownia rzeźbiarza] Zwróć uwagę na obraz umieszczony po lewej stronie. Kim jest przedstawiony na nim pan w kapeluszu? [to rzeźbiarz pracujący w swojej pracowni] Nad jaką rzeźbą pracuje? [to rzeźba przedstawiająca mężczyznę z brodą ukazanego do ramion; popiersie]

i Popiersie – przedstawienie postaci do ramion, rzeźbiarski portret osadzony na postumencie.

►► Jak wygląda jego pracownia? [ciasne, ciemne pomieszczenie, popiersie stojące na deskach ułożonych na beczce, niewiele narzędzi, w tle inne rzeźby i rysunki] W jakim materiale artysta rzeźbi to popiersie? [w glinie] W jakich innych materiałach można jeszcze rzeźbić? [np. w drewnie, kamieniu, marmurze] Z jakich materiałów wykonywane są rzeźby, które widać na dwu zdjęciach z prawej strony? [głina, drewno] Co różni pomieszczenie na obrazie od pomieszczeń przedstawionych na zdjęciach? [pracownie na fotografiach są dużo jaśniejsze, większe, rzeźbiarka rzeźbi przy specjalnym stoliku, na którym jest ustawiona praca, obok znajduje się tablica ze zdjęciami portretowanej osoby, w pracowni stoją duże rzeźby całych postaci; na górnym zdjęciu widać wiele narzędzi rzeźbiarskich]

i Rzeźba jest przestrzennym dziełem sztuki wykonanym w drewnie, kamieniu, glinie itp. Może mieć charakter realistyczny albo abstrakcyjny. Określenie *rzeźba* obejmuje przedmioty o bardzo różnych kształtach i wielkościach, wykonane w wielu materiałach, takich jak glina, воск, gips, drewno, kość, kamień, tworzywa sztuczne, metale (rzeźba z metalu może być wykonana metodą odlewu, np. z brązu, lub powstać poprzez łączenie kawałków, np. metodą spawania, nitowania), może również być kompilacją różnych rodzajów materiałów. Materiały rzeźbiarskie mają różne właściwości – od bardzo miękkich i plastycznych, takich jak glina, do bardzo twardych i kruchych, jak niektóre kamienie półszlachetne i szlachetne. Płaskorzeźbami nazywamy rzeźby wykonane na płaskiej powierzchni, mające tło.

Przeznaczenie rzeźb bywa rozmaite: mogą mieć charakter prywatny lub publiczny, służyć dekoracji wnętrz, fasad budynków, ogrodów, przestrzeni miejskich. W starożytności rzeźby bardzo często przedstawiały bóstwa, a niekiedy same stanowiły przedmiot kultu. Pomniki upamiętniają zasłużone dla społeczeństwa postaci. Dawni władcy cenili zwłaszcza posągi konne, a także łuki triumfalne, które były zdobione płaskorzeźbami przedstawiającymi ważne sceny z ich życia. W średniowieczu obok rzeźb kamiennych powszechnie tworzone też rzeźby w drewnie (snycerskie), które zazwyczaj były polichromowane, tzn. malowane w różnych kolorach, czasem również pozłacane. Najwspanialszym przykładem tej rzeźby w Polsce jest ołtarz mariacki autorstwa Wita Stwosza.

Najbardziej znanym rzeźbiarzem starożytności był Fidiasz. Jednym z najśłynniejszych rzeźbiarzy wszech czasów jest Michał Anioł, twórca sławnego posągu Dawida. Spośród rzeźbiarzy późniejszych wielką sławę zyskali m.in. Auguste Rodin, Constantin Brancusi i Henry Moore.

P Rozpoznawanie narzędzi rzeźbiarskich – zeszyt ćwiczeń, s. 31

Proponujemy uczniom, by przyjrzeni się zdjęciom i spróbowali nazwać narzędzia, którymi posługuje się rzeźbiarz. Pomogą im w tym nazwy zapisane na stronie. Następnie dzieci wstawiają odpowiednie numery w okienkach (rylce – 3, młotek rzeźbiarski – 1, dłuto – 2).

i Do klasycznego wyposażenia pracowni rzeźbiarskiej należą przede wszystkim młotek i dłuto. Często rzeźbiarze wykorzystują stoły obrotowe; do dużych płaskorzeźb budowane są specjalne rusztowania, które utrzymują dzieło w pionie podobnie jak sztaluga obraz. Ponadto stosowane są: skrobaki, świdry, pilniki, papiery ściernie, szlifierki, piły i przecinarki. Obecnie rzeźbiarze używają też wielu narzędzi elektrycznych lub pneumatycznych.

W galerii rzeźb – zabawa w parach

Nauczyciel proponuje stworzenie klasowej galerii rzeźb. Zaprasza dwójkę ochotników i objaśnia zadanie: jedno dziecko jest artystą rzeźbiarzem, a drugie modelem pozującym do rzeźby. „Artysta” ustala pozycję (siedzącą, stojącą), minę, położenie rąk, inne gesty „modela”. Po ustawieniu nadaje „rzeźbie” tytuł, np. *Zamyślony*.

Następnie chętni uczniowie dobierają się parami i wykonują podobne ćwiczenie. Wszystkie ustawione wcześniej „rzeźby” stają obok siebie, a „rzeźbiarze” nadają im tytuły, zapisując je na kartce. Pozostałe osoby w klasie oraz „rzeźbiarze” są zwiedzającymi, przypatrują się „rzeźbom” i tytułom, a „rzeźby” starają się stać nieruchomo.

Wykonanie rzeźby w glinie, plastelinie lub masie solnej

Ważne jest, by uczniowie dysponowali jednym dużym kawałkiem – np. kulą lub sześcianiem – danego materiału, tak aby rzeźbili w bryle, a nie lepili czy doklejali. Uczniowie mogą wybrać dowolny temat dzieła: zwierzątko, medal itp. Do wykonania pracy można wykorzystywać patyczki do lodów, wykałaczki, duże spinacze biurowe.

i Przepis na masę solną.

Skład: szklanka soli, szklanka mąki, ok. pół szklanki wody.

Sposób przygotowania: Wsypujemy mąkę i sól do naczynia i dokładnie mieszamy, powoli dolewając zimnej wody. Wyrabiamy ciasto, aż masa uzyska zwartą i gładką konsystencję. Masę można zabarwić, dodając nieco naturalnych produktów, jak kakao, cynamon, kurkuma, papryka.

PRACE NA RÓŻNE OKAZJE

24

Jajko – ozdoba na Wielkanoc.

© 4.1

Wyklejanie deseni z bibuły i papierowych elementów

Materiały: **P** s. 42–43 6 różnokolorowa bibuła lub krepina, patyczki do szaszłyków, sznurek, klej, nożyczki, dziurkacz

1

Śpiewanie piosenki *Z jajkiem i zającem*

Tekst tej piosenki jest zamieszczony w zeszytce ćwiczeń *Muzyka* na s. 54, a nagranie znajduje się na płycie *Nasze piosenki. Muzykujemy* (CD1).

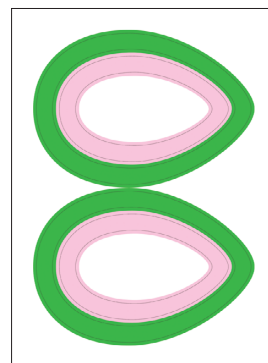
P

Omówienie sposobu wykonania ozdoby wielkanocnej – zeszyt ćwiczeń, s. 42–43, wypychanka nr 6

Na kartoniku umieszczone są dwa wzory w kształcie jajka. Dzieci powinny wypchnąć jeden wzór w tym samym kolorze (dwie części zielone lub dwie części różowe). Następnie należy pokazać dzieciom, jak wykorzystać oryginalny brzeg krepiny, by wyciąć szlaczki równe z jednej strony. Uczniowie mogą najpierw ołówkiem narysować na bibule lub krepinie falę lub zygzak, by ciąć po wyrysowanej linii.

Uczniowie przygotowują około pięciu – siedmiu różnokolorowych ozdobnych pasków, które nakleją jeden na drugi na jednej części wzoru pisanki. Po zakończeniu naklejania bibulek lub krepiny mocujemy klejem drugą część pisanki, a następnie obcinamy nadmiar materiału wystającego po bokach. Na końcu mocujemy patyk – w ten sposób uzyskaliśmy ozdobę do doniczki, bukietu, koszyczka.

Sposób wykonania jajka ze sznurkiem służącego jako zawieszka jest identyczny. Po sklejeniu dwóch części robimy u góry pisanki dziurkę dziurkaczem (powinien to zrobić nauczyciel), przez którą uczniowie przewlekają sznurek.

Ekspozycja prac – wykonanie świątecznej dekoracji sali

25

W muzeum sztuki.

© 4.4

Dzieła sztuki dawnej i nowoczesnej

Materiały: **P** s. 32–33 2

Uwaga: Jeśli nauczyciel planuje w ciągu roku szkolnego wycieczkę do muzeum lub galerii sztuki, można tę lekcję wykorzystać jako przygotowanie do wycieczki albo jako jej podsumowanie.

P Rozmowa na temat muzeum na podstawie ilustracji i zdjęcia – zeszyt ćwiczeń, s. 32–33

►► Co to jest muzeum? Kto z was był już kiedyś w jakimś muzeum?

Jeśli żaden uczeń z klasy nie odpowie na to pytanie, nauczyciel powinien krótko podzielić się z dziećmi swoimi doświadczeniami ze zwiedzania muzeum. Następnie warto opowiedzieć, jak wygląda muzeum wewnątrz i jak jest zorganizowane zwiedzanie.

i Za wejściem do muzeum zazwyczaj znajduje się miejsce, w którym jest kasa biletowa, a także szatnia, stoisko z katalogami i pamiątkami oraz bufet. Oprócz zakupu biletów można tam również uzyskać podstawowe informacje o porządku zwiedzania lub zapytać o możliwość skorzystania z usług przewodnika. W wielu muzeach można wypożyczyć specjalne urządzenie ze słuchawkami, zwane przewodnikiem elektronicznym – są tam nagrane w różnych językach informacje i ciekawostki dotyczące eksponatów. Przewodnik taki należy zwrócić przy wyjściu z muzeum.

Często przy muzeach znajdują się specjalistyczne księgarnie, w których można kupić publikacje dotyczące kolekcji zgromadzonych w muzeum lub inne opracowania na temat sztuki.

►► Popatrz na zdjęcie i odczytaj napis na bramie. Jak myślisz, co to znaczy *Muzeum Narodowe*?

i Muzeum Narodowe jest instytucją powołaną do chronienia i upowszechniania kultury narodowej oraz światowej, pełni także funkcje edukacyjne. W Polsce jest zarządzane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W prezentowanym na zdjęciu Muzeum Narodowym w Warszawie zgromadzone są kolekcje od sztuki starożytnej (fragmenty wykopalisk archeologicznych) po sztukę nowoczesną.

►► Co przedstawia fragment rysunku znajdujący się bezpośrednio pod zdjęciem? [szatnię, stoisko z książkami, katalogami, pamiątkami, kasę biletową itd.] Jak sądzisz, kim może być osoba wchodząca na pierwsze piętro budynku? [może to być artysta, który chce naszkicować wybrany obraz] Co robią inne osoby przedstawione na tej ilustracji? [zwiedzają muzeum, robią notatki, podziwiają dzieła sztuki i czytają informacje na ich temat] Jak nazywamy eksponaty zgromadzone w tym muzeum? [obraz, rzeźba w kamieniu i rzeźba z metalu]

P Uzupełnianie ilustracji naklejkami – zeszyt ćwiczeń, s. 32–33, zestaw naklejek nr 2 – reprodukcje dzieł malarskich

►► Co przedstawia obraz wiszący na ścianie? Jak sądzisz, czy reprezentuje on sztukę dawną czy nowoczesną? [dawną] Znajdź wśród naklejek obrazy, które kojarzą ci się ze sztuką nowoczesną (są trzy takie obrazy), i takie, które według ciebie reprezentują sztukę dawną – pasują do obrazu już wiszącego w muzeum. Wklej obrazy ze sztuką dawną na piętrze muzeum, a ze sztuką nowoczesną na parterze. Uważaj, by nie zaklejać narysowanych tu osób i przedmiotów.

Nauczyciel może podpowiedzieć dzieciom, aby zwróciły uwagę na ubiór postaci przedstawionych na obrazach i na tej podstawie próbowały określić, czy dzieło jest dawne czy nowoczesne. Jednak przede

wszystkim ćwiczenie to powinno mieć formę zabawy w tworzenie własnego muzeum sztuki, zatem jeśli dzieci będą miały kłopot z właściwym podziałem obrazów, mogą rozmieścić naklejki według własnych kryteriów i następnie opowiedzieć, dlaczego tak właśnie zestawili dzieła.

i Nazwa *muzeum* wywodzi się z greckiego słowa *mouseion*. Oznaczało ono siedzibę Muz – córek Zeusa opiekujących się sztuką i nauką. Później, w epoce klasycznej, terminem *muzeum* określano instytucję oświatową, w tym szkołę filozoficzną. Obecnie termin *muzeum* oznacza instytucję gromadzącą „eksponaty z różnych dziedzin, np. z dziedziny kultury, sztuki, nauki (...) w celu ich przechowywania, konserwacji, naukowego opracowania i upowszechniania”, z kolei słowem *galeria* określamy kolekcję dzieł sztuki istniejącą jako samodzielna instytucja lub stanowiącą osobny dział w muzeum (*Słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1996).

Pierwszą w dziejach galerią obrazów przeznaczoną dla szerszej publiczności była pinakoteka ateńska, która powstała w II połowie V w. p.n.e. na Akropolu. W średniowieczu rolę galerii sztuki dostępnej dla szerokiej publiczności pełniły kościoły. Również siedziby władców i arystokracji ozdabiano dziełami sztuki, jednak na ogół nie były one powszechnie dostępne.

Badacze przyjmują, że pierwsze – w dzisiejszym znaczeniu – muzeum sztuki zostało otwarte w Bazylei (Szwajcaria) pod koniec XVII w. Nowożytna muzea sztuki, noszące też nazwę galerii, powstały z rozwinięcia wcześniejszych kolekcji dzieł sztuki. Większość najważniejszych muzeów otwieranych w XVIII stuleciu powstała ze zbiorów królewskich czy książęcych, a niekiedy sytuowano je również w rezydencjach władców (najsłynniejszym tego przykładem jest paryski Luwr). Takie budowle miały najczęściej monumentalny, reprezentacyjny wygląd. Projektanci później budowanych gmachów muzeów podtrzymywali tę tradycję, często wzorując się na budynkach przeszłości. Przykładami są choćby Altes Museum w Berlinie, Galeria Drezdeńska albo Stara Pinakoteka w Monachium. Na początku XX w. zaczęto odchodzić od tych wzorów i tworzyć nowocześniejsze budynki. Dobrym przykładem jest wybudowane przed II wojną światową Muzeum Narodowe w Warszawie.

W drugiej połowie XX w. zaczęły się zmieniać zarówno tradycyjne formy sztuki, jak i sposoby jej prezentacji. Niektórzy artyści wychodzili aktywniej w przestrzeń publiczną, poszukując bardziej bezpośredniego kontaktu z widzem. Wzmagala się tendencja, by zewnętrznej bryle budynku muzeum sztuki nadawać awangardową formę. Doskonałymi tego przykładami są: Muzeum Guggenheima w Nowym Jorku, Muzeum Guggenheima w Bilbao i Muzeum Sztuki Współczesnej w Niterói koło Rio de Janeiro.

Rozmowa na temat zachowania w muzeum i galerii sztuki

Można przeczytać uczniom kolejny fragment opowiadania Renaty Piątkowskiej *Będę malarką*, a następnie zapytać ich o to, jakie zasady zachowania obowiązują w muzeum.

Tata (...) myślał, że jestem za mała, by chodzić na wystawy, i że będę się nudzić, ale nic podobnego. Wcale się nie nudziłam i wszystko mi się podobało. Nigdy nie widziałam tylu obrazów naraz. Wisiły jeden obok drugiego w wielkiej pustej sali. Oprócz mnie i taty było tam jeszcze dwóch starszych panów i jedna pani. Ale ona nie oglądała obrazów, tylko sprzedawała bilety i czytała bardzo grubą książkę. Na wystawie najbardziej spodobała mi się gładka, błyszcząca podłoga. (...)

– Aniu, nie patrz pod nogi, tylko na obrazy – powiedział tata. – To jest sztuka nowoczesna – wyjaśnił, oglądając obraz wiszący przed nami.

Obraz był cały w paski, jak moja marynarska koszulka, tylko na samym dole miał namalowane oko. Oko było otwarte, fioletowe i patrzyło w bok, tak jakby na tatę, który zdziwiony podrapał się po brodzie, poprawił okulary, a nawet cofnął się i popatrzył na obraz z daleka. Potem głośno odczytał napis na karteczce przyklepionej do ramy: „Marzenie”. (...)

Następny obraz był cały biały, jak ściana, na której wisił, a na środku miał namalowaną kłamkę. Na kłamce siedziała czarna mucha. Wyglądała jak żywa, ale chciałam się upewnić. Trąciłam ją więc delikatnie palcem, żeby zobaczyć, czy odleci. Wtedy obraz lekko się poruszył, bo te obrazy wisiły na takich długich, przezroczystych linkach i okazało się, że można je rozhuścić. (...)

– Aniu, prosiłem cię, żebyś niczego nie ruszała. To są dzieła sztuki i można je tylko oglądać – upomniął mnie tata, a bileterka energicznie potakiwała głową, aż jej loki powiewały.

Materiały: **P** s. 34–35 2 wycinki z gazet ze zdjęciami budynków, arkusze szarego papieru, klej

Rozmowa na temat pojęcia *architektura*

i Architektura jest sztuką kształtowania przestrzeni i projektowania oraz tworzenia budynków, ich wnętrza (architektura wnętrz) i otoczenia (architektura krajobrazu). Według klasycznej definicji autorstwa rzymskiego architekta Witruwiusza architekturze przyświecają trzy wartości: trwałość, użyteczność oraz piękno. Aby budynek był dobry, te trzy cechy powinny w nim występować nierozłącznie.

Zakres pojęcia *architektura* zawężał się na przestrzeni wieków, podobnie jak zadania architektów. W czasach antycznych architekt zajmował się całym procesem powstawania budynku: od stworzenia projektu przez nadzorowanie placu budowy aż po wykończenie. Dziś koordynuje działania wielu inżynierów – specjalistów, którzy przejęli jego pierwotne zadania, np. z zakresu konstrukcji budynku, rozwiązań dotyczących instalacji itp.

Budynki można podzielić m.in. ze względu na:

- funkcje, które pełnią, np. mieszkalne, sakralne, użyteczności publicznej;
- formę, czyli kształt, np. hale – rozległe i niskie, wieżowce – wysokie i smukłe, rotundy – okrągłe;
- materiał, z którego je wykonano, np. drewniane, kamienne, betonowe;
- styl, w którym zostały wzniesione, np. romański, barokowy, modernistyczny.

Nauką mocno związaną z architekturą jest **urbanistyka**, która z kolei zajmuje się projektowaniem zespołów budynków – kwartałów, dzielnic, a nawet całych miast – w taki sposób, aby uporządkować przestrzeń miejską.

Porządkowanie materiałów przyniesionych przez uczniów

W zależności od ilości zgromadzonego materiału – zdjęć, ilustracji, wycinków z gazet – dzielimy uczniów na kilka grup. Każda grupa rozkłada swoje materiały i przygląda się przedstawionym na nich budynkom. Dzieci nazywają je, zastanawiają się, czy ktoś w nich mieszka, jakie jest ich przeznaczenie, gdzie są usytuowane itp.

Nauczyciel eksponuje na podłodze lub dywanie arkusze szarego papieru z napisami: *domy mieszkalne, budowle sakralne, instytucje* (lub *budynki użyteczności publicznej*).

Uczniowie z poszczególnych grup nakleją kolejno na plansze odpowiednie budynki. Starają się je nazywać: dom, kamienica, blok, wieżowiec, bank, centrum handlowe, dworzec, szkoła, przedszkole, kościół itp. W ten sposób powstają plakaty z podziałem budynków ze względu na funkcje, jakie pełnią.

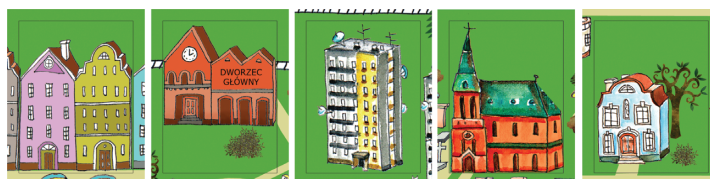
P Rozpoznawanie na zdjęciach różnych rodzajów budynków i ich nazywanie – zeszyt ćwiczeń, s. 34

►► Nazwij budynki przedstawione na zdjęciach. Które są zamieszkiwane przez ludzi? Jakiego jest przeznaczenia pozostałych? Jakiego znasz inne budynki, które nie pojawiły się na zdjęciach? [[np. hala sportowa, szpital, muzeum](#)]

P Uzupełnianie ilustracji miasta i analiza wykonanego zadania – zeszyt ćwiczeń, s. 35, zestaw naklejek nr 2 – budynki

Przeprowadzone wcześniej ćwiczenia przygotowały uczniów do samodzielnego wykonania tego zadania. Nauczyciel poleca uczniom uzupełnić ilustrację przez umieszczenie naklejek w odpowiednich miejscach. Po wykonaniu zadania przez dzieci nauczyciel formułuje kolejne polecenia i pytania.

►► Wymień elementy tego miasta. [ulice, chodniki, budynki (bloki, kamienice, domy), osiedle, przystanek autobusowy, park (zieleń), stacja kolejowa, most, przejście dla pieszych, kościół, cmentarz, pomnik, ścieżka rowerowa] Jak sądzisz, gdzie mieszka najwięcej ludzi? Dlaczego? [w miejscu, gdzie są usytuowane bloki, ponieważ tam jest najwięcej mieszkań] Jakich instytucji nie ma na ilustracji, a są w twojej miejscowości? [np. urzędy, poczta, bank, sklep, szkoła, ośrodek zdrowia, szpital itp.] Wymień miejsca, gdzie mieszkańcy miast mogą odpoczywać. [np. park, skwer, ogród zoologiczny, boisko sportowe, plac zabaw]

TWORZYMY

Tęczowe królestwo

27 Pierwszy krok w świat barw – nazywanie barw podstawowych. © 4.1, 4.2

Tworzenie monochromatycznej wycinanki

Materiały: s. 18–19 karta z elementami zamku (i wzorami kamienic) pastele olejne, kredki, farby plakatowe (do wyboru), blok rysunkowy formatu A3, pędzel, nożyczki, klej, karteczki lub żetony w trzech kolorach podstawowych: niebieskim, czerwonym, żółtym

Oglądanie obrazów i rozmowa na temat barw podstawowych – zeszyt ćwiczeń, s. 18

►► Jaki kolor dominuje na pierwszym obrazie, jaki – na drugim, a jaki – na trzecim? [czerwony, żółty, niebieski]

Uczniowie wybierają kredki w kolorach, które dominują na obrazach. Przy każdym obrazie wypełniają kółko kolorem dominującym na obrazie.

►► Jakimi kolorami wypełniłeś kółka?

Nauczyciel wyjaśnia, że te trzy kolory określa się wspólną nazwą barw podstawowych.

Wysłuchanie baśni o szarym królestwie

Nauczyciel opowiada uczniom historię szarego królestwa.

Za lasami, za górami, za siedmioma rzekami było szare królestwo. Żył w nim król z trzema córkami oraz liczną rzeszą poddanych. Nazwa tego królestwa wzięta się stąd, że wszystko w nim było szare: niebo, ziemia, chmury, rośliny, zwierzęta, budynki, sprzęty, ubiory, zabawki, nawet myśli. Wszyscy mieszkańcy chodzili smutni i przygnębieni, ale nie wiedzieli, dlaczego tak się dzieje. Po prostu nie znali innych kolorów. Któregoś dnia król wyjrzał przez okno i zobaczył swoje trzy córki, jak smutnie przechadzają się po szarym podwórku. Król przeraził się, że i one będą tak samo smutne i szare jak on. Ogłosił, że poszukuje kogoś, kto zmieni jego smutne szare królestwo w szczęśliwą krainę.

Nikomu się to jednak nie udało, choć ochotników było wielu. Aż pewnego dnia do szarego królestwa zawitał dziwny nieznajomy. Szedł do zamku, a po drodze uśmiechał się do mieszkańców szarego królestwa. Wszyscy się dziwili i dopytywali, kto to jest, nie znali bowiem uśmiechu.

Nieznajomy stanął przed tronem króla i powiedział:

– Miłościwy Panie! Wiem, że bardzo ci smutno i martwisz się o swoje córki. Dlatego przygotowałem im prezenty. Może nie wyglądają one zbyt wspaniale, ale zapewniam, że odmienią wasze życie.

Nieznajomy wręczył każdej królewnie po buteleczce. Najstarszej niebieską, średniej – czerwoną, a najmłodszej – żółtą. Znowu pokłonił się przed królem i powiedział:

– Królu miłościwy! Teraz musisz wybudować każdej ze swoich córek po jednym zamku. Kiedy budowie będą ukończone, niech każda królewna stanie przed swoim zamkiem i pokropi go ze swojej buteleczki.

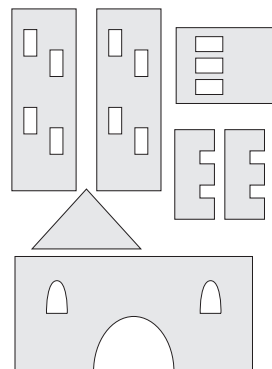
I tak się stało. Gdy ukończono budowę pierwszego z trzech zamków, stanęła przed nim najstarsza królowa z ojcem i siostrami. Zgromadziło się też wielu zaciekawionych poddanych. Budowla była szara i smutna, aż chciało się płakać. Czyżby nieznajomy był oszustem? Najstarsza królowa obawiała się wyśmiania i zrezygnowała, odeszła powoli. Ale najmłodsza królowa postanowiła mimo wszystko spróbować. Wzięła niebieską buteleczkę starszej siostry i pokropiła zamek. W mgnieniu oka szary kolor zamienił się w piękny błękit. Potem wszyscy pędem pobiegli do zamku średniej córki – i znów zadziało! Zamek stał się czerwony. Ostatni zamek, najmłodszej córki, oczywiście też się zmienił. Szarość zmieniła się w piękny, wesoły żółciutki kolor.

P Układanie według własnego pomysłu zamku z wyciętych elementów – materiały z teczek: karta z elementami zamku (i wzorami kamienic), zeszyt ćwiczeń, s. 19

Nauczyciel przygotowuje karteczki lub żetony w trzech kolorach – tyle, by każdy uczeń mógł wylosować jeden kolor. Losowanie dzieli klasę na trzy królestwa: czerwone, niebieskie, żółte. Dzieci z czerwonego królestwa będą budowały zamki w kolorze czerwonym, pozostałe – odpowiednio w kolorze niebieskim i żółtym.

Uczniowie wycinają z połowy karty tylko części zamku (kamienice pozostawiają, gdyż będą one potrzebne na następnych zajęciach). Następnie układają na kartce z bloku poszczególne elementy według własnego pomysłu (w dowolnym miejscu, niekoniecznie na środku). Po ustaleniu, jak budowla będzie wyglądała, uczeń wypełnia (farbami, pastelami lub kredkami) wszystkie elementy kolorem, który wylosował (może różnicować jego jasność i nasycenie). Ponownie układa części zamku według wcześniej ustalonego planu i nakleja je na kartkę.

Przy układaniu kompozycji uczniowie mogą wykorzystać przykłady zamieszczone w zeszycie ćwiczeń. Nauczyciel powinien zadbać, aby prace zostały przez dzieci podpisane, następnie zebrane i umieszczone w jednym miejscu, ponieważ na kolejnych zajęciach praca na tych kartkach będzie kontynuowana.

28 Królestwo w barwach podstawowych.

© 4.1, 4.2

Kompozycja w trzech kolorach (wycinanie, wypełnianie kolorami, komponowanie na płaszczyźnie)

Materiały: **P** s. 20 karta ze wzorami kamienic kontur palety malarskiej wycięty z dużego arkusza szarego papieru, pastele olejne, papiery w trzech kolorach podstawowych (fragmenty czasopism, bibuła, krepina itp.), klej ■ praca wykonana na poprzednich zajęciach – zamek, farby plakatowe, pędzel, nożyczki

Zabawa utrwalająca znajomość i percepcję barw podstawowych

Dzieci tworzą trzy grupy (trzy królestwa) według podziału z poprzednich zajęć. Członkowie każdej grupy siedzą w osobnych kręgach i otrzymują papiery w kolorze swojego królestwa. Każde dziecko musi wydrzeć z kartek trzy paski lub kółka.

Teraz nauczyciel wydaje polecenie, by uczniowie zdobyli dla swego królestwa pozostałe kolory. W tym celu mieszkańcy żółtego królestwa udają się do mieszkańców czerwonego królestwa i proszą o wymianę: oddają jeden skrawek żółtego papieru, a otrzymują czerwony, później wymieniają się z mieszkańcami niebieskiego królestwa. W ten sposób każde dziecko otrzyma trzy kolory podstawowe – jeden swój i dwa otrzymane od innych.

Nauczyciel rozkłada na dywanie lub przypina na gazetkę ścienną wyciętą z szarego papieru paletę malarską, na której wyznacza ołówkiem trzy równe części podpisane *żółty*, *niebieski*, *czerwony*.

Zadaniem uczniów jest wkleić skrawki papieru w trzech podstawowych barwach w odpowiednich miejscach palety. (Jeśli skrawki papieru nie będą wklejone obok siebie i powstaną między nimi puste szare powierzchnie, wybrani uczniowie wypełniają je pastelami w odpowiednich kolorach). Po wykonaniu palety można przykleić nad nią napis *barwy podstawowe* i wyeksponować w widocznym miejscu jako wystrój sali.

Dalszy ciąg baśni o szarym królestwie

Nauczyciel powraca do baśni o szarym królestwie. Uczniowie podpowiadają szczegóły, gdy jest mowa o tym, jak wygląda zamek każdej z córek.

Każda z córek króla urządziła się w swoim zamku. Królowny skrapiały wszystko wokół kropelkami z buteleczek – każda ze swojej. Skropiona rzecz natychmiast zabarwiała się na kolor, jaki dostała królowna.

U najstarszej panował niebieski. Jadano dżem jagodowy i pierogi z jagodami. W ogrodzie kwitły najbardziej błękitne niezapominajki na świecie. Królowna podrzuciła też jedną kropelkę w górę i niebo nad zamkiem stało się przejrzyste niebieskie, zniknęły wszystkie szare chmury. **Uczniowie podają swoje propozycje związane z zamieszkaniem w niebieskim zamku.** U średniej królowny rosły w ogrodzie pomidory i róże. Każdą kanapkę polewano obficie keczupem. **Miejsce na pomysły uczniów dotyczące koloru czerwonego.** A najmłodsza z sióstr hodowała urocze kaczątko i kurczątko, i tylko u niej w dzień świeciło na niebie wspaniałe żółte słońce, a noc rozświeatlały księżyc i gwiazdy. **Uczniowie wymyślają szczegóły dotyczące żółtego koloru.**

Na każdym zamku zapanowała radość. Król odwiedzał swoje córki i szare myśli uciekały mu z głowy jedna po drugiej. U każdej królowny znajdował coś pięknego i opowiadał o tym potem następnej. Na koniec przybył do najmłodszej. Podziwiał jej stonieczniki i żółte mleczki. Kiedy usiedli do stołu i zjadali babeczki z kremem cytrynowym, król opowiadał o pozostałych zamkach.

– Moja kochana córeczko, jaka szkoda, że wszystkie macie u siebie takie piękne kolory, ale każda tylko jeden!

Ale najmłodsza królowna tylko klasnęła w ręce. Zaraz przybiegła jedna z dwórek. Królowna kazała jej przygotować sześć malutkich szklanych buteleczek. Delikatnie ułożyła je w koszyku na poduszce obok swojej buteleczki. I wyruszyła razem z ojcem królem w podróż. Dwórka cały czas trzymała koszyk na kolanach.

►► Jak myślicie, co królowna wymyśliła?

Nauczyciel słucha pomysłów dzieci. Być może któreś z nich odgadnie, że królowna postanowiła wymienić się z siostrami zawartością buteleczek. Po wysłuchaniu pomysłów dzieci nauczyciel opowiada dalszą część baśni:

Najpierw królowna odwiedziła najstarszą siostrę. Aż zamarła z zachwytu, gdy zobaczyła niezapominajki i błękit nieba. A potem strząsnęła nieco płynu ze swojej butelki i obok stawu z niebieską wodą zakwitły kaczęńce. Chlusnęła w niebo i słońce zaświeciło nad niebieskim zamkiem. Królowna zawołała dwórkę z koszykiem, w którym były buteleczki. Królowny podzieliły się zawartością swoich buteleczek. Nalały też trochę niebieskiego do pustej butelki i wyruszyły z ojcem królem do średniej siostry. Kto odgadnie, co tam się wydarzyło?

Nauczyciel ponownie słucha pomysłów dzieci na to, co się działo podczas wizyty u średniej siostry. Potem czyta dalszy ciąg opowiadania.

W czerwonym zamku podziwiali zachód słońca i maliny na krzaczkach. Na pożegnanie siostry sprawiedliwie podzieliły się zawartością swoich buteleczek. Teraz każda miała na zamku trzy piękne kolory: niebieski, czerwony i żółty. Poddani zobaczyli, jak radosne są kolory, i też chcieli codziennie je podziwiać. Wokół każdego zamku budowali sobie domy – piękne kamieniczki. A każdy, kto ukończył kamieniczkę, szedł do królowny z pobliskiego zamku i prosił o pokropienie kolorem, który mu się najbardziej podobał.

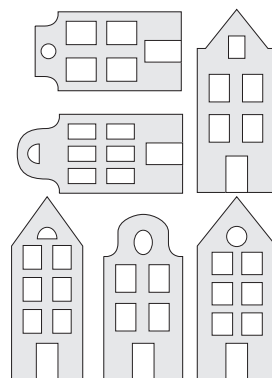

P Wycinanie kamienic, wypełnianie kolorem, komponowanie na płaszczyźnie – materiały z teczki: karta ze wzorami kamienic, zeszyt ćwiczeń, s. 20

Uczniowie wycinają wzory kamienic z karty, której używali na poprzednich zajęciach. Każdy wypełnia je trzema podstawowymi kolorami (lub dwoma – innymi niż zamek). Dzieci mogą wykorzystać farby, pastele lub kredki. Następnie każdy uczeń tworzy miasteczko na pracy wykonanej na poprzednich zajęciach – najpierw układa kamienice, a później je kleja.

Dobrze jest odesłać dzieci do prac zamieszczonych w zeszyt ćwiczeń (s. 20), żeby pokazać, w jak różny sposób można zakomponować wyklejankę.

Nauczyciel musi ponownie zadbać o staranne zebranie prac i umieszczenie ich w jednym miejscu, by na kolejnych zajęciach uczniowie mogli dokończyć swoje dzieła (będą to zajęcia nr 30. *Projektowanie bajkowego ogrodu w tęczowym królestwie*).

29 Kolory pochodne. Barwy tęczy.

© 4.1

Mieszanie barw podstawowych, omówienie zjawiska tęczy

Materiały: **P** s. 21 5 farby plakatowe, pędzel

Mieszanie kolorów podstawowych – tworzenie barw pochodnych – wypychanka nr 5

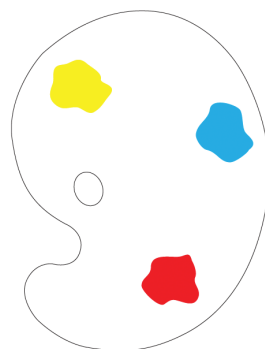
Uczniowie wypychają paletę, nazywają znajdujące się na niej barwy i przygotowują farby w trzech kolorach podstawowych. Kolejne czynności wykonują zgodnie z poleceniami nauczyciela.

►► Pomiedzy każdy z sąsiadujących na palecie kolorów nanieś dosyć gęstą farbę w tych samych kolorach, np. pomiędzy żółtą i czerwoną plamą zrób dwie duże kropki: żółtą i czerwoną. Pamiętaj, by po każdym użyciu koloru dokładnie wypłukać pędzel, aby barwy nakładane na paletę były czyste.

►► Teraz delikatnie mieszaj sąsiadujące ze sobą kropki, najlepiej za pomocą mokrego pędzla. Wykonuj to do momentu, aż farby dokładnie się wymieszają i pojawią się nowe kolory. Pamiętaj, aby za każdym razem dokładnie wypłukać pędzel.

►► Jaki kolor powstał ze zmieszania koloru niebieskiego i czerwonego? **[fioletowy]** Jaki kolor powstał po wymieszaniu się koloru żółtego i czerwonego? **[pomarańczowy]** Jaki kolor uzyskałeś z koloru żółtego i niebieskiego? **[zielony]**

Nauczyciel wyjaśnia, że kolory, które powstają ze zmieszania trzech barw podstawowych, nazywamy barwami pochodnymi. Po wyschnięciu palet uczniowie mogą je podpisać i wyeksponować w sali, np. obok palety z kolorami podstawowymi.

P Uzupełnianie koła barw – zeszyt ćwiczeń, s. 21

Dzieci dobierają trzy kredki w kolorach najbardziej zbliżonych do kolorów pochodnych uzyskanych przez nie na palecie. Zadaniem dzieci jest odpowiednie uzupełnienie tymi kredkami koła barw w zeszyt ćwiczeń.

P Nazywanie barw tęczy na podstawie zdjęcia – zeszyt ćwiczeń, s. 21

Nauczyciel proponuje, by uczniowie spróbowali rozpoznać kolejno kolory tęczy na zdjęciu, zaczynając od zewnętrznej strony: czerwony, pomarańczowy, żółty, zielony, niebieski, fioletowy. Prawdopodobnie trzeba będzie pomóc dzieciom w tym niezbyt łatwym zadaniu przez naprowadzające pytania, a na koniec powiedzieć, że w prawdziwej tęczy pomiędzy kolorem niebieskim a fioletowym jest jeszcze jeden kolor, niewidoczny na tym zdjęciu – granatowy.

Rozmowa na temat zjawiska tęczy i powstawania barw

Podczas rozmowy dzieci będą wymieniały kolory tęczy niekoniecznie w prawidłowej kolejności. Można im zaproponować naukę na pamięć żartobliwego pytania, które pomoże im zapamiętać kolory tęczy: **Czemu patrzysz żabko zielona na groźnego faraona?**

Pytanie to należy zapisać na tablicy, by dzieci zobaczyły, że pierwsze litery wyrazów są pierwszymi literami nazw kolejnych kolorów tęczy: **czerwony, pomarańczowy, żółty, zielony, niebieski, granatowy, fioletowy.**

Można przy okazji wyjaśnić uczniom, że zjawisko tęczy powstaje, kiedy światło słoneczne trafia na kropelki deszczu rozpylone w powietrzu.

i W czasach prehistorycznych zazwyczaj malowano różnobarwnymi glinkami, kredą, sadzą, węglem drzewnym oraz miękkimi skałami wapiennymi rozcieranymi na proszek. Substancje te mieszano z tłuszczem zwierzęcym i tymi mieszkankami wykonywano rysunki na ścianach jaskiń. Powstawały głównie barwy półchromatyczne (brązy, ugry, zgaszone żółcie i zielenie).

Później ludzie odkryli większą liczbę minerałów, np. związki miedzi, które mogą dawać barwy o różnych odcieniach zieleni i błękitu. Na niektórych terenach wulkanicznych (w Grecji, na Sycylii) wydobywano związki siarki o barwach żółtych i pomarańczowych, a w Morzu Śródziemnym wyławiano mięczaki (rozkolce i szkarłatniki), z których pozyskiwano różne odcienie purpury.

Malarze rozszerzali stopniowo paletę barw, stosując rzadkie minerały, np. skałę lapis lazuli, z której uzyskiwano ultramarynę (kolor niebieskofioletowy). Nowe barwy otrzymywano też w rezultacie odkryć w dziedzinie chemii. W farbach zwanych temperami wykorzystywano jako spoiwo jaja kurze. Pod koniec średniowiecza malarze zaczęli dodawać do temper olej lniany, aż w końcu zastąpiono nim całkowicie kurze jaja. W ten sposób powstały farby olejne.

Współcześnie do wytwarzania farb akrylowych, plakatowych i temper stosuje się pigmenty i spoiwa syntetyczne obok tradycyjnych.

Na rozwój malarstwa wpływały także odkrycia naukowe. Już pod koniec XVII w. fizyk Izaak Newton udowodnił swoimi badaniami, że światło widzialne – białe – składa się z barw chromatycznych. Wówczas też wykazano, że zjawisko tęczy jest wynikiem rozszczepienia światła białego padającego pod określonym kątem na niewielkie kropelki wody. Nawet chemicy i psychologowie wpływali na sztukę swoimi badaniami wyjaśniającymi dynamiczne relacje barw. Niektórzy malarze, zwłaszcza w XIX w., bardzo poważnie interesowali się odkryciami naukowymi w zakresie sposobu widzenia i przenosili je na grunt własnej twórczości.

30 Wszystkie barwy świata.

© 4.1, 4.2

Projektowanie bajkowego ogrodu w tęczowym królestwie

Materiały: **P** s. 22–23 praca wykonana na poprzednich zajęciach – zamek i kamienice w barwach podstawowych, farby plakatowe, pędzel

P Analiza obrazów – zeszyt ćwiczeń, s. 22

►► Co można rozpoznać na pierwszym obrazie, a co na drugim? Wymień kolory, które widzisz na pierwszym obrazie. Które z nich są kolorami podstawowymi, a które – pochodnymi? W jakich kolorach są kwiaty namalowane na drugim obrazie? Co na drugim obrazie zostało namalowane za pomocą barw pochodnych?

i W obu obrazach malarze posłużyli się szeroką paletą barw, silnymi kontrastami barwnymi, stosunkowo dużym nasyceniem barw. W obrazie Wassilego Kandinskiego *Murnau – Pejzaż z zielonym domem* dosyć silnie zaakcentowane są barwy podstawowe, a w obrazie Santiago Rusiñola (czyt. rus-ińjola) *Ogrody Aranjuez* (czyt. aranhuez) – barwy pochodne.

P Oglądanie w książce pracy wykonanej przez dziecko i wystuchanie zakończenia opowiadania o tęczowym królestwie – zeszyt ćwiczeń, s. 21

Nauczyciel kończy historię o smutnych mieszkańcach szarego królestwa, którzy stali się szczęśliwymi mieszkańcami tęczowego królestwa. Dzieci oglądają w trakcie słuchania rysunek zamieszczony w zeszyt ćwiczeń.

Wokół każdego z trzech zamków wybudowano uliczki kolorowych kamieniczek. Ich mieszkańcy mieli uśmiech na twarzy i kolorowe sny. W królestwie zapanowała radość. Król był tak szczęśliwy, że wydał wielki bal w ogrodzie, na który zaprosił wszystkich poddanych. Jakże się ucieszył, kiedy wśród gości zobaczył również nieznanego! Przyszły też królowy, a każda na wszelki wypadek zabrała ze sobą swoją buteleczkę. Najmłodsza postanowiła spróbować czegoś, o czym już dawno myślała. Na znak nieznanego królowy jednocześnie chlusnęły z każdej buteleczki resztę płynu w niebo. I wtedy stało się coś wspaniałego: nad parkiem zawisła piękna, siedmiokolorowa tęcza.

Wszyscy klaskali i krzyczeli z radości – czegoś takiego jeszcze w szarym królestwie nie było. Zachwycony król zawołał: Zmieniam nazwę mojego państwa na tęczowe królestwo!

Jednak siostry były smutne – w buteleczkach już nic nie zostało. Czy wróci szary smutny kolor? Na szczęście niezajomy podszedł do nich i powiedział:

– Nie martwcie się, to już niepotrzebne. Ta tęcza sprawiła, że odtąd będą tu wszystkie barwy. A wy powoli zapomnicie o smutnym szarym królestwie.

Malowanie ostatniego fragmentu tęczowego królestwa – ogrodu i tęczy

Nauczyciel rozdaje dzieciom prace wykonane na poprzednich zajęciach i zadaje pytania dotyczące kolorów, które już widać na obrazkach.

►► Jakiego koloru jest zamek? [odpowiednio: czerwony, niebieski, żółty] Jakiego koloru są kamienie? Jaką ogólną nazwę noszą wymienione barwy? [barwy podstawowe]

Uczniowie przypominają żartobliwe pytanie, które pomaga w zapamiętaniu kolejnych kolorów tęczy: *Czemu patrzysz, żabko zielona, na groźnego faraona?*, a następnie wymieniają te barwy: czerwony, pomarańczowy, żółty, zielony, niebieski, granatowy i fioletowy.

Nauczyciel oznajmia, że teraz zadaniem dzieci będzie dokończenie prac – za pomocą wszystkich dostępnych barw mają namalować ogród w tęczowym królestwie oraz tęczę na niebie.

Sugerujemy dzieciom, by na swoich rysunkach nie pozostawiły żadnych białych miejsc. Ważnym elementem pracy będzie namalowanie łuku tęczy. Można podpowiedzieć, by w razie potrzeby posłużyły się zdjęciem tęczy z zeszytu ćwiczeń.

PRACE NA RÓŻNE OKAZJE

31 Poduszczałka – prezent na Dzień Matki.

© 4.1

łącznie papieru za pomocą zszywacza, wypychanie, klejenie, ozdabianie

Materiały: **P** s. 44–45 szary papier formatu A3, różnokolorowa krepina, papier kolorowy, ozdobny papier do pakowania prezentów, ręczniki kuchenne lub papier toaletowy, nożyczki, klej, zszywacz

Odczytanie wiersza Anny Świrszczyńskiej *Dzień Matki*

*Dzisiaj, jak co dzień rano,
zerwałaś się do pracy.
Wstajesz tak wcześnie, mamo,
o świcie, niby ptacy.*

*Poczekaj – takaś zajęta –
odtóż na chwilę robotę,
bo to dziś wielkie święto –
czyś zapomniała o tym?*

P Wykonywanie poduszeczki z papieru według instrukcji – zeszyt ćwiczeń, s. 44–45

Główną część poduszeczki uczniowie wykonują z arkuszy szarego papieru formatu A3. Nauczyciel zwraca uwagę, by równo złożyli papier na pół (powinien zademonstrować sposób składania papieru). Po złożeniu arkusza tylko jedna krawędź poduszki jest gotowa, kolejne dwie należy zszyć. Ostatnia, czwarta krawędź powinna pozostać otwarta, by przez nią wypełnić wnętrze.

Praca wymaga użycia zszywaczy. Kartki może zszywać nauczyciel, jednak prawdopodobnie większość uczniów w podobnym momencie dotrze do tego samego etapu pracy. Dlatego lepszym rozwiązaniem jest nauczanie dzieci zszywania papieru – warto wcześniej poćwiczyć na starych gazetach.

Zszywki powinny być rozlokowane dosyć gęsto, by po wypełnieniu poduszki papierem nie wydostawał się on na zewnątrz przez zbyt duże otwory. Dzieci drą papier na nieduże kawałki, które mną w rękach i wypełniają nimi równomiernie i dokładnie całe wnętrze. Następnie przyklejają ozdobną falbankę.

Trzeba zwrócić uwagę, by uczniowie dobrze nasmarowali brzegi poduszeczki klejem i w momencie, gdy przyklejają bibułę, przez chwilę mocno przytrzymywali ją palcem.

Kolejnym etapem pracy jest przygotowanie ozdobnych elementów według pomysłu uczniów. Można wykorzystać do tego kredki, pastele, papier kolorowy, ozdobny papier do pakowania. Postępując się linijką-wzornikiem, uczniowie mogą odrysować i wyciąć gwiazdki, a księżyc wykonać samodzielnie. Z ozdobnego papieru można wyciąć kwiaty, serca lub inne elementy i nakleić na poduszeczkę.

Nim uczniowie wręczą poduszeczki swoim mamom w dniu ich święta, można wyeksponować je w sali, wieszając na sznurku za pomocą klamerek do bielizny.

32

Jedziemy na wakacje.

© 4.1

Składanie modelu lokomotywy i wagonika

Materiały: **P** s. 46–47 7, 8 **W** J. Tuwim, *Lokomotywa*, s. 6 klej introligatorski, sznurek

W Zabawa „Jedzie pociąg z daleka” lub odczytanie wiersza Juliana Tuwima *Lokomotywa*

Uczniowie bawią się do ogólnie znanej piosenki *Jedzie pociąg z daleka* lub nauczyciel odczytuje im wiersz *Lokomotywa*. Tekst wiersza Tuwima znajduje się na stronach 6–9 książki *Wiersze i opowiadania*.

Rozmowa na temat wakacyjnych wyjazdów, sposobów podróżowania, środków lokomocji

►► Czym podróżujesz najczęściej? Kto z was jechał już pociągiem? Jak wyglądała lokomotywa tego pociągu? Jakiego rodzaju lokomotywy znacie? [\[spalinowe, elektryczne, parowe\]](#)

P Składanie modelu pociągu według instrukcji – zeszyt ćwiczeń, s. 46–47, wypychanki nr 7 i 8

Uczniowie wypychają wszystkie elementy lokomotywy, składają je i sklejają. Następnie składają z elementów model wagonika.

Ważne jest, żeby dzieci nie wypychały jednocześnie wszystkich elementów potrzebnych do złożenia lokomotywy i wagonika, aby nie pomieszać ich ze sobą ani z materiałami sąsiada z ławki.

Uczniowie postępują zgodnie z instrukcją na zdjęciach, dbając o to, by każdy element po sklejeniu został odpowiednio długo przytrzymany i dobrze się złączył. Karton trwale połączymy dobrym klejem introligatorskim. Połączenie między lokomotywą i wagonikiem można skleić na stałe lub przewlec przez dziurkę krótki kawałek sznurka i zawiązać (wagonik będzie wtedy poruszać się na boki).

Tworzenie pejzażu techniką dowolną

Materiały: blok rysunkowy, farby plakatowe, pędzle, pastele, zdjęcia letnich krajobrazów (morze, las, góry, jezioro) i letnich zajęć (jazda na rowerze, pływanie itp.)

Rozmowa o wakacyjnych marzeniach z wykorzystaniem zdjęć

Nauczyciel tworzy w sali wakacyjną galerię: wiesza w różnych miejscach widokówki lub zdjęcia krajobrazów (np. z kalendarzy ściennych) i fotografie przedstawiające zajęcia, przy których zwykle wypoczywamy (np. jazda na rowerze, kąpiel w jeziorze itp.), oraz jedną białą kartkę z bloku rysunkowego.

Prosimy uczniów, by przyjrzeni się zdjęciom zgromadzonym w wakacyjnej galerii i zdecydowali, który z krajobrazów lub które z zajęć jest ich wakacyjnym marzeniem – przy tej fotografii należy stanąć. Jeśli ktoś ma wakacyjne marzenie, którego nie ma na zdjęciu, wtedy staje obok pustej kartki.

Następnie prosimy uczniów, by zdradzili swoje miejsce wakacyjnego wypoczynku. Podsuwamy pomysł, że wakacyjnym marzeniem nie musi być miejsce, ale na przykład spotkanie z lubianą osobą lub otrzymany od kogoś przedmiot albo też lodowa uczta, którą planujemy urządzić itp.

Rysowanie, malowanie wakacyjnych marzeń i ich ekspozycja

Uczniowie kredkami, pastelami lub farbami ilustrują swoje wakacyjne marzenia. Podpisują prace i eksponują je na gazetce ściennej.

MUZYKA

WSTĘP

Edukacja muzyczna w klasie pierwszej opiera się na różnego rodzaju zabawach muzycznych – przeprowadzanych okazjonalnie, podczas omawiania poszczególnych bloków tematycznych. Jednocześnie wprowadza uczniów w zagadnienia z teorii niezbędne do nabycia elementarnych umiejętności muzycznych, rozwijających wrażliwość na muzykę oraz słuch muzyczny, a w przyszłości pozwalających na pełny odbiór muzyki i samodzielne jej wykonywanie.

Zeszyt ćwiczeń do edukacji muzycznej został podzielony na trzy działy: *Muzykujemy*, *Album muzyczny* i *Nasze piosenki*. W przewodniku opisano 33 zajęcia muzyczne obejmujące te działy. Dział *Muzykujemy* jest wstępnym kursem poznawania elementów muzyki, takich jak: rytm, dynamika, melodia. Stopniowo wprowadza się zapis rytmu – ćwierćnut, ósemek, pauz ćwierćnutowych, oznaczenia metrum, taktów, a następnie zapis dźwięków na pięciolinii wraz z kluczem wiolinowym. W tym dziale kładziemy nacisk na rytm i działania z nim związane – różnego rodzaju instrumentacje do rymowanek i piosenek oraz tworzenie akompaniamentów do poznawanych utworów muzyki klasycznej. Dominują tu instrumenty perkusyjne z tradycyjnego instrumentarium Carla Orffa – bębenek, trójkąt, tamburyn, talerze, klawesy. Równie ważne są instrumenty własnoręcznie wykonane przez dzieci (grzechotki, szarpańce), „instrumenty” z najbliższego otoczenia – gazety, kredki, blaty stolików, i wreszcie własne ręce – najlepszy dziecięcy instrument.

Z działem *Muzykujemy* ściśle powiązana jest część *Nasze piosenki*, która zawiera propozycje piosenek. To wokół piosenki bowiem skupiają się wszystkie muzyczne działania dzieci – ćwiczenia wokalne, zabawy rytmiczne i ruchowe, pierwsze granie w orkiestrze oraz pierwsze zetknięcie z muzycznym zapisem nutowym. W przewodniku opisano szczegółowo propozycje zabaw rytmiczno-ruchowych i możliwy do wykorzystania akompaniament perkusyjny.

Dział *Album muzyczny* służy przygotowaniu uczniów do odbioru muzyki oraz uczestnictwa w koncertach, przedstawieniach baletowych i operowych, a także zapoznaje ich z brzmieniem różnych instrumentów solo i w orkiestrach. W przewodniku zamieszczono propozycje działań, które umożliwią uczniom poznawanie struktury dzieła muzycznego, naukę aktywnego słuchania i tworzenie własnych instrumentacji do znanych dzieł muzyki klasycznej.

Uzupełnienie wszystkich trzech działów zeszytu muzycznego stanowią materiały zawarte w teczce *Materiały do plastyki i muzyki* – naklejki, różnego rodzaju kartoniki i wypychanki. Szczególnie ważne są plansze do układania rytmów, tworzenia akompaniamentów do piosenek czy utworów muzycznych.

Przygotowany materiał – zeszyt ćwiczeń, przewodnik i nagrania na dwóch płytach CD – pozwoli każdemu nauczycielowi poprowadzić ciekawe zajęcia. Dodatkowo w przewodniku zawarto specjalnie oznaczone informacje dla nauczycieli – wiadomości z teorii muzyki i streszczenia librett, które się mogą przydać w pracy z uczniami.

Na początkowym etapie edukacji muzycznej ważne jest wykorzystanie naturalnych zdolności dzieci do zabaw rytmicznych i rytmizowania tekstów (wierszyków, wyliczanek, rymowanek) oraz odwołanie się do ich potrzeby ruchu – w zabawach ruchowych przy muzyce. Zatem warto pozwolić dzieciom na twórczą aktywność przy wymyślaniu akompaniamentów do piosenek lub poznawanych utworów muzyki klasycznej, układaniu rymowanek i, niejako przy okazji, nauczyć notacji muzycznej, form muzycznych, wykształcić muzyczny słuch i umiejętność gry na prostych instrumentach. Jeśli to możliwe, warto już w klasie pierwszej uczestniczyć w koncertach i przedstawieniach muzycznych przeznaczonych dla dzieci.

OGÓLNY PLAN ZAJĘĆ

	Dział	Zapis do dziennika	Materiały z pakietu	Materiały do przygotowania
wrzesień	W szkole II. Jak nam będzie razem?	1. Chodźmy na wycieczkę – nauka <i>Piosenki o słońeczku</i> 2. Co będziemy robić w szkole? – nauka piosenki <i>Kochamy cię, nasza szkoła</i>	Szczegółowy opis zajęć w przewodniku do książki <i>Mój pierwszy zeszyt</i>	
	Nasze piosenki	3. Pora na muzykowanie. Nauka piosenki i zabawa ruchowa	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń – cały zeszyt, s. 49 CD1 (5) <i>Pora na muzykowanie</i>	trójkąt lub bębenek
	Muzykujemy	4. Co słyszać wokół nas? Dźwięki i muzyka w najbliższym otoczeniu	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 2–3, 36, 48 lub 49 Materiały do muzyki: 1 CD1 (5) <i>Pora na muzykowanie</i> lub (2) <i>Kochamy cię, nasza szkoła</i> ; (33–35) dźwięki otoczenia – dom, ulica, park CD2 (1–3) zespół ludowy, akordeoniści, fletnia Pana małe kartoniki z nutką – po 3 dla każdego dziecka	różne przedmioty, które wydają dźwięki
październik	Muzykujemy Nasze piosenki	5. Na czym możemy grać? Zabawy rytmiczne z piosenką <i>Dom dla lalek</i> . Instrumenty z najbliższego otoczenia	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 4, 49 Materiały do muzyki: 1, 3 CD1 (5) lub (6) <i>Pora na muzykowanie</i> , (7) lub (8) <i>Dom dla lalek</i>	klocki (najlepiej drewniane), gazety
	Muzykujemy	6. Budujemy instrumenty. Zabawy rytmiczne z wykorzystaniem zrobionych przez siebie instrumentów	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 5, 49 CD1 (5) lub (6) <i>Pora na muzykowanie</i> , (7) lub (8) <i>Dom dla lalek</i>	kubek po jogurcie, paski krepiny, gumka recepturka, papier kolorowy, taśma samoprzylepna, mała plastikowa butelka z zakrętką, kasza lub ryż
	Muzykujemy	7. Głosy zwierząt. Rozpoznawanie głosów zwierząt i ćwiczenia rytmiczne	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 6, 49 Materiały do muzyki: 1 CD1 (5) lub (6) <i>Pora na muzykowanie</i> ; (36) głosy zwierząt	szarpańce, grzechotki; piosenka <i>Stary Donald farmę miał</i>
	Muzykujemy	8. Naśladujemy zwierzęta. Zabawy muzyczno-rytmiczne naśladujące głosy zwierząt	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 7, 49 CD1 (5) lub (6) <i>Pora na muzykowanie</i> ; (36) głosy zwierząt CD2 (16) i (17) M. Musorgski, <i>Bydło, Taniec piskląt w skorupkach</i> z cyklu <i>Obrazki z wystawy</i>	nagranie dowolnego utworu muzyki poważnej, np. <i>Kury i koguty</i> z cyklu <i>Karnawał zwierząt</i> Camille’a Saint-Saënsa

listopad	Muzykujemy Album muzyczny	9. Gramy na instrumentach perkusyjnych. Przypomnienie sposobu gry na instrumentach perkusyjnych	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 8, 43, 49 Materiały do muzyki: 1, 3 CD1 (5) lub (6) <i>Pora na muzykowanie</i> , (7) lub (8) <i>Dom dla lalek</i> , (37–40) instrumenty perkusyjne (tamburyn, bębenek, trójkąt, marakasy)	klocek, instrumenty perkusyjne
	Muzykujemy	10. Gramy na instrumentach perkusyjnych. Granie na instrumentach perkusyjnych z wykorzystaniem prostych partytur	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 9, 48 CD1 (1) lub (2) <i>Kochamy cię, nasza szkoła</i>	klawesy, trójkąty, bębunki G. Haendel, <i>Country dance</i>
	Muzykujemy	11. Maszerujemy z orkiestrą wojskową. Wprowadzenie taktu. Akcent metryczny w rytmie marsza	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 10, 39, 48 CD1 (3) lub (4) <i>Piosenka o słońeczku</i> , (42) marsz orkiestry wojskowej CD2 (4) J. Strauss, <i>Marsz Radetzky'ego</i>	instrumenty perkusyjne, w tym bębenek; po 8 guzików na każde dziecko
	Muzykujemy Nasze piosenki	12. Gramy w rytmie na cztery. Takt na cztery. Nauka piosenki <i>Przyjedź do nas, Mikołaju</i>	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 11, 49, 50 Materiały do muzyki: 1, 3, 5 CD1 (5) lub (6) <i>Pora na muzykowanie</i> ; (9) <i>Przyjedź do nas, Mikołaju</i> , (41) brzmienie talerzy	talerze, bębunki, guziki
grudzień	Muzykujemy	13. Gramy w rytmie na dwa. Poznanie taktu na dwa. Zabawy z piosenką <i>Przyjedź do nas, Mikołaju</i>	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 12, 49, 50 Materiały do muzyki: 3, 5 CD1 (5) lub (6) <i>Pora na muzykowanie</i> ; (9) lub (10) <i>Przyjedź do nas, Mikołaju</i>	drobne zabawki, worek na zabawki, czapka Mikołaja, instrumenty perkusyjne
	Muzykujemy Nasze piosenki	14. Piosenka na święta w rytmie na dwa. Dźwięk dłuższy i krótszy. Nauka piosenki <i>Nie miały aniołki</i>	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 13, 14, 51 Materiały do muzyki: 1, 4, 5 CD1 (13) lub (14) <i>Nie miały aniołki</i> ; (43) nagranie z ćwierćnut i ósemek	instrumenty perkusyjne
styczeń	Muzykujemy Nasze piosenki	15. Głośno, cicho. Zegarowa muzyka. Wprowadzenie oznaczeń dynamiki – <i>piano</i> , <i>forte</i> . Zabawa z piosenką <i>Zegary</i>	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 14, 15, 16–17, 52 Materiały do muzyki: 1, 4, 5 CD1 (13) lub (14) <i>Nie miały aniołki</i> , (15) lub (16) <i>Zegary</i> (44) dźwięki zegarów, (45) nagranie: <i>piano</i> i <i>forte</i>	różne zegary
	Muzykujemy Nasze piosenki	16. Co mieszka w takcie? Coraz głośniej, coraz ciszej. Nauka <i>Piosenki dla babci</i> . Rytm w taktach na dwa i na cztery	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 17, 18, 52 Materiały do muzyki: 5 CD1 (17) lub (18) <i>Piosenka dla babci</i> , (46) nagranie: <i>crescendo</i> i <i>diminuendo</i>	bębenek i inne instrumenty perkusyjne

	Muzykujemy Nasze piosenki	17. Co mieszka w takcie? Wartości rytmiczne w takcie. Nauka piosenki <i>Sanna</i>	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 19, 50, 52 Materiały do muzyki: 5 CD1 (17) lub (18) <i>Piosenka dla babci</i> , (11) <i>Sanna</i>	trójkąty i /lub janczary
	Muzykujemy Nasze piosenki	18. Jak muzycy zapisują rytm? Wprowadzenie zapisu nutowego – ćwierćnuty, metrum 2/4 i 4/4. Improwizacja ruchowa do fragmentu <i>Zimy</i> A. Vivaldiego	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 20–21, 39, 46, 50 Materiały do muzyki: 1 CD1 (11) lub (12) <i>Sanna</i> CD2 (6–7) A. Vivaldi, <i>Zima</i>	trójkąty, szarpańce; wstążki z krepiny – po jednej dla każdego dziecka
luty	Muzykujemy	19. Jak muzycy zapisują rytm? Wprowadzenie zapisu nutowego – ósemki. Układanie i odtwarzanie rytmów	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 22–23, 49, 52 Materiały do muzyki: 1, 2, 4, 5 CD1 (5) lub (6) <i>Pora na muzykowanie</i> , (15) lub (16) <i>Zegary</i> ; (43) nagranie z ćwierćnut i ósemek	trójkąty, marakasy, bębni
	Muzykujemy Album muzyczny Nasze piosenki	20. Odczytujemy i zapisujemy rytmy. Piosenka-opowieść <i>Mała chata w wielkiej puszczy</i> . Puzon i inne instrumenty dęte	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 24, 45, 49, 53 Materiały do muzyki: 2, 5 CD1 (7) lub (8) <i>Dom dla lalek</i> ; (19) lub (20) <i>Mała chata w wielkiej puszczy</i> , (55) lub (59) trąbka, (56) flet prosty CD2 (3) fletnia Pana, (9) flet poprzeczny, (15) puzon	klocek lub duża kostka do gry
marzec	Album muzyczny	21. Wizyta w operze – głosy ludzkie, bas i sopran	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 25, 40–41, 48 CD1 (1) lub (2) <i>Kochamy cię, nasza szkoła</i> CD2 (8) S. Moniuszko, <i>Straszny dwór</i> , <i>Aria Skołuby</i> ;	chusteczka lub pluszowe zwierzątko W.A. Mozart, <i>Czarodziejski flet</i> , <i>Aria Królowej Nocy</i>
	Muzykujemy Nasze piosenki	22. Muzyczne pytania i odpowiedzi – duety operowe i klasowe. Nauka piosenki <i>Z jajkiem i zającem</i>	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 26, 54 Materiały do muzyki: 5 CD1 (21) <i>Z jajkiem i zającem</i>	kukietki – królowna i królewicz lub dziewczynka i chłopiec, parawan/teatrzyk lub zaimprovizowana z dwóch ławek i tkaniny scenka, bębenek, trójkąt W.A. Mozart <i>Pa-pa-pa-pa</i> (duet operowy)
	Album muzyczny	23. Muzyka ilustracyjna. Ilustracje muzyczne i zabawy ruchowe	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 47, 54 CD1 (21) lub (22) <i>Z jajkiem i zającem</i> CD2 (16) M. Musorgski, <i>Bydło</i> (17) <i>Taniec piskląt w skorupkach</i>	bębenki, trójkąty, krótkie paski z kolorowej krepiny, bloki rysunkowe,
kwiecień	Muzykujemy	24. Gramy z nut. Odtwarzanie rytmów na instrumentach perkusyjnych. Dyktando rytmiczne	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 27, Materiały do muzyki: 54 2, 5 CD1 (21) lub (22) <i>Z jajkiem i zającem</i> , (47–52) brzmienia instrumentów (werbel, marakasy, trójkąt, tamburyn, talerze, dzwonki) (53–54) nagrania do dyktanda muzycznego	bębenek, marakasy, trójkąt, tamburyn
	Muzykujemy Nasze piosenki	25. Dźwięk wyższy i niższy. Nauka piosenki <i>Przyszła do nas Pani Wiosna</i>	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 28, 49, 54 CD1 (5) lub (6) <i>Pora na muzykowanie</i> , (23) <i>Przyszła do nas Pani Wiosna</i> , (31) hymn narodowy	pastele

	Muzykujemy Album muzyczny	26. Rozpoznawanie dźwięków wyższych i niższych. Instrumenty strunowe. Dyktando melodyczne (na dwóch dźwiękach)	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 9, 11, 24, 29, 44, 54 Materiały do muzyki: 2 CD1 (23) lub (24) <i>Przyszła do nas Pani Wiosna</i> , (11–14) brzmienia instrumentów strunowych (fortepian, skrzypce, gitara, harfa) CD2 (55–58) nagrania do dyktanda muzycznego (na dźwiękach <i>sol</i> i <i>mi</i>)	trójkąty, dwie szklanki wypełnione wodą zgodnie z fotografią w zeszyście muzycznym (dostrojone do tercji e-g) balonik dla każdego dziecka, dowolny instrument, na którym można zagrać dźwięki wysokie i niskie (dzwonki, flet prosty, pianino itp.), trójkąty, klawesy, bębnenki
maj	Muzykujemy Nasze piosenki	27. Dźwięki i rytmy. Instrumentacja utworu J. Straussa. Poznanie piosenki <i>Nasze polskie A B C</i> . Dźwięki <i>sol</i> i <i>mi</i>	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 30, 55 CD1 (27) <i>Nasze polskie A B C</i> CD2 (4) J. Strauss, <i>Marsz Radetzky'ego</i>	zestaw instrumentów perkusyjnych: talerze, trójkąty, bębnenki, marakasy, klawesy, tamburyny
	Muzykujemy	28. Śpiewanki z <i>mi</i> i <i>sol</i> . Rozpoznawanie i śpiewanie melodii. Układ marszowy do utworu J. Straussa	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 31, 55 Materiały do muzyki: 2 CD1 (27) lub (28) <i>Nasze polskie A B C</i> CD2 (4) J. Strauss, <i>Marsz Radetzky'ego</i>	instrumenty perkusyjne do układu marszowo-instrumentalnego, chusteczka z tkaniny, dzwonki lub inne instrumenty grające melodie
	Album muzyczny Nasze piosenki	29. Piosenka dla mamy. Nauka piosenki <i>Bukiet</i> . Przygotowanie uroczystości z okazji Dnia Matki	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 42, 54 CD1 (25) lub (26) <i>Bukiet</i> CD2 (4) J. Strauss, <i>Marsz Radetzky'ego</i> , (9–12) brzmienia instrumentów (flet poprzeczny, fortepian, perkusja, skrzypce)	instrumenty perkusyjne do układu marszowo-instrumentalnego
czerwiec	Muzykujemy Nasze piosenki	30. Jak muzycy zapisują melodię? Nauka piosenki <i>Nasza Lokomotywa</i>	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 32, 55 CD1 (29) <i>Nasza Lokomotywa</i> kartki z powiększoną pięciolinia dla każdego dziecka	
	Muzykujemy	31. Dźwięki <i>mi</i> i <i>sol</i> na pięciolinii	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 32, 33 Materiały do muzyki: 2 CD1 (29) lub (30) <i>Nasza Lokomotywa</i>	dzwonki lub inny instrument melodyczny
	Muzykujemy Album muzyczny	32. Co już umiemy? Powtórzenie wiadomości muzycznych	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 34, 35, 38, 39, 49 CD1 (5) lub (6) <i>Pora na muzykowanie</i> , (59–62) nagrania do dyktanda muzycznego CD2 (4–6) nagrania różnych orkiestr kartka z pięciolinia	trójkąty, szarpańce, klawesy nagranie orkiestry kameralnej
	Album muzyczny Nasze piosenki	33. Festiwal piosenek. Ulubione muzyczne zabawy i piosenki	Muzyka. Zeszyt ćwiczeń, s. 36–37 CD1 wybrane piosenki CD2 wybrane utwory	instrumenty perkusyjne, w tym klawesy, trójkąty, szarpańce, kartki A4, gumki do ścierania, duży arkusz papieru z pięciolinia (lub tablica szkolna) instrumenty perkusyjne – zestaw do wybranych zabaw i piosenek

SZCZEGÓŁOWE PLANY ZAJĘĆ

- 1** Jak nam będzie razem? Ⓟ 3.1
Chodźmy na wycieczkę – nauka *Piosenki o słończku*

- 2** Jak nam będzie razem? Ⓟ 3.1
Co będziemy robić w szkole? – nauka piosenki *Kochamy cię, nasza szkoła*

Uwaga: Opisy zajęć nr 1 i 2 znajdują się w przewodniku do książki *Mój pierwszy zeszyt*.

- 3** Pora na muzykowanie. Ⓟ 3.1, 3.2, 3.3
Nauka piosenki i zabawa ruchowa
Materiały: **M** oglądanie całego zeszytu **1** (5) *Pora na muzykowanie* trójkąt lub bębenek

Powitanie – gest i dźwięk

Dzieci stoją w kręgu. Nauczyciel rozpoczyna rytuał muzycznego powitania, pokazując jakiś gest, np. macha prawą ręką nad głową i jednocześnie śpiewnie wypowiada *Heeej!* Dzieci odpowiadają *Heeej!*, powtarzając gest.

Następnie chętne dzieci (lub każde dziecko po kolei) proponują gest powitania i okrzyk.

Poznanie zeszytu ćwiczeń do muzyki

Nauczyciel poleca dzieciom, by obejrzały swoje zeszyty ćwiczeń, zachęcając pytaniami:

►► Co kryje nasza książeczka do muzyki? Jak myślisz, czego nauczysz się o muzyce w klasie pierwszej?

Kierujemy oglądaniem zeszytu ćwiczeń tak, aby pokazać jego części: *Muzykujemy* (ćwiczenia rytmiczne, wartości rytmiczne, nuty, dźwięki wokół nas itp.), *Muzyczny album* (instrumenty, muzycy, orkiestry, opera), *Nasze piosenki* (teksty piosenek do nauki w klasie pierwszej).

Zabawa ruchowa „Kto szybciej zapamięta ruchy?”

Pokazujemy sekwencje ruchów – na początek klaskanie, tupanie. Dzieci powtarzają na zasadzie echa. Następnie do pierwszej sekwencji dodajemy podskok i przykucnięcie. Dzieci kilkakrotnie powtarzają całą serię – klaskanie, tupanie, podskok, przykucnięcie.

1 Słuchanie piosenki *Pora na muzykowanie* i rozmowa o jej treści – CD1(5)

Po pierwszym wysłuchaniu piosenki nauczyciel ustala z dziećmi, że odtąd ta piosenka będzie zapraszać na zajęcia muzyczne.

Dzieci powinny się zorientować, że ćwiczenia ruchowe wykonane wcześniej są zgodne z trzecim i czwartym wersem refrenu piosenki.

Dzieci ponownie słuchają pierwszej zwrotki i wyklaskują jej rytm. (Nauczyciel akompaniuje przy wyklaskiwaniu na bębnie lub trójkącie). Następnie dzieci słuchają melodii i próbują śpiewać kolejne fragmenty piosenki (mogą powtarzać po nauczycielu kolejne wersy). Słuchając refrenu piosenki, starają się zapamiętać sekwencję czynności (podanie rąk, zrobienie kota, klaskanie, tupanie, podskok, przykucnięcie).

Podczas kolejnego słuchania piosenki w całości dzieci próbują w refrenie wykonać zilustrować słowa utworu. Starają się też nucić melodię, a przy kolejnych powtórzeniach – również słowa.

4 Co słyszeć wokół nas.

© 3.1, 3.2, 3.5

Dźwięki i muzyka w najbliższym otoczeniu

Materiały: **M** s. 2–3 1 **1** (5) *Pora na muzykowanie*, (1) lub (2) *Kochamy cię, nasza szkoła* ■ (33–35) dźwięki otoczenia – dom, ulica, park **2** (1–3) zespół ludowy, akordeoniści, fletnia Pana małe kartoniki z nutką – po 3 dla każdego dziecka CD-ROM różne przedmioty, które wydają dźwięki

1 Powitanie piosenką *Pora na muzykowanie* – CD1 (5)

Nauczyciel śpiewa piosenkę i zachęca dzieci do nucenia razem z nim. W refrenie dzieci próbują pisać zgodnie ze słowami.

[Wykorzystujemy nagranie w wersji wokalne.](#)

Wiersz Ewy Żylińskiej *Muzyka jako inspiracja do rozmowy o tym, co to jest muzyka*

*Czy śpiewanie czajnika
to też muzyka?*

A mruczenie kota,

a granie na płotach?

A płacz niegrzecznych dzieci?

A szelest śmieci?...

*Nie dowiesz się z wierszyka,
gdzie się chowa muzyka.*

Może w tobie jest właśnie?

Zanuć, zanim zaśniesz...

Nauczyciel rozmawia z dziećmi o treści wiersza i o tym, czym według nich jest muzyka. Dzieci próbują formułować własne definicje podając inne niż w wierszu przykłady (np. szum wiatru, szelest gazety).

- ▶▶ Gdzie autorka wiersza słyszy muzykę?
- ▶▶ Gdzie zwykle można usłyszeć muzykę? [\[w piosenkach, w grze na instrumentach\]](#)
- ▶▶ Kiedy dźwięki stają się muzyką? [\[zależy to od wrażliwości odbiorcy\]](#)
- ▶▶ Czy muzyka to tylko różne dźwięki?

 Muzyka – dziedzina sztuki, w której materiałem są dźwięki wydobywane przez głos ludzki i różnego rodzaju instrumenty muzyczne i posiadające określoną głośność, czas trwania oraz sposób wykonania, następujące po sobie pojedynczo lub we współbrzmieniach zgodnie z melodyką, harmonią, rytmem, metrum; tworzące określoną całość.

(na podstawie: J. Habela, *Słownik muzyczny*, PWM, Kraków 1977)

Co słyszeć w naszej klasie? Wysłuchiwanie dźwięków otoczenia

Dzieci siadają w dowolnym miejscu na dywanie i zamykają oczy. Słuchają (przez ok. minutę), jakie dźwięki dobiegają do miejsca, w którym się znajdują.

Po upływie wyznaczonego czasu uczniowie siadają w kręgu i starają się nazwać źródła dźwięków, które usłyszały (np. rozmowy na korytarzu, przejeżdżające po drodze pojazdy, muzyka dobiegająca

z sąsiedniej klasy, śpiew dzieci, kroki na korytarzu). Ustalają, które dźwięki były głośne, a które – ciche.

- 1 **M** **Rozpoznawanie źródeł dźwięków przedstawionych na ilustracjach** – zeszyt ćwiczeń, s. 2–3, CD1 (33–35), zestaw naklejek nr 1

Dzieci wysłuchują sekwencji dźwięków do wybranego obrazka, następnie za pomocą naklejek z głośniczką oznaczają na ilustracjach obiekty, które usłyszały.

Tropienie dźwięków w klasie ➔ CD-ROM

Przed zajęciami nauczyciel rozkłada w klasie w różnych miejscach przedmioty, które mogą wydawać dźwięki, np. dzwonek, pęk kluczy, gwizdek, instrumenty perkusyjne, dzwonki-cymbałki, szklanka itp. Teraz prosi dzieci, aby wyszukały w klasie takie przedmioty, które mogą być źródłem dźwięków. Każde dziecko otrzymuje po 3 karteczki oznaczone nutką i ma je położyć obok znalezionej przedmiotu.

Mogą to być nie tylko rzeczy przyniesione wcześniej przez nauczyciela, ale też inne – według pomysłów dzieci, np. krzesło (szura po podłodze), ołówek (można nim stukać), instrument perkusyjny, odtwarzacz CD, gazeta (szeleści), kredki itp.

Dzieci (wybrane lub wszystkie po kolei) prezentują odgłosy wydawane przez znalezione źródła dźwięków.

- 2 **M** **Jak muzykują ludzie? Rozmowa na podstawie doświadczeń dzieci, nagrań i fotografii** – zeszyt ćwiczeń, s. 36, CD2 (1–3)

Dzieci oglądają fotografie w zeszycie ćwiczeń i rozmawiają o tym, jak muzykują ludzie: śpiewają, grają na instrumentach, grają razem w orkiestrze, śpiewają w chórze. Następnie wysłuchują nagrań i kolorową kredką zaznaczają (np. znakiem „+”) fotografie, które pasują do nagrań.

►► Jaki sposób muzykowania najbardziej ci się podoba? Na której fotografii chciałbyś się znaleźć?

- 1 **Przypomnienie piosenki Kochamy cię, nasza szkoła** – CD1 (1) lub (2)

Dzieci śpiewają piosenkę jako powtórzenie i przypomnienie. Piosenki tej uczyliśmy się w pierwszych tygodniach nauki, pracując z książką *Mój pierwszy zeszyt*. Teraz ją przypominamy i wspólnie powtarzamy.

Następnie zwrotki wykonują soliści, a refren – wszystkie dzieci razem. Kiedy śpiewają pojedyncze dzieci, wybrani koledzy pantomimicznie pokazują, o czym śpiewa solista. W każdej zwrotce może to być ktoś inny.

5 **Na czym możemy grać?**

① 3.1, 3.2, 3.3, 3.4

Zabawy rytmiczne z piosenką Dom dla lalek. Instrumenty z najbliższego otoczenia

Materiały: **M** s. 4 3 **1** (5) lub (6) *Pora na muzykowanie* ■ (7) lub (8) *Dom dla lalek* klocki (najlepiej drewniane) ■ gazety

- 1 **Powitanie piosenką Pora na muzykowanie** – CD1 (5)

Nauczyciel zaprasza dzieci na zajęcia muzyczne, intonując piosenkę. Uczniowie włączają się w zabawę i w refrenie śpiewają i wykonują kolejne czynności. Zwrotki wykonują soliści, refren – wszystkie dzieci, przy akompaniamencie z płyty CD, nadal w wersji wokalne.

Zabawa rytmiczna z wykorzystaniem klocków

Każde dziecko otrzymuje dwa klocki i wymyśla, jak można zagrać z ich użyciem (np. uderzanie klockiem o klocek, uderzanie klockami o podłogę, szuranie klockami o podłogę, uderzanie klockiem o klocek kolegi).

Dzieci prezentują swoje pomysły, powtarzając rytm wystukiwany przez nauczyciela (w równych ćwierćnutach).

1

Śłuchowe opanowanie piosenki *Dom dla lalek* połączone z zabawą klockami – CD1 (7) lub (8)

Dzieci słuchają piosenki (nagranie lub śpiew nauczyciela), wystukując rytm klockiem o klocek. Następnie rozmawiają o jej treści.

►► Kto buduje dom? Z czego jest ten dom? Dla kogo będą domy?

Dzieci dzielą się na kilka grup. Nauczyciel kolejny raz prezentuje piosenkę, a dzieci w grupach budują domki (lub wieże) z klocków. Umawiamy się, że budujący mogą się porozumiewać tylko gestami i mimiką. Nauczyciel ocenia wspólnie z dziećmi, która budowla najlepiej się udała.

Piosenkę powtarza się kilka razy w różnych wersjach – nagranie z wokalem, nagranie z linią melodyczną, śpiew nauczyciela, nucenie nauczyciela. Trwa to kilka minut, aż powstaną budowle.

(Zabawa na podstawie pomysłu Urszuli Smoczyńskiej-Nachtman, opisanego w książce *Rozśpiewane przedszkole*)

Po skończonej zabawie w budowanie dzieci wypowiadają rytmicznie tekst piosenki z jednoczesnym stukaniem klockiem o klocek (w wersji trudniejszej – klockiem o klocek kolegi). Następnie nucą piosenkę wraz z nagraniem wokalnym.

M

Na czym jeszcze można grać? Granie różnych dźwięków – zeszyt ćwiczeń, s. 4, i zestaw naklejek nr 1

Uczniowie oglądają i komentują ilustracje przedstawiające dzieci, które wydobywają różne dźwięki za pomocą rąk, nóg, kredek, gazety. Wyszukują naklejki z piktogramami symbolizującymi sposób grania – klaskanie, uderzanie o stół, tupanie, szeleszczenie, stukanie – i wklejają je pod odpowiednim obrazkiem.

Następnie próbują wydawać dźwięki podobnie jak dzieci z ilustracji. Nauczyciel proponuje sekwencje dźwięków, np. klaskanie (4 razy), tupanie (2 razy), uderzenie o stół (1 raz) itp.

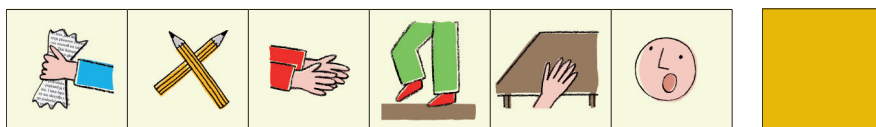
Nauczyciel kieruje uwagę dzieci na „zapisy rytmu” na dole strony. Wyjaśnia, że żółte kwadraty to kolejne dźwięki, a ikonka określa sposób ich powstania. Uczniowie próbują zagrać zgodnie z ilustracją:

- klaskanie – 8 razy,
- uderzanie o stół – 2 razy po 6 uderzeń.

Układanie partytur z kwadratów i piktogramów – wypychanka nr 3

Dzieci przygotowują piktogramy i żółte kwadraty z wypychanki. Na początek polecamy ułożenie partytury (np. złożonej z piktogramu *szeleszczenie* oraz 8 kwadratów) i zagranie według niej (8 razy rytmicznie szeleszczą gazetą). Następnie dzieci same układają z kartoników dowolne partytury i je odtwarzają.

Poszczególne dzieci odtwarzają ułożoną partyturę. Cała grupa wspólnie powtarza każdą sekwencję dźwięków prezentowaną przez dziecko.

1

Przypomnienie piosenki *Dom dla lalek* – CD1 (7) lub (8)

Dzieci śpiewają piosenkę i jednocześnie klaszczą lub stukają kredkami.

Przygotowanie do następnej lekcji

Prosimy dzieci, by na następną lekcję przyniosły materiały do wykonania instrumentów (na podstawie strony 5 zeszytu ćwiczeń *Muzyka*).

6 Budujemy instrumenty.

Ⓟ 3.1, 3.2, 3.3

Zabawy rytmiczne z wykorzystaniem zrobionych przez siebie instrumentów

Materiały: **M** s. 5 **1** (5) lub (6) *Pora na muzykowanie* ■ (7) lub (8) *Dom dla lalek* kubek po jogurcie, paski krepiny, gumka recepturka, papier kolorowy, taśma samoprzylepna, mała plastikowa butelka z zakrętką, kasza lub ryż

1 Powitanie piosenką *Pora na muzykowanie* – CD1 (5) lub (6)

M Wykonanie instrumentów – zeszyt ćwiczeń, s. 5

Dzieci wykonują instrumenty z przyniesionych materiałów. (Wcześniej należy objaśnić sposób wykonania). Każde dziecko powinno zrobić przynajmniej jeden instrument, ale może zbudować oba.

Nauczyciel pomaga przy zamocowaniu pasków krepiny do dna kubka. Można też przy okazji zamocować taśmą samoprzylepną do dna kubka gumkę recepturkę, aby się nie zsuwała.

Przed pierwszymi próbami gry na instrumentach nauczyciel daje wskazówki:

- Na instrumencie szarpanym gramy, szarpiąc delikatnie za gumkę recepturkę. Wnętrze kubka staje się wtedy pudłem rezonansowym. Można też stukać w dno kubka (instrument staje się prostym bębenkiem) lub szeleścić krepiną. Tak więc na „szarpańcu” gra się na wiele sposobów, co daje ciekawy efekt dźwiękowy.
- Na grzechotce gramy, potrząsając nią lub uderzając o dłoń.

Instrumenty należy przechowywać w klasie, aby można było z nich korzystać w ciągu całego roku szkolnego.

M Ćwiczenia rytmiczne. Wprowadzenie pauzy – zeszyt ćwiczeń, s. 5

Przypominamy schematy rytmiczne z poprzedniej lekcji.

Dzieci rytmicznie powtarzają *pim pim pim pim pam pam pam*.

Nauczyciel może kłaśnięciem zaznaczyć pierwsze *pim* i *pam*.

Następnie wykonujemy ten sam rytm z wykorzystaniem zrobionych instrumentów. Utrudnieniem może być to, że zamiast *pim* – gra szarpaniec, a zamiast *pam* – grzechotka.

Kolejne ćwiczenia wykonujemy zgodnie z zapisem – zwracamy uwagę dzieci na *ci sza* oraz *sza* i sposób oznaczania pauzy muzycznej (przekreślony kwadrat).

W wypadku tupania – w miejsce *ci sza* – dzieci stoją bez ruchu i cicho mówią: *Ci-sza*.

Gdy grają na kredkach – rozkładają kredki na boki i cicho wypowiadają: *Sza*.

1 Zabawa muzyczna z piosenką *Dom dla lalek* – CD1 (7) lub (8)

Powtarzamy piosenkę *Dom dla lalek*, wykorzystując wykonane instrumenty. W przygrywce grają wszystkie dzieci na swoich instrumentach.

Nauczyciel wyznacza kilkoro dzieci do akompaniowania na szarpańcu w pierwszej zwrotce, a na grzechotce w drugiej.

7 Głosy zwierząt.

Ⓟ 3.1, 3.2, 3.3

Rozpoznawanie głosów zwierząt i ćwiczenia rytmiczne

Materiały: **M** s. 6 1 **1** (5) lub (6) *Pora na muzykowanie* ■ (36) głosy zwierząt szarpańce, grzechotki

Materiały do propozycji dodatkowych: piosenka *Stary Donald farmę miał*

1 Powitanie piosenką *Pora na muzykowanie* – CD1 (5) lub (6)

Wykorzystujemy nagranie w wersji wokalne lub jeśli dzieci dobrze opanowały piosenkę tylko instrumentalnej.

Układanie partytur i odtwarzanie ułożonych rytmów – praca z elementami klasera

Przypominamy, co oznaczają kartoniki z obrazkami. Odwracamy żółte kwadraty i pokazujemy, że druga strona może służyć jako pauza.

Polecamy dzieciom ułożyć rytm złożony z ośmiu kwadratów (sześciu ćwierćnut i dwóch pauz) i wybrać sposób jego wykonania (wskazać odpowiednią ikonkę).

Można też wykorzystać instrumenty zrobione przez dzieci na poprzedniej lekcji.

Dzieci odtwarzają swoje rytmy po kolei. Rytm solisty powtarza cała klasa. Każdą pauzę zaznaczamy gestem i wypowiedzianą cicho sylabą *sha*. Zwracamy uwagę, by rytm był grany w określonym tempie, miarowo.

1 M

Wysłuchiwanie i rozpoznawanie głosów zwierząt – zeszyt ćwiczeń, s. 6, zestaw naklejek nr 1, CD1 (36)

Dzieci słuchają kolejnych głosów zwierząt. Podają ich nazwy i oznaczają naklejką z głośniczką.

Zabawa z piosenką *Stary Donald farmę miał...*

Nauczyciel śpiewa a capella piosenkę lub wykorzystuje jej nagranie (np. z internetu). Dzieci naśladują w refrenach głosy poszczególnych zwierząt.

Stary Donald farmę miał, ija, ija, oł!
Na tej farmie pieski miał, ija, ija, oł!
Słuchać hau, hau tu, hau, hau tam,
Hau tu, hau tam, wszędzie hau, hau.
Stary Donald farmę miał ija, ija, oł!

Tę samą zwrotkę śpiewamy wielokrotnie, ale za każdym razem wstawiamy inne zwierzęta w miejsce piesków i dodajemy kolejne odgłosy: krowy (*mu, mu*), kaczki (*kwa, kwa*), gęsi (*ge, ge*), koty (*miau, miau*), myszy (*pi, pi*), świnię (*chrum, chrum* bądź *kwi, kwi*), indyki (*gul, gul*), konie (*iha, ha*). Po każdej następnej zwrotce refren staje się dłuższy, ponieważ śpiewamy go z wykorzystaniem odgłosów wszystkich zwierząt wymienionych do danego momentu, ale w odwrotnej kolejności, na przykład:

Stary Donald farmę miał, ija, ija, oł!
Na tej farmie kaczki miał, ija, ija, oł!
Słuchać kwa, kwa tu, kwa, kwa tam,
Kwa tu, kwa tam, wszędzie kwa, kwa.
Mu, mu tu, mu, mu tam,
Mu tu, mu tam, wszędzie mu, mu.
Hau, hau tu, hau, hau tam,
Hau tu, hau tam, wszędzie hau, ha.
Stary Donald farmę miał ija, ija, oł!

Zabawa słuchowa „Miauczący kotek”

Dzieci siadają w zwartym kole (albo przy swoich stolikach), schylają głowy do przodu i zastaniają twarz rękoma. Jedno z dzieci odchodzi w kąt sali i odwraca się tyłem. W tym czasie nauczyciel wskazuje ucznia, który będzie naśladował głos kota. Zadaniem powracającego dziecka jest odgadnąć, kto naśladuje głos kota. Następnie dziecko, które naśladowało kota, odchodzi w kąt sali i zabawa toczy się dalej.

8 Naśladowujemy zwierzęta.

© 3.1, 3.2, 3.3

Zabawy muzyczno-rytmiczne naśladowujące głosy zwierząt

Materiały: **M** s. 7 **1** (5) lub (6) *Pora na muzykowanie* **2** (16) i (17) M. Musorgski, *Bydło, Taniec piskląt w skorupkach* z cyklu *Obrazki z wystawy* nagranie dowolnego utworu muzyki poważnej, np. *Kury i koguty* z cyklu *Karnawał zwierząt* Camille'a Saint-Saënsa

1 Powitanie piosenką *Pora na muzykowanie* – CD1 (5) lub (6)

Zabawa słuchowa „Miauczący kotek” (wersja zmieniona)

Znaną już zabawę przeprowadzamy w innej wersji – jako *piszcząca myszka, gdacząca kura, gruchający gotąb, kukająca kukutka* itp. Przy każdej zmianie dziecka szukającego odzywa się inne zwierzę.

2 Zabawa przy muzyce (np. *Bydło, Taniec piskląt w skorupkach* z cyklu *Obrazki z wystawy M. Musorgskiego*) – CD2 (16) i (17)

Dzielimy klasę na dwie grupy siedzące naprzeciwko siebie, środek pozostawiamy wolny. Jedna grupa to kurczęta, a druga – krowki. Ustalamy, że gdy dzieci usłyszą muzykę, która pasuje do zwierząt z danej grupy, wychodzą na środek sali i próbują naśladować ich ruchy.

Kiedy następuje zmiana charakteru muzyki – wychodzi następna grupa. Zmian może być kilka.

Na zakończenie zabawy mówimy, kto jest kompozytorem i jak się nazywają utwory, przy których bawiły się dzieci.

M Naśladowanie głosów zwierząt. *Śpiewanki improwizowane przez dzieci* – zeszyt ćwiczeń, s. 7

Nauczyciel rytmicznie zadaje kolejne pytania z wiersza *Zwierzęce gadanie* Jana Beszczyńskiego – dzieci odpowiadają sylabami zgodnie z podanym schematem rytmicznym.

W następnej wersji nauczyciel – improwizując – śpiewa pytania, a dzieci improwizują śpiewane odpowiedzi. Można wykorzystać pełną wersję wiersza i zabawić się w chór i solistę (nauczyciela).

Nauczyciel:

*Co mówi bocian, gdy żabkę zjeść chce?
Co mówi żaba, gdy bocianów tłum?
Co mówi kotek, gdy mleczka by chciał?
Co mówi kura, gdy znosi jajko?
Co mówi kogut, gdy budzi się w kurniku?
Co mówi koza, gdy jeść jej się chce?
Co mówi krowa, gdy brak jej tchu?
Co mówi piesek, gdy kość zjeść by chciał?
Co mówi baran, gdy spać mu się chce?
Co mówi ryba, gdy powiedzieć chce?*

Dzieci:

*Kle, kle, kle.
Kum, kum, kum.
Miau, miau, miau.
Ko, ko, ko.
Ku-ku-ryku.
Me, me, me.
Mu, mu, mu.
Hau, hau, hau.
Be, be, be.
Nic! Przecież ryby nie mają głosu!*

Na koniec dzieci kolorują zwierzęta na stronie 7. W tym czasie słuchają dowolnego utworu (np. *Kury i koguty* z cyklu *Karnawał zwierząt* Camille'a Saint-Saënsa lub inny utwór dostępny w szkole).

Układanie partytur do wypowiedzi zwierząt z wiersza *Zwierzęce gadanie*

Czytamy dzieciom fragmenty wiersza *Zwierzęce gadanie*, a dzieci układają partyturę do „wypowiedzi” zwierząt zgodnie z rytmem wiersza.

9 Gramy na instrumentach perkusyjnych.

Ⓟ 3.1, 3.2

Przypomnienie sposobu gry na instrumentach perkusyjnych

Materiały: **M** s. 8, 43, 49 1, 3 **1** (5) lub (6) *Pora na muzykowanie* ■ (7) lub (8) *Dom dla lalek* ■ (37–40) instrumenty perkusyjne (tamburyn, bębenek, trójkąt, marakasy) klocek ■ instrumenty perkusyjne

Uwaga: w przypadku, gdy nauczyciel nie ma do dyspozycji instrumentów podanych w zeszycie ćwiczeń, na lekcji wykorzystujemy dostępne instrumenty lub te, które zrobiły dzieci.

1 **Powitanie piosenką *Pora na muzykowanie*** – CD1 (5) lub (6)

 1 **Przypomnienie piosenki *Dom dla lalek*** – CD1 (7) lub (8)

Dzieci siadają w kręgu. Śpiewając lub nucąc piosenkę, podają sobie rytmicznie jeden klocek, np. w prawo. Przy kolejnej zwrotce lub gdy powtarzamy piosenkę, zmieniamy kierunek podawania klocka – w lewo.

 ■ **Prezentacja instrumentów perkusyjnych**

Nauczyciel pokazuje podstawowe instrumenty perkusyjne, znane już z przedszkola: tamburyn, bębenek, trójkąt, grzechotka/marakasy. Wspólnie przypominamy, w jaki sposób należy na nich grać, aby wydobywać ładne dźwięki i nie zniszczyć instrumentu.

 ■ **Słuchowe rozpoznawanie brzmienia instrumentów perkusyjnych**

Nauczyciel przygotowuje zestaw instrumentów – trójkąt, bębenek, tamburyn, marakasy. Dzieci siadają tyłem do nauczyciela, słuchają brzmienia kolejnych instrumentów. Kto odgadnie, jaki instrument zagrał, podnosi rękę. Jeśli poda poprawną nazwę – może wybrać instrument i na nim zagrać, a koledzy odgadują, jaki to instrument.

2 **M** **Słuchanie i nazywanie instrumentów perkusyjnych** – zeszyt ćwiczeń, s. 8 i 43, zestaw naklejek nr 1, CD2 (37–40)

Dzieci słuchają nagranych brzmień instrumentów perkusyjnych, oglądając fotografie na stronie 43. Rozpoznane instrumenty oznaczają odpowiednimi numerami w okienkach.

Następnie uczniowie rozpoznają poszczególne instrumenty na rysunkach na s. 8 i wklejają obok odpowiednie naklejki.

 ■ **Nauka zespołowej gry (w orkiestrze) na instrumentach perkusyjnych**

Na początek nauki gry w orkiestrze ustalamy konkretne zasady:

- Nauczyciel jest dyrygentem i wszyscy muszą starannie wykonywać jego polecenia, aby orkiestra prawidłowo zagrała.
- Dyrygent za pomocą rąk podaje rytm i tempo oraz wskazuje instrumenty, które mają zagrać.
- Każde dziecko podczas zabawy z instrumentami musi uważnie obserwować, co robi dyrygent.

Dzielimy klasę na trzy grupy – tamburyny, marakasy, bębny – i pozwalamy przez chwilę na zapoznanie się z instrumentem i dowolne granie.

Na sygnał nauczyciela – obie ręce podniesione, dłonie skierowane w stronę dzieci – wszyscy przestają grać.

Następnie umawiamy się z dziećmi, jak będą pracować z instrumentami – demonstrujemy dłonią (jak przy taktowaniu na dwa) rytm i tempo grania. Każda grupa po kolei wspólnie próbuje zagrać to, co pokazuje nauczyciel.

Jeśli dzieciom trudno się razem zgrać – przeprowadzamy następujące ćwiczenie:

Wybieramy jedno dziecko z grupy, które potrafi zagrać dokładnie tak, jak pokazuje nauczyciel. Zaczyna ono grać, następnie na znak nauczyciela do gry włącza się drugie dziecko, potem kolejne i kolejne, aż zagra cała grupa.

To ćwiczenie zwykle pomaga dzieciom w nauce gry w orkiestrze.

M

Gra na instrumentach perkusyjnych zgodnie z podanymi partyturami – zeszyt ćwiczeń, s. 8

Dzieci z poszczególnych grup zapoznają się z rytmem, jaki powinien zagrać ich instrument. Przeliczają dźwięki (żółte kwadraty). Następnie kolejne grupy grają swoje rytmy: tamburyny – 6 dźwięków, marakasy – 8 dźwięków (2 razy po 4) i bębni – 16 dźwięków (2 razy po 8).

Zwracamy uwagę na znak, który pokazuje papuga Sylaba – koniec utworu.

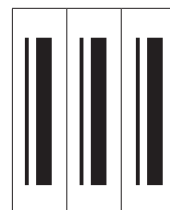
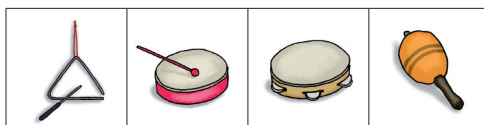
Ćwiczenie z instrumentami i grą powtarzamy trzykrotnie, aby każde dziecko mogło zagrać na innym instrumencie i wykorzystać inną partyturę.

Najlepiej wykonać to w ten sposób, że wszystkie dzieci w swoich grupach układają instrumenty na obwodzie koła i przy nich stają. Następnie na znak nauczyciela wędrują po kole i zatrzymują się wtedy, gdy każde stanie przy innym instrumencie.

Układanie i granie rytmów – wypychanka nr 3 i elementy z klasera

Uczniowie dowolnie układają rytmy złożone z ćwierćnut (żółtych kwadratów) i znaków końca utworu. Grają je indywidualnie i w parach. →

10 Gramy na instrumentach perkusyjnych.

© 3.1, 3.2, 3.5

Granie na instrumentach perkusyjnych z wykorzystaniem prostych partytur

Materiały: **M** s. 9, 48 **1** (1) lub (2) *Kochamy cię, nasza szkoła* G. Haendel, *Country dance*
▪ klawesy, trójkąty, bębni

1 Powitanie piosenką *Kochamy cię, nasza szkoła* – CD1 (1) lub (2)

Nauczyciel na początku zajęć intonuje piosenkę. Zwrotki mogą śpiewać na przemian dziewczynki i chłopcy.

M

Ćwiczenia rytmiczne z tekstem *Ślimak, ślimak, pokaż rogi...* Granie partytury z pauzą – zeszyt ćwiczeń, s. 9

Uczniowie oglądają rysunek. Rozmawiają, o czym może być tekst. Dzieci, które potrafią, czytają głośno rymowankę. Przeliczają żółte kwadraty (powinny zauważyć, że każdy z nich oznacza jedną sylabę).

Dzieci za nauczycielem rytmicznie recytują tekst – powtarzają jak echo kolejne wersy rymowanki i jednocześnie wyklaskują rytm.

Uczniowie mogą także ułożyć rytm rymowanki „Ślimak, ślimak...”, wykorzystując kwadraty z wypychanki.

Rymowankę można też zaśpiewać na melodię gamy C-dur – wznosząco pierwszą linijkę, opadającą – drugą.

Dzieci oglądają partytury w dolnej części strony i ustalają, co może oznaczać przekreślony kwadrat (przedtem oznaczał ciszę/pauzę, zatem i teraz instrument w tym momencie nie będzie grał). Rozdajemy dzieciom instrumenty i dzieci grają pierwszy rytm. (Nauczyciel pokazuje wcześniej sposób wykonania ćwiczenia).

Na początek w miejscu pauzy dzieci mogą wypowiadać cichutko: *ci-sza* lub *sza-sza*.

Gdy dzieci opanują pierwszy rytm, dzielimy klasę na dwie grupy – jedna gra rytm, a druga – głośno wypowiada rymowaną. Po dwukrotnym powtórzeniu następuje zamiana grup.

Podobnie wykonujemy ćwiczenie z ostatnim rytmem granym na trójkącie.

Jeżeli klasa jest sprawna muzycznie, można wprowadzić 3 grupy – recytatorów, bębni i trójkąty – każda grupa realizuje swoją partyturę.

Poszczególne partytury można też ułożyć z kartoników, które dzieci mają w klaserach.

Granie w klasowej orkiestrze perkusyjnej z wykorzystaniem utworu G. Haendla *Muzyka na wodzie* – *Country dance*

i *Country dance* jest kompozycją trzyczęściową o budowie A B A. Łatwo już po pierwszym wysłuchaniu rozpoznać poszczególne części. Każda z części A, B ma powtarzające się fragmenty. Łatwo wysłuchać je i dobrać do nich poszczególne instrumenty.

Posługując się metodą aktywnego słuchania muzyki (według Batii Strauss), uczymy dzieci grać w orkiestrze i odpowiednio odczytywać sygnały dyrygenta. Nauczyciel musi wcześniej bardzo dobrze słuchowo poznać utwór, aby prawidłowo wykonać ćwiczenie z dziećmi. Ważne, aby słyszał frazy muzyczne, a dzieci precyzyjnie reagowały na jego dyrygowanie.

Jeśli nie dysponujemy instrumentami, można wykorzystać grzechotki, szarpańce i gazety. Cała instrumentacja może być oparta na ćwierćnutach granych na trzech wybranych instrumentach perkusyjnych, np. trójkątach, bębenkach i klawesach.

Dzieci siadają naprzeciwko nauczyciela w trzech grupach. Każda grupa otrzymuje inny instrument. Oto przykład przydziału instrumentów:

Część A – Rozpoczynają trójkąty, potem odpowiadają im klawesy. Nauczyciel wskazuje dłońmi rytm i grupę instrumentów (szczegółowo melodia uклада się we frazy aa bb).

Część B – Grają bębni na przemian z trójkątami (cc dd).

Część A – Instrumenty grają tak samo jak na początku (aa bb).

Dzieci na pewno będą chciały zagrać na innych instrumentach, więc po kilku próbach powinna nastąpić zamiana.

Granie w orkiestrze to bardzo prosty sposób na uatrakcyjnienie uroczystości, np. spotkania z rodzicami – dzieci bardzo chętnie i szybko uczą się grać w orkiestrze.

11 Maszerujemy z orkiestrą wojskową.

© 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5

Wprowadzenie taktu. Akcent metryczny w rytmie marsza

Materiały: **M** s. 10, 48 **1** (3) lub (4) *Piosenka o słońeczku* ■ (42) marsz orkiestry wojskowej **2** (4) J. Strauss, *Marsz Radetzky'ego* instrumenty perkusyjne, w tym bębenek ■ po 8 guzików na każde dziecko

1 Powitanie *Piosenką o słońeczku* – CD1 (3) lub (4)

Piosenki tej dzieci uczyły się w pierwszym tygodniu nauki, pracując z książką *Mój pierwszy zeszyt*. Powtarzamy znaną już piosenkę, maszerując po obwodzie koła. Przy refrenie *Słońeczko nasze...* zmieniamy kierunek marszu.

Do maszerowania można też użyć wersji instrumentalnej piosenki *Mała chata w wielkiej puszczy* – CD1 (20)

2 Słuchanie brzmienia orkiestry wojskowej – CD1 (42)

Dzieci słuchają nagrania i oglądają ilustrację na s. 39. Rozmawiają o tym, w jakich okolicznościach można usłyszeć taką orkiestrę.

Nauczyciel podpowiada, że orkiestra dęta często towarzyszy parodom wojskowym, obchodom świąt narodowych.

M**Rytmizacja rymowanki *Gdy jest święto narodowe*. Wprowadzenie kreski taktowej i wysłuchiwanie akcentu w takcie** – zeszyt ćwiczeń, s. 10

Wybrane dziecko lub nauczyciel odczytuje tekst rymowanki. Następnie dzieci, maszerując po kole, rytmicznie ją recytują. Nauczyciel na bębnie wybija rytm na raz.

Dzieci analizują symboliczny zapis rytmu marszowego. Nauczyciel wyjaśnia, że w muzyce rytm mieści się w taktach, które oznaczone są kreskami pionowymi. Serduszek oznacza akcent na rozpoczęcie taktu. Dzieci przeliczają, ile jest dźwięków w takcie marsza. Następnie uzupełniają zapisy – brakujące kreski taktowe i serduszka – akcenty metryczne.

Takt – odcinek stale powtarzającego się schematu metrycznego w danym utworze lub w jego części.

Akcent metryczny – wyraźniejsze, silniejsze wykonanie dźwięku lub współbrzmienia.

(na podstawie: J. Habela, *Słowniczek muzyczny*, PWM, Kraków 1977)

2**Zabawa marszowa przy muzyce Johanna Straussa *Marsz Radetzky'ego*** – CD2(4)

Ustawiamy dzieci w kilkuosobowe rzędy (jak maszerujące wojsko). Jedno dziecko w każdym rzędzie dostaje instrument perkusyjny. W takt muzyki J. Straussa „wojsko” maszeruje, a dzieci z instrumentami grają akcenty na raz. Kiedy muzyka milknie, instrument przejmuje kolejne dziecko w każdym rzędzie. Zabawa toczy się dalej tak długo, aż zagrają wszystkie dzieci.

Prezentując nowy utwór muzyczny, podajemy dzieciom jego pełną nazwę i nazwisko kompozytora.

12**Gramy w rytmie na cztery.**

Ⓟ 3.1, 3.2, 3.4

Takt na cztery. Nauka piosenki *Przyjedź do nas, Mikołaju*

Materiały: **M** s. 11, 49, 50 1, 3, 5 **1** (5) lub (6) *Pora na muzykowanie* ■ (9) *Przyjedź do nas, Mikołaju* ■ (41) brzmienie talerzy talerze, bębneki ■ guziki

1**Powitanie piosenką *Pora na muzykowanie*** – CD1(5) lub (6)**M****Wprowadzenie metrum na cztery i ćwiczenia w odczytywaniu rytmów. Realizacja partytury na talerze i bębenek** – zeszyt ćwiczeń, s. 11

Uczniowie przeliczają kwadraty w takcie. Nauczyciel objaśnia, że takty mają swoje oznaczenia – liczby. Kiedy w takcie mieszczą się cztery żółte kwadraty, jest to takt na cztery.

Na tym etapie nauki nie ma potrzeby szczegółowego objaśniania pojęcia *metrum*. Przyjdzie na to czas, gdy dzieci dobrze poznają strukturę różnych taktów.

Dzieci odczytują rymowankę o dzieciach. Nauczyciel improwizuje do niej melodię, którą powtarzają wszystkie dzieci. Następnie uczniowie indywidualnie improwizują swoje śpiewanki do tekstu. Każdą próbuje zaśpiewać cała klasa.

1**M****Wprowadzenie talerzy jako kolejnego instrumentu perkusyjnego** – zeszyt ćwiczeń, s. 11, zestaw naklejek nr 1, CD1(41)

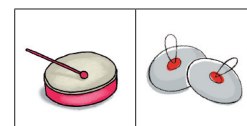
Nauczyciel prezentuje instrument i sposób grania. Odtwarza nagranie.

Ważne jest, aby dzieci prawidłowo uderzały w talerze – dźwięk jest wtedy czysty i ładnie się rozchodzi. Nie można go tłumić, np. złym uchwytem czy też uderzeniem bez oderwania talerzy od siebie.

Przy obrazkach dzieci wklejają naklejki przedstawiające instrumenty (bębenek i talerze).

Dzieci analizują zapis partytury – ustalają rytm i instrumenty, na których mają zagrać. Nauczyciel dzieli klasę na dwie grupy – z bębenkami i talerzami. Na znak dyrygenta (nauczyciela) próbują zagrać odpowiedni rytm. Talerzy powinno być dużo mniej niż bębenków.

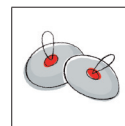
Jeśli w szkole nie ma wystarczającej liczby talerzy lub bębenków, aby wszystkie dzieci mogły jednocześnie zagrać, wyznaczamy grupę z bębenkami i talerzami.

Układanie partytury na planszy z podziałem na takty – wypychanka nr 3 i plansza nr 5 oraz elementy z klasera

Dzieci na planszy układają rytm do rymowanki o dzięciole. Akcent na raz dzieci zaznaczają guzikiem (lub innym drobnym przedmiotem). Ułożony rytm dzieci ponownie odczytują (grają i rytmizują) wraz z akcentowaniem na raz, np. klaskaniem, tupnięciem.

1 **Słuchowe opanowanie piosenki *Przyjedź do nas, Mikołaju* – CD1 (9)**

Dzieci słuchają piosenki o Mikołaju i rozmawiają o jej treści.

- ▶▶ Kiedy ma przyjechać Mikołaj? Z czym ma przybyć?
- ▶▶ Co ma przywieźć i dla kogo? Do czego dzieci zapraszają Mikołaja?

Następnie dzieci ponownie słuchają piosenki i włączają się w refrenie (nauczyciel gra, śpiewa lub odtwarza nagranie po wersji, a dzieci jak echo powtarzają).

Podczas nucenia kolejny raz uczniowie według własnych pomysłów pokazują treść piosenki – zasypianie drzew, wiatr, worek Mikołaja itp.

13 **Gramy w rytmie na dwa.**

③ 3.1, 3.2, 3.3, 3.4

Poznanie taktu na dwa. Zabawy z piosenką *Przyjedź do nas, Mikołaju*

Materiały: s. 12, 49, 50 3, 5 (5) lub (6) *Pora na muzykowanie* ■ (9) lub (10) *Przyjedź do nas, Mikołaju* drobne zabawki, worek na zabawki, czapka Mikołaja ■ instrumenty perkusyjne

1 **Powitanie piosenką *Pora na muzykowanie* – CD1 (5) lub (6)**

Ćwiczenia wokalne – wzbogacanie skali głosowej i dykcji dzieci

Nauczyciel śpiewa słowa *Mamo moja miła* na dźwięku *do*. Dzieci powtarzają. Nauczyciel śpiewa te same słowa na kolejnym dźwięku gamy C-dur, dzieci jak echo powtarzają. Na następnym dźwięku już tylko zaczyna, a dzieci włączają się w śpiew.

1 **Zabawa z piosenką *Przyjedź do nas, Mikołaju* – CD1 (9) lub (10)**

Dzieci przypominają słowa piosenki, wypowiadają tekst rytmicznie i klaszczą do taktu (puls ćwierćnotowy). Następnie razem z nagraniem śpiewają piosenkę.

Do zabawy z piosenką dzieci siadają w kręgu na dywanie. Nauczyciel wcześniej przygotowuje czapkę Mikołaja oraz worek, a w nim od 6 do 12 zabawek: pluszaki, autko, lalka, piłeczka, książka itp.

Wybrane dziecko zakłada czapkę i wchodzi z workiem do kręgu. Wędruje dookoła, podczas gdy klasa śpiewa pierwszą zwrotkę piosenki. W refrenie wyciąga z worka zabawki i układa na dywanie. Dzieci śpiewają i obserwują zabawki, starając się je wszystkie zapamiętać. Po skończonej piosence dziecko szybko chowa zabawki z powrotem do worka. Następnie dzieci wyliczają zabawki, które ułożył „Mikołaj”.

Zabawę można powtórzyć, zwiększając liczbę zabawek.

Wprowadzenie taktu na dwa i znaku powtórzenia – zeszyt ćwiczeń, s. 12

Dzieci rozpoznają pory roku przedstawione na obrazkach. Wypowiadają rytmicznie nazwy pór roku na podstawie obrazków. Analizują zapis partytury. Przeliczają kwadraty w takcie i ustalają, że jest to metrum na dwa.

Zwracamy uwagę, że na końcu nie ma kreski taktowej, tylko znak powtórzenia.

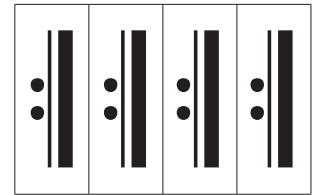
Układanie partytury w takcie na dwa – wypychanka nr 3, plansza nr 5 i elementy z klasera

Nauczyciel dzieli klasę na cztery grupy – pory roku – i przydziela im instrumenty (wiosna – trójkąty, lato – tamburyny, jesień – marakasy, zima – bębenki). Każde dziecko z grupy zapamiętuje swój

rytm i układa go na planszy (do metrum na dwa) wraz z oznaczeniem instrumentu, na którym gra, i z użyciem znaku powtórzenia. Następnie nauczyciel wskazuje kolejne grupy – pory roku, które grają i wypowiadają rytmicznie nazwę.

Gdyby zabrakło instrumentów, część dzieci w grupie gra, a część rytmizuje głosem; przy kolejnych powtórzeniach – zmiana wykonawców.

Gdy klasa jest muzykalna, dzieci mogą zagrać na dwa głosy, a nawet na cztery, wypowiadając i grając jednocześnie dwie lub cztery partytury. Na koniec dzieci mogą układać swoje własne rytmy w taktach na dwa.

1 Powtórzenie piosenki *Przyjedź do nas, Mikołaju* – CD1 (9) lub (10)

Chętni soliści śpiewają zwrotki, a refren – raz chłopcy, raz dziewczynki.

Gdy klasa jest muzykalna, można zapytać, jakie jest metrum piosenki, i nauczyć taktowania dłońmi na dwa według schematu:

14 Piosenka na święta w rytmie na dwa.

③ 3.1, 3.2, 3.3, 3.4

Dźwięk dłuższy i krótszy. Nauka piosenki *Nie miały aniołki*

Materiały: **M** s. 13, 14, 51 1, 4, 5 **1** (13) lub (14) *Nie miały aniołki* ■ (43) nagranie z ćwierćnut i ósemek instrumenty perkusyjne

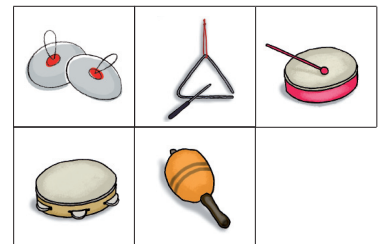

M Zabawa rytmiczno-wokalna – zeszyt ćwiczeń, s. 13, zestaw naklejek nr 1

Dzieci analizują rytmy, odczytują tekst. Najpierw próbują głosem realizować partyturę. Następnie do każdego rytmu dobierają instrumenty i wklejają odpowiednie naklejki.

Nauczyciel dzieli klasę na grupy – każda wykonuje inną partyturę. Na koniec grupy próbują jednocześnie zaśpiewać swoje utwory.

Nauczyciel pełni funkcję dyrygenta.

M Układanie na planszy rytmu na dwa – zeszyt ćwiczeń, s. 13, plansza nr 5, elementy z klasera

Uczniowie układają na planszy z metrum na dwa własny rytm złożony z pauz i żółtych kwadratów. Następnie odpowiednio kolorują okienka w zeszyt ćwiczeń. Prezentują kolegom swój rytm, który wszyscy wspólnie powtarzają.

Na zakończenie pracy ze stroną dzieci nazywają instrumenty perkusyjne przedstawione za pomocą konturów, a następnie je obrysowują i kolorują wybrany (ulubiony) instrument.

1 Słuchowe opanowanie piosenki *Nie miały aniołki* – CD1 (13)

Dzieci wysłuchują piosenki. Rozmawiają o jej treści.

►► Jaką historię opowiada piosenka? Jak poradziły sobie aniołki ze zdobyciem choinki?

►► Czym przystroiły drzewko? Co mogło się wydarzyć później?

Przy powtórnym wysłuchaniu próbują nucić refren – *Ho, ho, ho....*

Nauczyciel śpiewa lub odtwarza fragmenty piosenki, a dzieci jak echo powtarzają za nim najpierw melodię, a potem melodię i tekst.

M Dźwięk dłuższy i krótszy – zeszyt ćwiczeń, s. 14

Dzieci oglądają rysunek z aniołkami. Pamiętając rytm piosenki, ustalają, że małe aniołki śpiewają szybciej, a duże – wolniej. Próbują następnie tataizację (za pomocą sylab *ta* i *ti*) wypowiedzieć rytm – *ti ti ti ti ta ta*.

Analizujemy wspólnie z dziećmi takty – ustalamy, że prostokąt oznacza dźwięk krótszy. Uczniowie przeliczają, ile jest prostokątów w takcie na dwa.

Powinni zauważyć, że dwa prostokąty zajmują tyle miejsca w takcie, co jeden kwadrat.

Na tym etapie nie należy jeszcze wprowadzać nazw wartości rytmicznych – ćwierćnut i ósemek. Najważniejsze jest ich słuchowe rozróżnianie.

Układanie rytmów z dźwiękami dłuższymi i krótszymi – wypychanka nr 4, plansza nr 5, elementy z klasera

Dzieci wyciągają z wypychanki nowe kartoniki z dwoma prostokątami na każdym. Na planszy z metrum na dwa układają rytm pierwszego zdania piosenki (*Nie miały aniołki choinki na święta*) albo dowolny rytm i odtwarzają go tataizacją.

Potem mogą układać swoje własne rytmy.

Próbują też wykorzystać planszę z metrum na cztery – jeśli już odkryły zależność prostokątów i kwadratów, bez trudu ułożą i odtworzą rytmy z dźwięków dłuższych i krótszych.

Zabawa ruchowa przy muzyce z dźwiękami dłuższymi i krótszymi – CD1 (43)

Nauczyciel odtwarza nagranie złożone z dźwięków dłuższych i krótszych. Dzieci – improwizując ruch – próbują naśladować słuchany rytm.

Przy kolejnym odtwarzaniu rytmów nauczyciel poleca, aby przy dłuższych dźwiękach maszerowały, a przy krótszych – biegały.

Zwracamy uwagę na długość kroku, która powinna odpowiadać długości dźwięku.

Śpiewanie piosenki *Nie miały aniołki* – CD1 (13) lub (14)

15 Głośno, cicho. Zegarowa muzyka.

© 3.1, 3.2, 3.3

Wprowadzenie oznaczeń dynamiki – piano, forte. Zabawa z piosenką *Zegary*

Materiały: **M** s. 14, 15, 16–17, 52 1, 4, 5 **1** (13) lub (14) *Nie miały aniołki* ■ (15) lub (16) *Zegary* ■ (44) dźwięki zegarów ■ (45) nagranie: piano i forte różne zegary

Ćwiczenia wokalne z piosenką *Nie miały aniołki* – CD1 (13) lub (14)

Nauczyciel poleca dzieciom, aby śpiewając piosenkę o aniołkach, za każdym razem śpiewały w refrenie inne sylaby z głoską *h*: ha, ha, ha / hi, hi, hi / he, he, he / hu, hu, hu itp. Następnie uczniowie rozmawiają, o tym, czy i jak zmian słów w refrenie zmieniła piosenkę.

►► Co powoduje taki właśnie refren? **Nadaje żartobliwego charakteru całej piosence. Podkreśla jej radosny charakter.**

M Dźwięki dłuższe i krótsze. Tataizacja. Odczytywanie rytmu złożonego z dźwięków krótszych i dłuższych – zeszyt ćwiczeń, s. 14, zestaw naklejek nr 1

Przypominamy najpierw, że tataizując – dźwięk krótszy wypowiadamy *ti*, a dłuższy – *ta*. Dzieci wykonują ćwiczenie na dole strony 14 – najpierw wypowiadają tataizacją zapisany rytm, a potem wklejają brakujące podpisy.

ti	ti	ta
ti	ti	ta
ta		

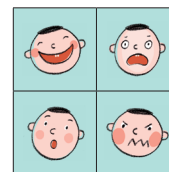

M Dźwięki dłuższe i krótsze. Wyrażanie emocji przez zabawy rytmiczne z wykorzystaniem dźwięków dłuższych i krótszych – zeszyt ćwiczeń, s. 15, zestaw naklejek nr 1

Dzieci analizują rytm na górze strony 15 i wypowiadają go najpierw tataizacją, a potem podanymi sylabami.

Uczniowie oglądają fotografie i próbują nazwać emocje pokazywane przez dzieci (radość, złość, zdziwienie, strach). Nakleją odpowiednie buzie obok fotografii.

Następnie odczytują rytmy (pod fotografiami), starając się wypowiadać je tak, jak pokazuje buzia zamieszczona obok rytmu – radośnie, ze złością, ze strachem, ze zdziwieniem.

Przy kolejnych powtórzeniach nauczyciel poleca, aby wybrany sposób rytmizacji dzieci wykonywały cicho – głośno, coraz ciszej – coraz głośniej.

1 Rozmowa na temat głośnych i cichych dźwięków. Zabawa rytmiczno-ruchowa z wykorzystaniem muzyki cichej i głośnej – CD1 (45)

Dzieci podają przykłady głośnych i cichych dźwięków z najbliższego otoczenia, np. głośny jest dzwonek na przerwę, cicho kapie woda z kranu, głośno trąbi samochód, cicho szeleści papier itp.

Nauczyciel objaśnia, że muzyka również może być głośna lub cicha. Następnie wspólnie ustalają, jak będą reagować na głośną i cichą muzykę, np. przy cichej będą poruszać się na palcach, a przy głośnej – chodzić i tupać. Nauczyciel odtwarza nagranie, a dzieci poruszają się w ustalony sposób.

Przy kolejnym powtórzeniu zabawy dzieci lub nauczyciel proponują inny sposób poruszania się.

1 Słuchowe rozpoznawanie dźwięków głośnych i cichych – zeszyt ćwiczeń, s. 16–17, CD1 (44) i (45)

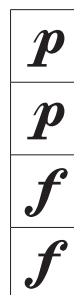
Podsumowując zabawę ruchową, nauczyciel wprowadza muzyczne nazwy: *piano* i *forte*. Wybrane dziecko odczytuje w zeszycie wypowiedzi papugi Sylaby.

Dzieci oglądają zegary zgromadzone w klasie (np. budzik, zegarek na rękę, zegar ścienny itp., według możliwości nauczyciela). Próbują stwierdzić, który z nich będzie cichy, a który – głośny. Następnie nauczyciel odtwarza nagranie dźwięków, jakie wydają różne zegary. Dzieci próbują stwierdzić, który dźwięk pasuje do którego zegara, wykorzystując ilustracje na s. 16–17 i/lub kolekcję zgromadzoną w klasie.

Wykonują ćwiczenia rytmiczne na s. 16 zgodnie z oznaczeniami dynamiki: *p* – *piano*, *f* – *forte*.

Układanie partytur z użyciem znaków piano i forte – wypychanka nr 4, plansza nr 5, elementy z klasera

Dzieci układają na planszy rytmy. Oznaczają, jak należy je wykonać (głośno czy cicho). Do partytur mogą wymyślać „zegarowe teksty”. Następnie prezentują swoje pomysły koleżankom i kolegom.

1 Słuchanie piosenki Zegary – CD1 (15) lub (16)

Uczniowie słuchają piosenki, a następnie rozmawiają o jej treści.

Nauczyciel objaśnia mało znane słowa: zegarmistrz, zegar z kurantem, zegar z kukułką.

Muzykalne dzieci próbują określić metrum piosenki – na dwa.

Przy ponownym odtworzeniu utworu dzieci nucą refren.

1 Zabawa z piosenką Zegary – CD1 (15) lub (16)

Każde dziecko bierze do ręki dwie kredki. Maszerując w kole do melodii zwrotki, dzieci wystukują kredką o kredkę rytm na raz, ale za każdym razem inaczej: przed sobą, nad głową, z prawej strony itp.

Naśladują w tym nauczyciela, który bawi się razem z dziećmi.

W refrenie kucają twarzami do środka koła i wystukują rytm do słów: *cyk, cyk, cyk* kredkami o podłogę, a przy słowach: *bim, bam, bom* śpiewają z wokalistą.

Podczas kolejnych zwrotek – zabawa przebiega tak samo.

Materiały: **M** s. 17, 18, 52 5 **1** (17) lub (18) *Piosenka dla babci* ■ (46) nagranie: *crescendo* i *diminuendo* bębenek i inne instrumenty perkusyjne

1 Słuchowe opanowanie *Piosenki dla babci* – CD1 (17)

Na powitanie nauczyciel prezentuje *Piosenkę dla babci*. Uczniowie rozmawiają o treści piosenki. Dzieci z pomocą nauczyciela wyjaśniają wyrażenia: *jak zegarek będzie szło, babcia (...) otwiera bajkom drzwi*. Nauczyciel rytmituje tekst piosenki po dwa takty, dzieci jak echo powtarzają.

Należy szczególnie dokładnie realizować rytm pierwszego i drugiego taktu (podobnie piątego i szóstego), aby podkreślić skoczność występującą w tych fragmentach piosenki.

Dynamika – coraz głośniej, coraz ciszej – na bazie tekstu *Piosenki dla babci*

Podczas uczenia się tekstu piosenki na pamięć dzieci poznają kolejne elementy dynamiki – *crescendo*, czyli coraz głośniej, i *diminuendo*, czyli coraz ciszej. Nauczyciel powtarza fragmenty tekstu piosenki, stosując różną dynamikę. Najpierw znaną już – *piano* i *forte*, a następnie coraz głośniej, coraz ciszej. Dzieci powtarzają, naśladując nauczyciela.

Ćwiczenia w stosowaniu różnej dynamiki – zeszyt ćwiczeń, s. 17

Dzieci oglądają rysunki przedstawiające głosy zegarów. Ustalają, w jaki sposób należy naśladować dźwięki: duży zegar – coraz głośniej, mały zegarek – coraz ciszej. Następnie nauczyciel dzieli klasę na dwie grupy – jedna naśladuje duży zegar i dynamikę *crescendo*, a druga – zegarek na rękę i dynamikę *diminuendo*.

Nad partyturami zmieszczonymi na dole strony dzieci nadal pracują w dwóch grupach – rytmitują podane teksty zgodnie z partyturami i dynamiką.

Przy powtórzeniach ćwiczeń następuje zmiana grup.

1 Słuchanie nagrania ze zmienną dynamiką (*crescendo* i *diminuendo*) – CD1 (46)

1

Zabawa „Dziadkowie i wnuczęta” do *Piosenki dla babci* – CD1 (17) i (18)

Nauczyciel dzieli klasę na dwie grupy – wnucząt i dziadków. Wszyscy stają na obwodzie koła. Nauczyciel ustala z dziećmi, że „dziadkowie” poruszają się spokojnie, w rytmie znanym już z żółtych kwadratów, a „wnuczęta” żywiej, w rytmie z prostokątów. Można wyjaśnić, że na jeden krok „babci” lub „dziadka” „wnuczek” lub „wnuczka” robi dwa kroki.

Aby dzieci osłuchały się z rytmem, najpierw nauczyciel gra na bębnieku na przemian rytm dla „dziadków” i rytm dla „wnucząt”.

Kiedy dzieci będące „dziadkami” usłyszą swój rytm, wychodzą na środek i chodzą zgodnie z granymi dźwiękami, a kiedy zabrzmi żywszy rytm – „dziadkowie” stają na obwodzie koła, a „wnuczęta” biegają.

Kiedy już dzieci osłuchają się z rytмами i potrafią je dokładnie odtwarzać ruchem, zabawa może być przeprowadzona z piosenką. Nauczyciel ustala z dziećmi, w którym momencie piosenki na środek wychodzą „wnuczęta”, a w którym – „dziadkowie”.

Na przykład w pierwszej zwrotce poruszają się „dziadkowie” – a „wnuki” stoją na obwodzie koła i śpiewają, w drugiej – „wnuki” się poruszają, a „dziadkowie” śpiewają, w trzeciej – wszyscy poruszają się jednocześnie – zgodnie ze swoim rytmem.

Najtrudniejsza wersja zabawy jest wtedy, gdy dzieci poruszają się w parach – „wnuczę” i „dziadek” lub „babcia”.

Podczas zabawy należy pamiętać o zmianie grup.

Rytmizacja wierszyka, wartości rytmiczne w takcie na dwa i na cztery – zeszyt ćwiczeń, s. 18, plansza nr 5, elementy z klasera

Dzieci rytmizują tekst wierszyka *Śnieg otulił las*, powtarzając za nauczycielem (rytm jest taki sam jak do rymowanki *Siata bab mak*). Analizują rytm wiersza – ustalają, jaki to takt i jakie wartości rytmiczne są w poszczególnych taktach (dźwięki dłuższe *ta* i krótsze *ti*).

Następnie dzieci wspólnie z nauczycielem analizują różne takty przedstawione u dołu strony.

Na koniec układają na planszy takty – najpierw na dwa, a następnie na cztery, wykorzystując przykłady z zeszytu ćwiczeń, oraz próbują ułożyć inne niż podane przykłady taktów.

Ułożone na planszy rytmy grają (wspólnie lub/i indywidualnie) na wybranym instrumencie perkusyjnym lub wyklaskują.

Za każdym razem rytm jednego dziecka powtarza cała klasa.

1 Powtórzenie *Piosenki dla babci* – CD1 (17) lub (18)

W każdej zwrotce początek może śpiewać grupa, środek solista, a powtórzenie na końcu zwrotki – znowu grupa.

17 Co mieszka w takcie?

© 3.1, 3.2, 3.3

Wartości rytmiczne w takcie. Nauka piosenki *Sanna*

Materiały: **M** s. 19, 50 5 **1** (17) lub (18) *Piosenka dla babci* ■ (11) *Sanna* trójkąty i/lub janczary

1 Przypomnienie *Piosenki dla babci* – CD1 (17) lub (18)

Dzieci na powitanie śpiewają piosenkę z ostatniej lekcji na sylabie *la* (*lo, li, le*).

Każdą zwrotkę można śpiewać na innej sylabie.

M Rytmizacja zimowych tekstów – zeszyt ćwiczeń, s. 19

Dzieci rytmizują podane rytmy tataizacją. Wybrane dzieci odczytują kolejne rymowanki. Uczniowie starają się dobrać rytm do wierszyka – prowadzą linie od tekstu do partytury.

Ćwiczenie manipulacyjne – improwizacja zimowych tekstów – plansza nr 5 i elementy z klasera
Dzieci wymyślają własne zimowe teksty i próbują układać do nich rytmy.

Każde dziecko prezentuje swój pomysł, a wszyscy powtarzają tekst i rytm.

1 Nauka piosenki *Sanna* – CD1 (11)

Dzieci słuchają piosenki i rozmawiają o jej treści.

Nauczyciel wyjaśnia, co oznacza słowo *sanna* (kulig). Opowiada uczniom, że konie, które ciągną sanie, często mają zawieszone dzwoneczki, tzw. janczary, dzwoniące podczas jazdy.

Przy powtórnym słuchaniu piosenki dzieci nucą zwrotki, a w refrenie grają na trójkątach (lub janczarach, jeśli są w szkole).

Muzykalna klasa może określić metrum piosenki (na dwa) i ułożyć na planszy z kartoników rytm wybranych fragmentów (np. refrenu).

1 Zabawa ruchowa „Sanna” do piosenki – CD1 (11)

Dzielimy klasę na dwie grupy. Jedna to orkiestra – grająca w refrenie na trójkątach lub/i janczarach. Pozostałe dzieci dobierają się parami. Tworzą „zaprzęgi”. Do piosenki *Sanna* biegają po obwodzie kota, w refrenie się zatrzymują, stają naprzeciwko i klaszczą w ręce partnera.

18 Jak muzycy zapisują rytm?

Ⓟ 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5

Wprowadzenie zapisu nutowego – ćwierćnuty, metrum 2/4 i 4/4. Improwizacja ruchowa do fragmentów *Zimy* A. Vivaldiego

Materiały: **M** s. 20–21, 39, 46, 50 1 **1** (11) lub (12) *Sanna* **2** (6–7) A. Vivaldi, *Zima* trójkąty, szarpańce ■ wstążki z krepiny – po jednej dla każdego dziecka

-   **1** **Przypomnienie piosenki *Sanna* z wykorzystaniem instrumentów perkusyjnych** – CD1 (11) lub (12) Nauczyciel dzieli klasę na grupy: chór, orkiestrę trójkątów, orkiestrę szarpańców. Grupa chórzystów śpiewa piosenkę, dzieci z szarpańcami grają w zwrotkach, a te z trójkątami – w refrenach.

Piosenkę powtarza się 3 razy, aby każde dziecko mogło być w każdej grupie.

- M** **Wprowadzenie ćwierćnuty i znaku pauzy ćwierćnutowej oraz metrum 4/4** – zeszyt ćwiczeń, s. 20 Nauczyciel objaśnia, że muzycy nie wykorzystują w zapisywaniu kompozycji kwadratów i prostokątów, ale nuty. Dźwięk dłuższy, czyli żółty kwadrat, to ćwierćnuta. Pauzę, która trwa tyle, ile ćwierćnuta, nazywamy pauzą ćwierćnutową. W takcie na cztery mieszczą się cztery ćwierćnuty, więc muzycy zapisują go jako metrum 4/4.

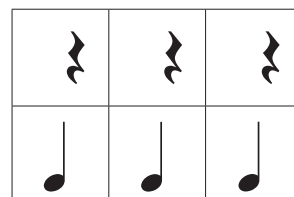
Dzieci oglądają napisy na stronie 20 i wystukują rytm (na dole strony) palcem na ławce.

- **M** **Ćwiczenia z ćwierćnutami i pauzą ćwierćnutową oraz metrum 2/4** – zeszyt ćwiczeń, s. 21, zestaw naklejek nr 1

Dzieci analizują ćwiczenie 1. Zamieniają kwadraty i pauzy na ćwierćnuty i pauzy ćwierćnutowe, wykorzystując naklejki. Ustalają, co oznacza metrum 2/4 – w takcie na dwa są dwie ćwierćnuty.

Wystukują rytm palcem na ławce.

W ćwiczeniu 2. dzieci samodzielnie tworzą swoje rytmy, wykorzystując naklejki z ćwierćnutami i pauzami ćwierćnutowymi. Indywidualnie odtwarzają je, wyklaskując rytm, a pozostałe dzieci powtarzają.

- 2** **Improwizacja ruchowa do fragmentów utworu Antonia Vivaldiego *Zima* (cz. 1 i cz. 2)** – zeszyt ćwiczeń, s. 39, 46, CD2 (6) (7)

  Dzieci słuchają fragmentów utworu *Zima*. Próbuje określić nastrój obu części utworu i wymyślić, o czym mogą opowiadać. Nauczyciel podaje nazwisko kompozytora i tytuł utworu. Prezentuje orkiestrę kameralną (s. 39), która wykonuje utwory tego typu.

Następnie dzieli klasę na dwie grupy. Rozdaje dzieciom wstążki z białej i niebieskiej bibuty krepiny i poleca, aby wymyśliły taniec – improwizację ruchową do muzyki Vivaldiego, każda grupa do innego fragmentu.

Na zakończenie zabawy dzieci oglądają ilustracje w zeszycie ćwiczeń (s. 46) i próbują określić, która z nich pasuje do wysłuchanego fragmentu.

19 Jak muzycy zapisują rytm?

Ⓟ 3.1, 3.2, 3.3, 3.4

Wprowadzenie zapisu nutowego – ósemki. Układanie i odtwarzanie rytmów

Materiały: **M** s. 22–23, 49, 52 1, 2, 4, 5 **1** (5) lub (6) *Pora na muzykowanie* ■ (15) lub (16) *Zegary* ■ (43) nagranie z ćwierćnut i ósemek trójkąty, marakasy, bębenki

- 1** **Powitanie piosenką *Pora na muzykowanie*** – CD1 (5) lub (6)

- 1** **Poruszanie się do dźwięków dłuższych i krótszych** – CD1 (43)

Dzieci wysłuchują nagrania złożonego z melodii opartej na dźwiękach wolnych – ćwierćnutach (do chodzenia) oraz na dźwiękach szybkich – ósemkach (do biegania). Kiedy brzmi muzyka do chodzenia, jej rytm klaszczą dziewczynki, a kiedy muzyka do biegania, rytm wyklaskują chłopcy.

Przy ponownym odtworzeniu nagrania, kiedy słysząc ósemki – chłopcy wychodzą na środek i biegają, a kiedy słysząc ćwierćnuty – spacerują dziewczynki.

Zabawę można powtórzyć ze zmienionymi rolami.

1 Powtórzenie piosenki *Zegary* – CD1 (15) lub (16)

Dzieci przypominają piosenkę *Zegary*. Nauczyciel dzieli klasę na 3 grupy. Każda grupa dostaje instrumenty: pierwsza – trójkąty, druga – marakasy, trzecia – bębenki. Podczas śpiewania piosenki w zwrotkach na raz grają marakasy. W refrenach przy słowach *cyk, cyk, cyk* – grają trójkąty, a *bim, bam, bom* – bębenki.

Należy tyle razy powtórzyć piosenkę, aby każde dziecko zagrało na każdym instrumencie.

Jeśli nie mamy instrumentów perkusyjnych, można wykorzystać instrumenty zrobione przez dzieci.

Wprowadzenie ósemki. Układanie rytmu granego w zwrotkach na trójkątach i na bębnie –

wypychanka nr 4, plansza nr 5, zestaw naklejek nr 1, elementy z klasera

Dzieci przypominają, jak nazywa się dźwięk dłuższy (ćwierćnuta). Nauczyciel wprowadza pojęcie ósemki jako dźwięku krótszego.

Dzieci w miejsce metrum na dwa wklejają na planszy oznaczenie 2/4. Podobnie uzupełniają metrum 4/4 (na odwrocie planszy).

Dzieci, posługując się kartonikami z ćwierćnutami, ósemkami i pauzami ćwierćnutowymi, układają na planszach rytmy, które wcześniej grały w refrenach.

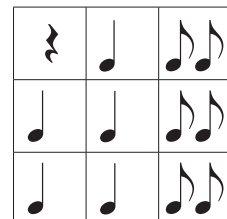
M Analiza zapisu nutowego złożonego z ćwierćnut i ósemek – zeszyt ćwiczeń,

s. 22, 23, zestaw naklejek nr 2

Dzieci wystukują rytm ołówkiem o ławkę (s. 22). Analizują zapis ósemek i ich zależność od ćwierćnut – jedną ćwierćnutę można zastąpić dwiema ósemkami.

Ćwiczenie 1. Dzieci dokleją brakujące nuty i pauzę. Wystukują podany rytm dwiema kredkami.

Ćwiczenie 2. Dzieci układają swoje rytmy na 2/4 i na 4/4. Uczniowie, którzy ułożyli taki sam rytm, grają wspólnie na bębnie.

20 Odczytujemy i zapisujemy rytmy.

© 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5

Piosenka-opowieść *Mała chata w wielkiej puszczy*. Puzon i inne instrumenty dęte

Materiały: M s. 24, 45, 53 2, 5 1 (7) lub (8) *Dom dla lalek* ■ (19) lub (20) *Mała chata w wielkiej puszczy* ■ (55) lub (59) trąbka ■ (56) flet prosty 2 (3) fletnia Pana ■ (9) flet poprzeczny ■ (15) puzon
klocek lub duża kostka do gry

1

Powitanie piosenką *Dom dla lalek* – CD1 (7) lub (8)

Dzieci śpiewają piosenkę, podając sobie w jej rytm klocek lub dużą kostkę do gry. Kiedy piosenka się skończy, dziecko, które ma klocek, pokazuje ruch naśladowany przez wszystkich – np. pajacyk, podskoki, przysiady itp. Dzieci powtórnie śpiewają piosenkę, podając klocek dalej, aż śpiew się

skończy i inne dziecko zostanie z klockiem. Zabawa toczy się tyle czasu, by kilkoro dzieci mogło zaproponować ćwiczenia.

Zabawę można przeprowadzić przy dowolnej muzyce, np. tanecznej, dyskotekowej lub innej dostępnej nauczycielowi – nie tylko na zajęciach muzycznych, ale np. na balu karnawałowym.

M **Odczytywanie i układanie rytmu piosenki z wykorzystaniem ćwierćnut i ósemek** – zeszyt ćwiczeń, s. 24, plansza nr 5 i elementy z klasera

Dzieci oglądają zapis rytmu piosenki, a następnie układają ten rytm na planszach (z metrum na 2/4) za pomocą kartoników z nutkami. →

M **Odczytywanie i zapisywanie rytmu rymowanki o raku. Układanie rytmu** – zeszyt ćwiczeń, s. 24, plansza nr 5, zestaw naklejek nr 2 i elementy z klasera

Dzieci rytmizują znany wierszyk o raku, jednocześnie klaszcząc. Następnie rysują ołówkiem w zeszyt ćwiczeń odpowiednie nuty i dokleją fragmenty tekstu rymowanki. →

I – dzie rak	jak u – szczyp – nie
nie – bo – rak	bę – dzie znak

1 2 M

Słuchanie brzmienia instrumentów dętych – zeszyt ćwiczeń, s. 45, CD1 (55) lub (59) i (56), CD2 (3), (9), (15)

Nauczyciel odtwarza brzmienie instrumentów dętych: puzon – CD2 (15), flet poprzeczny – CD2 (9), fletnia Pana – CD2 (3), trąbka – CD1 (55) lub (59), flet prosty – CD1 (56). Pokazuje, w jaki sposób muzycy grają na poszczególnych instrumentach, a dzieci słuchając, naśladują (flet poprzeczny – dłonie z boku twarzy na wysokości uszu, flet prosty – dłonie na wysokości klatki piersiowej, puzon – ręce na wysokości twarzy, naśladują ruch wyciągania i skracania suwaka instrumentu, trąbka – dłonie na wysokości twarzy, palce naśladują ruch na wentylach, fletnia Pana – jak na prostych ustnych organkach).

Na zakończenie ćwiczenia dzieci zapisują odpowiednie numery w okienkach obok nazw instrumentów.

1 **Słuchanie piosenki-opowieści *Mała chata w wielkiej puszczy*** – CD1 (19)

Dzieci słuchają piosenki. Rozmawiają o jej treści. Nauczyciel wyjaśnia niezrozumiałe słowa: puszcza – wielki, gęsty las; puzon – instrument dęty; grać „sobie a muzom” – grać wyłącznie dla siebie; bezinteresownie, dla przyjemności; tyfus – groźna choroba; lica – policzki; garbus – tu wielbłąd. Dzieci starają się wskazać elementy humorystyczne piosenki.

Przy kolejnym słuchaniu piosenki dzieci zastanawiają się, kto śpiewa w chórze (czy to głosy kobiece, czy męskie) i wskazują, w którym miejscu śpiewają wyłącznie głosy kobiece, a w którym – męskie.

1

Improwizacja ruchowa do wybranego utworu, np. do piosenki *Mała chata w wielkiej puszczy* albo do wersji instrumentalnej tego utworu – CD1 (19) lub (20)

Dzieci improwizują taniec. Najlepiej podzielić klasę na dwie grupy: kiedy jedna improwizuje ruch, druga obserwuje kolegów.

21

Wizyta w operze – głosy ludzkie, bas i sopran

③ 3.1, 3.2, 3.5, 3.6

Materiały: **M** 25, 40–41, 48 **1** (1) lub (2) *Kochamy cię, nasza szkoła* **2** (8) S. Moniuszko, *Straszny dwór*, *Aria Skołuby* chusteczka lub pluszowe zwierzątko

Materiały do propozycji dodatkowych: W.A. Mozart, *Czarodziejski flet*, *Aria Nocy*

1

Powitanie piosenką *Kochamy cię, nasza szkoła* – CD1 (1) lub (2)

Nauczyciel intonuje piosenkę, zapraszając dzieci do kręgu i zabawy z muzyką. Dzieci maszerują i śpiewają. W refrenie zatrzymują się, zwracają się twarzami do środka koła, śpiewają i wyklaskują rytm (po pierwszej zwrotce – dziewczynki, po drugiej – chłopcy, a po trzeciej – wszyscy razem).

Zabawa ruchowa „Chodzi lisek” (słowa jak w zeszyt ćwiczeń, s. 25)

Dzieci bawią się w znaną zabawę. Siedząc ciasno w kręgu, recytują rytmicznie rymowaną. Jedno dziecko chodzi po zewnętrznej stronie koła z chusteczką lub innym rekwizytem (np. pluszakiem). Na końcu recytacji dotyka chustką/pluszakiem wybranego dziecka, które wstaje i goni „liska”. „Lisek” ucieka dookoła kręgu, starając się zająć miejsce dotkniętego dziecka.

M Uzupelnianie rytmu do zabawy „Chodzi lisek” – zeszyt ćwiczeń, s. 25

Uczniowie (z pomocą nauczyciela) rysują nuty po śladzie i dorysowują brakujące nuty zgodnie z rytmem rymowanki.

M Wizyta w operze – zeszyt ćwiczeń, s. 40–41

Dzieci oglądają fotografie i słuchają objaśnień nauczyciela. Odczytują podpisy przy ilustracji przedstawiającej scenę z opery. Odszukują na fotografii odpowiednie elementy sceny operowej i wskazują artystów operowych.

i Opera – utwór dramatyczno-muzyczny, w którym całe libretto, czyli tekst z akcją dramatyczną, monologami i dialogami, jest śpiewany. W skład opery wchodzi: śpiewane partie solowe (np. arie), partie zespołowe (np. duety, tercety - tzw. ansamble), partie chóralne oraz partie czysto instrumentalne (np. uwertura, antrakty), a niekiedy także partie taneczne (balet). Całość podzielona jest na akty, sceny, obrazy. Utwór ten jest przeznaczony do wykonania na scenie (z odpowiednią scenografią), zwykle w specjalnie do tego celu zbudowanym teatrze operowym, również zwanym operą.

(na podstawie: J. Habela, Słowniczek muzyczny, PWM, Kraków 1977)

2 Słuchanie Arii Skołuby (Ten zegar stary...) z III aktu opery Straszny dwór Stanisława Moniuszki – CD2 (8)

Nauczyciel odtwarza nagranie arii (wcześniej podaje jej tytuł i kompozytora). Wyjaśnia, co to jest aria i kurant i wyjaśnia, że solista śpiewał arię basem – najniższym głosem męskim.

i Aria – pieśń solowa, śpiewana najczęściej w operze.

Kurant – melodia wygrywana przez mechanizm w starych zegarach.

na podstawie: J. Habela, Słowniczek muzyczny, PWM, Kraków 1977

Streszczenie libretta opery *Straszny dwór*: Bracia Zbigniew i Stefan wracają do domu po skończonej służbie wojskowej. Jako żarliwi patrioci postanawiają się nie żenić, by w razie potrzeby zawsze móc służyć ojczyźnie. Jednak ich stryjenka Cześnikowa ma już dla nich kandydatki na żony. Jej plany może pokrzyżować wizyta braci w Strasznym Dworze, gdzie mieszkają dwie piękne córki Miecznika. Cześnikowa przybywa przed nimi i uprzedza wszystkich, że kawalerowie są tchórzami. Mieszkańcy Straszego Dworu postanawiają ich zdemaskować. To się nie udaje, bracia okazują się odważni. Podstępny wychodzą na jaw, a kawalerowie żenią się z pięknymi pannami ze Straszego Dworu.

Aria Skołuby

*Ten zegar stary gdyby świat
Kuranty ciął jak z nut.
Zepsuty wszakże od stu lat
Nakręcać próżny trud.
Lecz jeśli niespodzianie
Ktoś obcy tutaj stanie,
Pan zegar, gdy zapieje kur,
Dmie w rząd przedętych rur.
Dziś zbudzi cię
Koncert taki.
Boisz się?
Nie!
Zażyj tabaki.*

*Te wielkie malowidła dwa
Na względzie wasze miej.
Miecznika pra-prababka ta,
Ta pra-prababką tej.
Przy obcych w nocnej dobie
Te pra-prababki obie
Wyłażą z ram, gdy pieje kur
I nuż w zacięty spór.
Niejednym się
Dały we znaki.
Strach Waści?
Nie!
Zażyj tabaki.*

Słuchanie *Arii Nocy* z opery *Czarodziejski flet* Wolfganga Amadeusza Mozarta

Warto zaproponować dzieciom wysłuchanie *Arii Nocy* z opery *Czarodziejski flet* Wolfganga Amadeusza Mozarta. Nagranie znaleźć można w zasobach internetu, najlepiej w serwisach, w których dzieci będą mogły zobaczyć śpiewającą artystkę oraz kostiumy i scenografię do opery.

Nauczyciel zwraca uwagę uczniów na możliwości głosu ludzkiego. *Aria Nocy* to jedna z najpiękniejszych i najtrudniejszych arii operowych. Solistka śpiewa sopranem, najwyższym głosem kobiecym.

i *Czarodziejski flet* jest bajką o księciu szukającym ukochanej i jego kompanie, wesołym ptaszniku wyznającym zasady beztroskiego życia. To filozoficzna przypowieść o wierności i poświęceniu, których wymaga prawdziwa miłość. Obdarzona złym charakterem Królowa Nocy jest jedną z głównych bohaterek opery.

Dzieci po wysłuchaniu arii mogą próbować naśladować śmiech sopranistki – nauczyciel podaje melodię – np. śpiewa gamę C-dur, na której śpiewają *cha cha cha (hi hi hi)*.

22

Muzyczne pytania i odpowiedzi – duety operowe i klasowe. © 3.1, 3.2, 3.4, 3.5

Nauka piosenki *Z jajkiem i zającem*

Materiały: **M** 26, 54 5 **1** (21) *Z jajkiem i zającem* kukietki – królowna i królewicz lub dziewczynka i chłopiec, wilk, Czerwony Kapturek, Kot w butach, czarnoksiężnik, parawan/teatrzyk lub zaimprovizowana z dwóch ławek i tkaniny scenka, bębenek, trójkąt

Materiały do propozycji dodatkowych: W.A. Mozart, *Pa-pa-pa-pa* (duet operowy)

Muzyczne pytania i odpowiedzi w duetach – ćwiczenia wokalnno-dykcyjne

Dzieci dobierają się w pary i improwizują pytania i odpowiedzi wcielając się w różne postacie z bajek, np. królowna i królewicz, Jaś i Małgosia, wilk i Czerwony Kapturek, Kot w butach i czarnoksiężnik itp. Następnie artyści schowani za sceną lub ławkami prezentują swoje pomysły kolegom z wykorzystaniem kukietek. Nauczyciel na trójkącie podaje puls do rytmizacji. Grać może również wybrane dziecko.

Słuchanie duetu operowego i ćwiczenia wokalnno-dykcyjne

Zajęcia można również rozpocząć od wysłuchania duetu Papagena i Papageny *Pa-pa-pa-pa* z opery *Czarodziejski flet* Wolfganga Amadeusza Mozarta.

i Papageno i Papagena – postacie z opery, ptasznik i jego ukochana.

Dzieci śpiewają sylabę *pa* na melodię *Wlazł kotek* lub inną poznaną wcześniej.

Następnie dzieci dobierają się w pary jedno z nich to Papageno, a drugie Papagena. Zadają sobie pytania i układają odpowiedzi, rytmizując tekst, np.

Jak masz na i-mię?

2

Je-stem Pa-pa-ge-na.

2

Gdzie mie-szka-łaś?

2

W pię-knej baj-ce o kró-lew-nie i cza-ro-dziej-skim fle-cie. ²

1 Nauka piosenki *Z jajkiem i zającem* – CD1 (21)

Uczniowie najpierw słuchają piosenki, a potem rozmawiają o jej treści i zwyczajach wielkanocnych (prezentach od „zajaczka”, śmigusie-dyngusie, pisankach).

Następnie nuć melodię refrenu wraz z nagraniem. Podczas powtórnego słuchania piosenki naśladować ruchem treść: 1. zwrotkę dziewczynki (skoki zająca, przykucnięcie za płotkiem, wyskok, skradanie się, zostawianie prezentów), a 2. chłopcy (marsz, skradanie się, „lanie wodą”). Refren próbują śpiewać wszyscy.

Uczniowie powtarzają za nauczycielem kolejne fragmenty tekstu, a następnie śpiewają kolejne fragmenty piosenki.

M Muzyczne pytania i odpowiedzi. Rytmizowanie pytań i odpowiedzi zgodnie z podanym rytmem – zeszyt ćwiczeń, s. 26

Nauczyciel dzieli klasę na dwie grupy. Jedna zadaje rytmiczne pytania, a druga odpowiada zgodnie z podanym rytmem. Podczas rytmizacji nauczyciel może wystukiwać puls na bębnie. Przy zmianie grup – puls może grać wybrane dziecko.

Dzieci mogą również same improwizować rytm (albo rytm i melodię) muzycznych pytań i odpowiedzi.

Układanie własnych rytmów na planszy – plansza nr 5, elementy z klasera

23

Muzyka ilustracyjna.

③ 3.1, 3.2, 3.5, 3.6

Ilustracje muzyczne i zabawy ruchowe

Materiały: **M** s. 47, 54 **1** (21) lub (22) *Z jajkiem i zającem* **2** (16) M. Musorgski, *Bydło* (17) *Taniec piskląt w skorupkach* bębni, trójkąty, krótkie paski z kolorowej krepiny ■ bloki rysunkowe, kredki pastele

1 Powtórzenie piosenki *Z jajkiem i zającem*. Melorecytacja tekstu, śpiewanie i granie – CD1(21) lub (22)

Wspólnie z dziećmi rytmizujemy tekst, przypominając rytm i słowa.

Przy powtórnym odtworzeniu piosenki dzieci śpiewają ją i klaszczą w refrenie.

Przed kolejnym wykonaniem piosenki dzielimy klasę na trzy grupy i przydzielamy im instrumenty perkusyjne: bębni, trójkąty, tamburyny. Od słów: „Skacze drogą...” do „i już w ogródku” grają na raz bębni, następnie dwa wersy – trójkąty grają ćwierćnuty, a refren na raz – tamburyny.

2

Zabawa przy muzyce (np. M. Musorgskiego z cyklu *Obrazki z wystawy – Bydło, Taniec piskląt w skorupkach*) – CD2(16) i (17)

Dzielimy klasę na dwie grupy siedzące naprzeciwko siebie, środek pozostawiamy wolny. Jedna grupa będzie improwizować ruch do pierwszego utworu, a druga – do drugiego. Dla pierwszej grupy przygotowujemy krótkie paski kolorowej krepiny, a dla drugiej – pasy grubego kartonu (np. wycięte z kartonowych pudeł) o wymiarach około 20 cm × 50 cm.

Każda grupa po kolei improwizuje taniec do swojego utworu z wykorzystaniem rekwizytów. Druga grupa w tym czasie przygląda się kolegom. Każdego utworu wysłuchuje się dwa razy – grupa zamienia się rolami.

Na zakończenie zabawy przypominamy, kto jest kompozytorem i jak nazywają się utwory, przy których bawili się dzieci.

2

Ilustrowanie swoich muzycznych wrażeń – CD2(16) i (17)

Dzieci składają kartkę A4 na połowę (wzdłuż krótszego boku) i na tak powstałych dwóch częściach rysują pastelami obrazki przedstawiające wyobrażenia o wysłuchanych utworach. Nauczyciel zwraca uwagę na kontrast między utworami oraz ich odmienny charakter i nastrój. Dzieci pracują, słuchając po raz kolejny nagrań.

Nauczyciel urządza wystawę, wieszając rysunki w różnych miejscach – dzieci wędrują i oglądają prace kolegów. Towarzyszy temu cicha muzyka Musorgskiego w tle. Zwracamy uwagę, aby dzieci zachowywały się jak na prawdziwej wystawie i rzeczywistym koncercie – w ciszy i skupieniu słuchały muzyki i oglądały prace.

Jeśli to możliwe, wykorzystujemy też fragment *Promenady z tego samego cyklu*.

Na zakończenie uczniowie dzielą się swoimi wrażeniami z oglądanych prac.

M Muzyczne obrazki z wystawy – zeszyt ćwiczeń, s. 47

Nauczyciel rozmawia z uczniami o wystłuchanych utworach, ich nastroju i charakterze. Dzieci oglądają obrazki i oceniają trafność oddania klimatu utworów. Porównują ze swoimi pracami.

- i** Modest Musorgski, kompozytor rosyjski, stworzył cykl dziesięciu utworów po obejrzeniu wystawy obrazów akwarelowych i rysunków zmarłego przyjaciela Wiktora Hartmanna. Obrazek *Bydło* przedstawia wóz ciągnięty przez parę wołów i siedzącego na nim woźnicę, nucącego zapewne jakąś melodię. Kompozycja *Taniec piskląt w skorupkach* powstał na podstawie szkicu kostiumów do baletu.

24

Gramy z nut.

③ 3.1, 3.2, 3.3, 3.4

Odtwarzanie rytmów na instrumentach perkusyjnych. Dyktando rytmiczne

Materiały: **M** s. 27, 54 2, 5 **1** (21) lub (22) *Z jajkiem i zającem* ■ (47–52) brzmienia instrumentów (werbel, marakasy, trójkąt, tamburyn, talerze, dzwonki), (53–54) nagrania do dyktanda muzycznego bębenek, marakasy, trójkąt, tamburyn

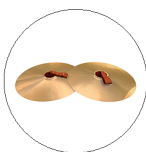
1 Powitanie piosenką *Z jajkiem i zającem*. Ćwiczenie wokalne – CD1 (21) lub (22)

Dzieci śpiewają piosenkę jako ćwiczenie wokalne: pierwszą zwrotkę – na sylabie *la*, refren – *ma*, drugą zwrotkę – *lo*, a refren po niej – *mo*. Nauczyciel zwraca uwagę, aby dzieci prawidłowo artykułowały głoski *a* i *o*. Na zakończenie ćwiczeń wokalnych dzieci śpiewają piosenkę ze słowami.

1 M **Słuchowe rozpoznawanie rytmów i grających je instrumentów** – zeszyt ćwiczeń, s. 27, CD1 (47–52), zestaw naklejek nr 2

Nauczyciel przygotowuje zestaw instrumentów perkusyjnych zgodnie z ćwiczeniem 1. Następnie odtwarza nagranie rytmów zapisanych w zeszycie muzycznym. Dzieci nazywają instrumenty i starają się wskazać, który rytm został zagrany. Każdorazowo próbują go też wyklaskiwać. Obok zapisu nutowego każdego z wystłuchanych rytmów wklejają obrazki z instrumentami, które zagrały.

Na zakończenie wybrane dzieci odtwarzają każdy z trzech rytmów na odpowiednich instrumentach.

Zabawa w echo rytmiczne

Dzieci stają w rozсыpcę, nieruchomo. Słuchają i obserwują nauczyciela, który gra prosty rytm na bębnie. Kiedy skończy, dzieci odtwarzają wystłuchany rytm w wymyślony przez siebie sposób – uderzając dłońmi o uda, stukając o podłogę, skacząc wolno lub szybko, klaszcząc nad głową, krokami długimi i krótkimi itp.

Zabawa „Wystłuchaj i powtórz” – plansza nr 5, elementy z klasera

Nauczyciel dzieli klasę na grupy liczące trzech, czterech uczniów. Każda grupa wybiera sobie miejsce w klasie tak, aby pozostałe zespoły nie mogły widzieć, co się u nich dzieje. Grupy mają do dyspozycji instrumenty perkusyjne i planszę oraz kartoniki z nutami do układania rytmu.

Każda grupa układa prosty rytm na wybranej planszy (takty na dwa lub cztery). Nauczyciel sprawdza poprawność. Potem członkowie grupy uczą się wspólnie grać swój rytm na instrumentach perkusyjnych.

Na zakończenie grupy prezentują swoje rytmy na instrumentach perkusyjnych. Pozostałe zespoły powtarzają usłyszany rytm, klaszcząc lub grając na instrumencie perkusyjnym.

Jeśli dzieci są muzykalne, mogą na zakończenie układać z kartoników na swoich planszach rytmy kolegów.

- 1 **M** **Dyktando muzyczne** – zeszyt ćwiczeń, s. 27, CD1 (53–54), plansza nr 5, elementy z klasera. Uczniowie przygotowują swoje plansze do układania rytmów na 2/4 oraz kartoniki z nutami. Wysłuchują pierwszego rytmu (53) – nauczyciel może go odtworzyć kilkakrotnie. Następnie starają się ułożyć z kartoników zagrany rytm. Na zakończenie dzieci zapisują rytm w zeszyście muzycznym. Podobnie postępujemy z rytmem drugim (54).

- 1 **Pożegnanie piosenką *Z jajkiem i zającem*** – CD1 (21) lub (22)
Nauczyciel wystukuje na bębnie początkowy rytm piosenki. Dzieci starają się odgadnąć o jaką piosenkę chodzi. Następnie wszyscy śpiewają piosenkę: pierwszą zwrotkę – dziewczynki, refren wszyscy, drugą zwrotkę – chłopcy, refren wszyscy.

25 **Dźwięk wyższy i niższy.**

③ 3.1, 3.2, 3.3, 3.4

Nauka piosenki *Przyszła do nas Pani Wiosna*

Materiały: **M** s. 28, 49, 54 1 (5) lub (6) *Pora na muzykowanie* ■ (23) *Przyszła do nas Pani Wiosna* ■ (31) hymn narodowy trójkąty ■ dwie szklanki wypełnione wodą zgodnie z fotografią w zeszyście muzycznym (dostrojone do tercji e-g)

- 1 **Powitanie piosenką *Pora na muzykowanie*** – CD1 (5) lub (6)

-   **Zabawa rytmiczno-ruchowa „Sięgnij jak najwyżej”**
Nauczyciel gra rytm ósemek na trójkącie, dzieci biegają. Kiedy gra cichnie, uczniowie wspinają się wysoko na palce, jakby chciały dosięgnąć stońca.

Swobodne rozmowy na temat wiosny i zjawisk obserwowanych w przyrodzie

Nauczyciel rozmawia z dziećmi o zjawiskach obserwowanych w przyrodzie wiosną – wydłużają się dni, kwitną kwiaty, przylatują ptaki, zakładają gniazda i śpiewają.

- 1 **Zabawa ruchowa przy melodii piosenki *Przyszła do nas Pani Wiosna*** – CD1 (23)
Nauczyciel umawia się z dziećmi, co będą robiły, gdy usłyszą słowa: *dzień, kwiaty, ptaki*, np.
Dzień – stają, wyciągają ręce do góry i kręcą dłońmi.
Kwiaty – kucają, kulą głowę i wolno podnoszą się aż do wyprost, naśladując wzrost kwiatu.
Ptaki – biegają na palcach, machając rękami jak skrzydłami.

Nauczyciel odtwarza nagranie instrumentalne piosenki, dzieci wędrują w jej rytm po sali. Kiedy muzyka cichnie, nauczyciel wypowiada wybrane hasło (kwiaty/ptaki/dzień), a dzieci wykonują ustalone wcześniej czynności. Zabawa trwa tak długo, aż cała piosenka zostanie odtworzona przynajmniej dwa razy. W ten sposób dzieci osłuchują się wstępnie z jej melodią.

- 1 **Nauka piosenki *Przyszła do nas Pani Wiosna*** – CD1 (23)
Dzieci słuchają wokalne wersji piosenki o wiosnie. Powtarzają rytmicznie słowa wers po wersie, naśladując nauczyciela. Następnie nucą melodię z solistą. Próbuje śpiewać refren.

*Zwracamy uwagę na rytm i poprawne wypowiadanie słów: **Piękne kwiaty sieje w lesie, kosz zieleni z sobą niesie, W górze nam skowronek śpiewa....***

- **M** **Instrument ze szklanek** – zeszyt ćwiczeń, s. 28
Nauczyciel prezentuje instrument ze szklanek przygotowany wcześniej. Zanim zacznie na nim grać, zachęca dzieci do stawiania hipotez – która szklanka zagra dźwięk wyższy, a która – niższy? Następnie dzieci wysłuchują dźwięków odtwarzanych np. pałeczką do gry na trójkącie. Formułują wniosek: dźwięki wyższe wydaje szklanka, w której jest mniej wody, a niższe ta, w której jest jej więcej. Na koniec uczniowie śpiewają dźwięki, które gra nauczyciel.

Najlepiej wybrać wysokie szklanki z cienkiego szkła.

M Odtwarzanie dźwięków wyższych i niższych; śpiewanki – zeszyt ćwiczeń, s. 28

Uczniowie odczytują teksty śpiewanek. Ustalają sposób zapisu dźwięków wyższych i niższych na liniach: górna linia – wyższe dźwięki, dolna – niższe. Nauczyciel gra po kolei podane melodie na szklankach a dzieci śpiewają je z podanymi słowami.

Gdy klasa jest muzykalna i zdyscyplinowana, można przygotować kilka zestawów szklanek i pozwolić grać dzieciom.

1 Słuchanie polskiego hymnu narodowego – CD1(31)

Proponujemy, by na początku maja, kiedy wypadają święta narodowe, dzieci słuchały polskiego hymnu narodowego i próbowały go śpiewać z wokalistami. Uczymy właściwego zachowania podczas słuchania hymnu. Dzieci zapoznają się z Mazurkiem Dąbrowskiego na zajęciach XXII-1 *Godło, flaga, hymn – nasze symbole narodowe* (szczegóły w *Czytam i piszę. Część 4*).

26 Rozpoznawanie dźwięków wyższych i niższych. Instrumenty strunowe.

Ⓟ 3.1, 3.2, 3.3, 3.4

Dyktando melodyczne (na dwóch dźwiękach)

Materiały: **M** s. 9, 11, 24, 29, 44, 54 **1** (23) lub (24) *Przyszła do nas Pani Wiosna* ■ (55–58) nagrania do dyktanda muzycznego (na dźwiękach *sol* i *mi*) **2** (11–14) brzmienia instrumentów strunowych (fortepian, skrzypce, gitara, harfa) balonik dla każdego dziecka, dowolny instrument, na którym można zagrać dźwięki wysokie i niskie (dzwonki, flet prosty, pianino itp.) ■ trójkąty, klawesy, bębneki

1 Śpiewanie piosenki *Przyszła do nas Pani Wiosna* – CD1 (23) lub (24)

Rozpoczynając zajęcia, nauczyciel śpiewa piosenkę, a uczniowie po kolei, po dwoje–troje, na znak nauczyciela włączają się do zespołu.

W kolejnym wykonaniu piosenki zwrotki śpiewają soliści, a pozostałe dzieci – mormorando jako akompaniament; refren śpiewają wszyscy.

Rozpoznawanie dźwięków wysokich i niskich (zabawa z balonikami)

Dzieci stoją w rozсыpce. Każde otrzymuje balonik. Nauczyciel gra na dzwoneczkach (lub flecie prostym bądź dowolnym instrumencie klawiszowym) dźwięki wysokie lub niskie. Kiedy brzmią dźwięki wysokie, dzieci podrzucają baloniki do góry i starają się je utrzymać jak najwyżej w powietrzu, a kiedy muzyka zmienia się i słychać dźwięki niskie – toczą baloniki po podłodze.

Jeśli nauczyciel nie dysponuje żadnym z powyższych instrumentów, może skorzystać z nagrań do zeszytu muzycznego, np. brzmienia skrzypiec – CD1(57), fortepianu – CD1(58) albo ze znanych już wcześniej utworów M. Musorgskiego: *Taniec piskląt w skorupkach* (dźwięki wysokie) – CD2(17) i *Bydło* (dźwięki niskie) – CD2(16).

M Śpiewanki do znanych rymowanek – zeszyt ćwiczeń, s. 9, 11, 24

Nauczyciel intonuje na dźwiękach *sol-mi* znane rymowanki, np. „Ślimak, ślimak, pokaż rogi, dam ci sera na pierogi” (s. 9); „Idzie rak, nieborak, jak uszczypnie, będzie znak” (s. 24); „Dzięcioł, rzecz to oczywista, główny w lesie perkusista” (s. 11). Dzieci jak echo powtarzają.

Następnie uczniowie samodzielnie wymyślają teksty do śpiewanek.

2 M Instrumenty strunowe – zeszyt ćwiczeń, s. 44, CD2(11–14)

Dzieci oglądają fotografie przedstawiające instrumenty strunowe. Nauczyciel wyjaśnia, w jaki sposób wydobywa się dźwięki z poszczególnych instrumentów. Skrzypce – przez pocieranie smyczkiem o struny, gitara i harfa – przez szarpanie strun palcami, fortepian – w struny ukryte w dużej skrzyni uderzają specjalne młoteczki uruchamiane naciskaniem klawiszy.

Wyjaśniamy dzieciom, że prawie każdy z tych instrumentów jest inny, ale wszystkie mają struny. Na podobnej zasadzie gramy na szarpańcu – to też jest instrument strunowy.

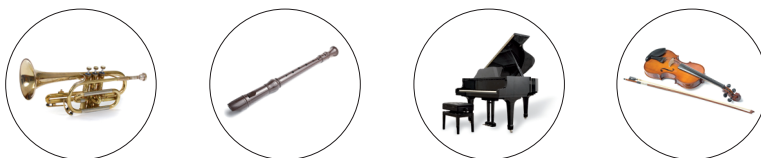
Na koniec dzieci zapisują odpowiednie numery przy nazwach instrumentów.

Jeśli w szkole jest pianino lub fortepian, warto pokazać dzieciom jego wnętrze i mechanizm młoteczkowy.

- 1 **M** **Dyktando muzyczne. Wysłuchiwanie melodii i nazywanie instrumentów** – zeszyt ćwiczeń, s. 29, CD2 (55–58), zestaw naklejek nr 2

Dzieci nazywają instrumenty przedstawione na fotografiach. Próbuje ustalić ich ogólne nazwy: trąbka i flet – dęte, a skrzypce i fortepian – strunowe.

Następnie słuchają melodii granych na tych instrumentach. Próbuje odnaleźć właściwy zapis nutowy. Po wspólnym ustaleniu, który instrument zagrał dany fragment, dzieci wklejają odpowiednią naklejkę.

Dla ułatwienia można powiedzieć dzieciom, że dwie pierwsze melodie grają flet i trąbka, a dwie kolejne – skrzypce i fortepian. Dzieci będą wówczas wybierały tylko spośród dwóch zapisów.

- 1 **Wykonanie piosenki *Przyszła do nas Pani Wiosna* z akompaniamentem perkusyjnym** – CD1 (23) lub (24)

Dzieci w grupach dostają instrumenty perkusyjne – klawesy, trójkąty, bębenki. Śpiewają i grają (nauczyciel dyryguje) w następujący sposób:

Przygrywka – cisza.

Pierwsza zwrotka – puls na bębenkach, po frazach (w pauzach) trójkąty grają rytm: dwie ósemki, ćwierćnuta.

Refren – podobnie jak zwrotka pierwsza – trójkąty grają rytm: dwie ósemki, ćwierćnuta.

Druga zwrotka – puls na klawesach, pauzy wypełniają trójkąty.

Refren – podobnie jak zwrotka druga.

Rytm trójkątów jest podobny do rytmu z nagrania.

Nauczyciel może również dobrać akompaniament i instrumenty wg własnego uznania.

27 Dźwięki i rytmy.

③ 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5

Instrumentacja utworu Johanna Straussa.

Poznanie piosenki *Nasze polskie abc. Dźwięki sol i mi*

Materiały: **M** s. 30, 55 1 (27) *Nasze polskie A B C* 2 (4) J. Strauss, *Marsz Radetzky'ego* zestaw instrumentów perkusyjnych: talerze, trójkąty, bębenki, marakasy, klawesy, tamburyny

- 2 **Zabawa muzyczna do utworu Johanna Straussa *Marsz Radetzky'ego*** – CD2 (4)

Utwór ma następującą budowę:

Część 1 – A B A

Część 2 – C C D C D C

Część 3 – A B A

Nauczyciel dzieli klasę na kilka grup liczących od trzech do ośmiu uczniów i rozdziela instrumenty perkusyjne: trójkąty, bębenki, tamburyny, klawesy, marakasy oraz dodatkowo, dla dwójga lub trojga dzieci – talerze.

Najpierw nauczyciel, który jest dyrygentem, ćwiczy z dziećmi akompaniament do utworu – poszczególne grupy zajmują na siedząco miejsca na półkolu (jak w prawdziwej orkiestrze symfonicznej).

Dzieci muszą dobrze słuchowo opanować muzykę i odpowiednio reagować na wskazania dyrygenta. W dalszej kolejności można do utworu zaproponować układ ruchowy – marszowy.

Tak przygotowany *Marsz Radetzky'ego* może być zaprezentowany na uroczystości z okazji Dnia Matki.

Część 1

Krótką przygrywką – nie grają żadne instrumenty.

A – grają jednocześnie trójkąty – rytm marszowy i talerze – akcent na raz.

B – grają jednocześnie bębny i klawesy – rytm marszowy.

A – trójkąty i talerze jak wyżej.

Część 2

Krótką przygrywką.

C – grają tamburyny – akcent na raz, energicznie.

C – jak w opisie wyżej

D – grają jednocześnie marakasy i bębny – rytm marszowy.

C – jak w opisie wyżej.

D – jak w opisie wyżej.

C – jak w opisie wyżej.

Część 3 – zgodnie z opisem części 1.

Układ ruchowy – podczas przygrywek dzieci stoją i czekają. W każdej części poruszają się inne grupy dzieci, pozostałe grupy stoją na swoich pozycjach wyjściowych.

Część 1

Pozycja wyjściowa: Dzieci ustawione w rzędzie z tyłu „sceny” – w samym środku stoją uczniowie z talerzami, po bokach symetrycznie dziećmi z trójkątami, a po obu krańcach dzieci z bębnami i drowienkami – w kółkach.

A – dzieci grają na talerzach i trójkątach i maszerują do przodu sceny, potem wracają, również maszerując (należy przygotować tyle miejsca, aby dzieci mogły zgodnie z muzyką wyjść swobodnie do przodu i wrócić).

B – dzieci grają na swoich instrumentach i maszerują w koło.

Część 2

Pozycja wyjściowa: Dzieci z tamburynami stoją po dwoje–troje z obu boków sceny, jedno obok drugiego. Są zwrócone bokiem do widowni, a twarzami naprzeciwko siebie.

Dzieci z marakasami za dziećmi z tamburynami.

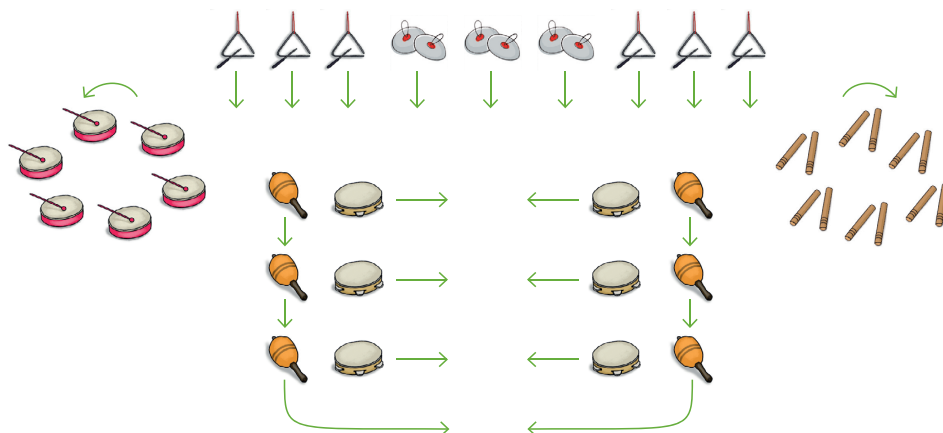
C – dzieci grają i maszerują do siebie, zmieniając swoje miejsca.

D – dzieci wychodzą do przodu sceny i zamieniają się miejscami.

Część 3

Zgodnie z opisem do części 1.

Pozycje wyjściowe i kierunki ruchu ilustruje poniższy schemat:

Utwór można opracowywać na kolejnych lekcjach.

(Propozycja instrumentacji i układu ruchowego jest zmodyfikowaną wersją przygotowaną na podstawie materiałów z kursu „Muzykoterapia – metody aktywnego słuchania wg Batii Strauss”, prowadzonego przez Dorotę Antos w Cieszynie w grudniu 2001 roku.)

- M** **Odczytywanie melodii na podstawie zapisu. Dźwięki *mi* i *sol*** – zeszyt ćwiczeń, s. 30
Nauczyciel wyjaśnia, że dźwięk wyższy to *sol*, a niższy – *mi*. Dzieci próbują śpiewać podaną melodię. Nauczyciel może grać dźwięki na dzwoneczkach.

Następnie uczniowie uzupełniają zapis nutowy zgodnie z podpisami.

W pierwszym wydaniu zeszytu ćwiczeń nutki *mi* (w ćwiczeniu na stronie 30) nie są na linii, tylko trochę poniżej – jest to dźwięk *re*. Zatem należy polecić dzieciom powiększyć nutki (np. czarnym flamastrem) tak, aby były na linii.

- 1** **Słuchowe opanowanie piosenki *Nasze polskie A B C*** – CD1 (27)
Nauczyciel odtwarza piosenkę. Dzieci rozmawiają o jej treści, przypominają podstawowe wiadomości o Polsce – co to jest Wisła, Bałtyk, Śląsk, Tatry. Próbuje wyjaśnić, co znaczą słowa, że polskie *A B C* „wchodzi w głowę, wchodzi w serce”.
Rytmizujemy kolejne frazy piosenki i nucimy melodię, słuchając nagrania.

28 Śpiewanki z *mi* i *sol*.

© 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5

Rozpoznawanie i śpiewanie melodii. Układ marszowy do utworu J. Straussa

Materiały: **M** s. 31, 55 2 **1** (27) lub (28) *Nasze polskie A B C* **2** (4) J. Strauss, *Marsz Radetzky'ego*
 instrumenty perkusyjne do układu marszowo-instrumentalnego ■ chusteczka z tkaniny ■ dzwoneczki lub
inne instrumenty grające melodie

- 1** **Śpiewanie piosenki *Nasze polskie A B C*** – CD1 (27) lub (28)
Ćwiczenia w słuchowym opanowaniu melodii i słów piosenki: śpiewanie mormorando, na sylabach *la, lo, ma, mo* itp., śpiewanie ze słowami soliści – zwrotki, wszyscy – refren.

- 2** **Układ marszowo-instrumentalny do utworu J. Straussa** – CD2 (4)
Powtórzenie układu marszowo-instrumentalnego z poprzednich zajęć. (Przygotowanie występu dzieci na Dzień Matki).

Jeśli dzieci mają kłopot z przemieszczaniem się i jednoczesną grą na instrumentach – wykonują tylko instrumentację lub tylko układ marszowy.

- 1** **Zabawa „Jaka to melodia?” – rozpoznawanie piosenek na podstawie początkowych fragmentów melodii** – CD1 (wybrane wersje instrumentalne piosenek)
Nauczyciel odtwarza fragmenty instrumentalnych wersji poznanych wcześniej piosenek, np. *Pora na muzykowanie* – CD1 (6), *Dom dla lalek* – CD1 (8), *Z jajkiem i zającem* – CD1 (22). Dzieci starają się rozpoznać, z których piosenek pochodzą te fragmenty.

Odgadniętą piosenkę śpiewają wszyscy uczniowie lub wybrani soliści.

Nauka lub przypomnienie piosenki *Sto lat*

Dzieci ćwiczą śpiewanie piosenki *Sto lat* do akompaniamentu nauczyciela na dzwoneczkach lub innym instrumencie. Można też wykorzystać szklanki i grać na nich w odpowiednich momentach – do słów: *Sto lat, sto lat* oraz *Jeszcze raz, jeszcze raz*.

Zabawa muzyczna „Mam chusteczkę haftowaną”

Nauczyciel przeprowadza zabawę zgodnie ze znaną sobie wersją.

- **M** **Śpiewanie fragmentów znanych melodii. Odczytywanie pierwszych taktów tych utworów** – zeszyt ćwiczeń, s. 31, zestaw naklejek nr 2
- Dzieci śpiewają piosenki *Sto lat* i *Mam chusteczkę haftowaną*. Starają się ustalić sekwencję pierwszych dźwięków – czy najpierw dźwięk jest wyższy, a potem niższy, czy odwrotnie. Następnie odczytują teksty piosenek i przyglądają się zapisowi muzyki oraz śpiewają zapisane fragmenty zgodnie z zapisem nutowym. Wykorzystują naklejki do podpisania dźwięków.

sol	mi	mi mi	sol sol	mi sol	sol mi
sol	mi	sol sol	sol sol	mi sol	sol mi

29 **Piosenka dla mamy.**

© 3.1, 3.2, 3.3, 3.5, 3.6

Nauka piosenki *Bukiet*. Przygotowanie uroczystości z okazji Dnia Matki

Materiały: **M** s. 42, 54 **1** (25) lub (26) *Bukiet* **2** (4) J. Strauss, *Marsz Radetzky'ego* ■ (9–12) brzmienia instrumentów (flet poprzeczny, fortepian, perkusja, skrzypce) instrumenty perkusyjne do układu marszowo-instrumentalnego

1 Słuchowe opanowanie piosenki *Bukiet* – CD1 (25) lub (26)

Dzieci słuchają piosenki i rozmawiają o jej treści. Rytmizują tekst, ucząc się go na pamięć. Śpiewają kolejne frazy melodii.

Po dobrym opanowaniu słów i melodii można wykonać piosenkę z podziałem na głosy: pierwszą zwrotkę – śpiewają chłopcy, początek drugiej zwrotki – dziewczęta, ostatni wers – wszyscy.

2 Powtórzenie układu marszowo-instrumentalnego – CD2 (4)

Dzieci ćwiczą układ do utworu *Marsz Radetzky'ego* – nauczyciel dyryguje.

Można ustalić kostiumy dla uczniów – np. każda grupa ma inny kolor koszulek i czarne getry.

Wybór piosenek z repertuaru klasy I na uroczystość

Dzieci proponują swoje ulubione piosenki wspólnie ustalają zestaw, np. *Przyszła do nas Pani Wiosna*, *Piosenka o słońeczku*.

2 **M Słuchanie solistów – instrumentalistów** – zeszyt ćwiczeń, s. 42, CD2 (9–12)

Dzieci oglądają fotografie na stronie 42, nazywają instrumentalistów i słuchają nagrań. Przy nazwach wpisują odpowiednie numery.

Jeśli są w klasie dzieci uczące się gry na instrumentach (w szkołach muzycznych, ogniskach itp.), organizujemy popisy tych uczniów. Pozostali uczniowie zachowują się jak na koncercie – słuchają w skupieniu i ciszy.

Popisy uczniów instrumentalistów mogą się znaleźć w programie uroczystości na Dzień Matki.

Próba uroczystości na Dzień Matki

Ustalenie kolejności występów dzieci – solistów i całej klasy. Próba uroczystości.

30 Jak muzycy zapisują melodię?

③ 3.1, 3.2, 3.3, 3.4

Nauka piosenki *Nasza Lokomotywa*

Materiały: **M** s. 32, 55 **1** (29) *Nasza Lokomotywa* kartki z powiększoną pięciolinia dla każdego dziecka ➔ CD-ROM

1 Zabawa muzyczna do piosenki *Nasza Lokomotywa* – CD1 (29)

Piosenka o *Lokomotywie* ma budowę A B. Dzieci tworzą kilka „pociągów”. Do melodii A „jadą pociągami”, a kiedy słyszą melodię B (refren) – swobodnie tańczą, improwizując dowolne ruchy taneczne, każdy sam. Osluchują się w ten sposób z melodią nowej piosenki.

Muzykę odtwarzamy kilkakrotnie – dzieci za każdym razem mogą tworzyć inne „pociągi”.

1 Nauka piosenki *Nasza Lokomotywa* – CD1 (29)

Dzieci słuchają piosenki i próbują określać cechy melodii – zwrotka i refren mają inny charakter. Rozmawiamy z uczniami o treści.

Piosenka może być podsumowaniem całego roku nauki.

Następnie uczniowie rytmizują tekst ze zwróceniem uwagi na melodeklamację słów: „Sylaba się nazywa”. Słuchając nagrania, nucą melodię piosenki i wyklaskują rytm (z głośnym rytmizowaniem tekstu „Sylaba się nazywa”...).

Śpiewając kolejne frazy, uczą się piosenki na pamięć.

M Wprowadzenie pięciolinii i klucza wiolinowego. Profesjonalny zapis melodii – zeszyt ćwiczeń, s. 32

Dzieci odczytują najpierw wyjaśnienia papugi Sylaby dotyczące zapisu melodii.

Nauczyciel dopowiada, że pięciolinia jest elementem pisma nutowego tak jak liniatura czy kratka w zeszycie. Na pięciolinii zapisuje się nuty – każda nuta ma swoje stałe miejsce. Na początku pięciolinii muzycy umieszczają klucz – specjalny znak graficzny, który wyznacza położenie i nazwę nuty odpowiadającej dźwiękowi podstawowemu dla tego klucza.

Klucz wiolinowy, o którym mówi Sylaba, „otwiera” melodię i jest przeznaczony do notowania melodii dla głosów wysokich – dziecięcych, sopranowych, dźwięków skrzypiec, prawej ręki instrumentów klawiszowych. W samym środku klucza – w „ślimaku” – znajduje się nuta *g*, czyli ta, którą zwykle śpiewamy jako *sol*. Dlatego klucz ten nazywamy inaczej kluczem *G*.

Dzieci powinny przeliczyć linie (od dołu).

Rysowanie nut *mi* i *sol* na pięciolinii ➔ CD-ROM

Rozdajemy dzieciom paski z pięciolinia. Dzieci liczą linie (od dołu) i podpisują je kolejno liczbami od 1 do 5. Między liniami są cztery tzw. pola. Dzieci zapisują numery pól innym kolorem kredki. To ważne, bo ułatwi zapamiętanie położenia poszczególnych dźwięków.

Potem dzieci mogą narysować klucz wiolinowy po śladzie i zapisać na pięciolinii nuty *mi* oraz *sol*. (Podpowiedzmy dzieciom, aby nuty rysowały jakby to były koraliki nawleczone na nitki). Na pięciolinii za kluczem wiolinowym dzieci mogą umieścić znane już zapisy metrum, np. 2/4.

Zanim dzieci napiszą samodzielnie nuty na pięciolinii, warto poćwiczyć na tablicy – nauczyciel przedstawia położenie *mi* i *sol* (*mi* – na pierwszej linii, *sol* – na drugiej linii). Podpowiadamy, że metrum to dwie liczby jedna nad drugą (ale bez kreski pomiędzy nimi, inaczej niż przy zapisywaniu ułamków).

Po próbach na tablicy i na kartkach z pięcioliniami można wykonać ćwiczenie 1 w zeszycie muzycznym.

31 Dźwięki *mi* i *sol* na pięciolinii

③ 3.1, 3.2, 3.3, 3.4

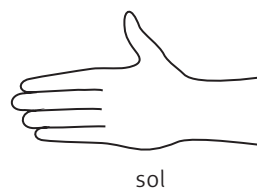
Materiały: **M** s. 32, 33 2 **1** (29) lub (30) *Nasza Lokomotywa* dzwonki lub inny instrument melodyczny ■ trójkąty, szarpańce, klawesy

Śpiewanki na *sol* i *mi*

Nauczyciel gra lub śpiewa dźwięki *sol* i *mi* w różnych układach, a dzieci za nim powtarzają. Następnie dźwięki te można śpiewać na sylabach *na, ma, no, mo*. Nauczyciel, jeśli śpiewa a capella, może posługiwać się gestami dłoni (fonogestyka): *sol* – wyżej, *mi* – niżej.

Jeśli klasa jest muzyczna, dzieci śpiewają kolejne dźwięki pokazywane przez nauczyciela tylko za pomocą gestów, bez pomocy instrumentu i śpiewu.

sol

mi

M **Rysowanie ćwierćnut *mi* i *sol* na pięciolinii** – zeszyt ćwiczeń, s. 32

Ćwiczenie 1

Dzieci uzupełniają nuty zgodnie z napisami. Na zakończenie śpiewają zapisaną melodię. Nauczyciel może akompaniować na dzwonkach lub innym instrumencie melodycznym.

Jeśli ćwiczenie jest wykonywane a capella, to nauczyciel może pokazywać dłonią dźwięki (gesty oznaczające przejście z *mi* do *sol* – jak w piosence *Mam chusteczkę haftowaną*, a przejście z *sol* do *mi* – jak w piosence *Sto lat*).

M **Odczytywanie i podpisywanie nut** – zeszyt ćwiczeń, s. 33, zestaw naklejek nr 2

Ćwiczenie 2.

Dzieci przypominają, jakie dźwięki zostały zapisane na pięciolinii, oraz gdzie leży *mi*, a gdzie *sol*. Następnie, wykorzystując naklejki, podpisują kolejne nuty. Na koniec śpiewają z pomocą nauczyciela zapisaną melodię.

sol	sol	mi	
mi mi	mi mi	mi mi	sol sol

Ćwiczenie 3

Dzieci odczytują słowa piosenek, których fragmenty są zapisane na pięciolinii. Zaznaczają nuty odpowiednimi kolorami zgodnie z poleceniem.

Można dopowiedzieć dzieciom, że niektóre nuty w zapisach tych melodii leżą na polach (nuta *fa* – na pierwszym, nuta *la* – na drugim). Będziemy się o nich uczyć w II klasie.

1 **Akompaniament perkusyjny do piosenki *Nasza Lokomotywa*** – CD1 (29) lub (30)

Dzieci przypominają piosenkę *Nasza Lokomotywa*. Następnie nauczyciel dzieli klasę na grupy – chór, szarpańce, trójkąty, klawesy. Chór śpiewa piosenkę, dzieci z trójkątami grają w zwrotkach puls (w rytmie ćwierćnotowym), a dzieci z klawesami grają ósemki przy recytacji: *Sylaba się nazywa* (wtedy trójkąty pauzują). Szarpańce grają w refrenie.

Należy jeszcze trzykrotnie wymienić zadania grup, aby każde dziecko mogło zagrać na każdym instrumencie i zaśpiewać.

Powtórzenie wiadomości muzycznych

Materiały: **M** s. 34, 35, 38, 39 5 **1** (5) lub (6) *Pora na muzykowanie* ■ (29) lub (30) *Nasza Lokomotywa* ■ (59–62) nagrania do dyktanda muzycznego **2** (4–6) orkiestra symfoniczna, orkiestra dęta, kwartet smyczkowy kartka z pięciolinia CD-ROM nagranie orkiestry kameralnej, instrumenty perkusyjne, w tym klawesy, trójkąty, szarpańce ■ kartki A4, gumki do ścierania, duży arkusz papieru z pięciolinia (lub tablica szkolna)

1 **Powitanie piosenką *Pora na muzykowanie*** – CD1 (5) lub (6)

Nauczyciel rozpoczyna zajęcia, śpiewając piosenkę i tworząc taneczny krąg. Dzieci wykonują znane wcześniej ruchy taneczne zgodnie ze słowami refrenu.

M**Powtórzenie muzycznych wiadomości z klasy pierwszej** – zeszyt ćwiczeń, s. 34

Dzieci oglądają znaki pisma muzycznego, odczytują ich nazwy i łączą je ze znakami.

Układanie rytmów z wykorzystaniem nut i metrum – plansza nr 5, elementy z klasera

Dzieci na swoich planszach układają dowolne rytmy w wybranym metrum. Następnie grają na wybranym instrumencie perkusyjnym utworzone przez siebie rytmy, a koledzy wyklaskują je jak echo. Dla ułatwienia nauczyciel lub wskazane dzieci mogą grać na jakimś instrumencie równy puls (ćwierćnuty).

W muzycznej klasie ułożone rytmy można zaśpiewać z zaimprovizowaną do nich melodią, którą powtarzają wszyscy.

2 **M****Dyktando muzyczne. Słuchanie i zapisywanie melodii** – zeszyt ćwiczeń, s. 35, CD2 (59–62)

Dzieci rozpoznają instrumenty i wysłuchują nagranych na nich melodii. Ustalają wspólnie z nauczycielem zapis nutowy i uzupełniają go na pięciolinii.

Nauczyciel może wcześniej zapisywać na tablicy poszczególne melodie, uzgodnione z dziećmi.

M**Nauka pisania klucza wiolinowego** – zeszyt ćwiczeń, s. 35

Nauczyciel przypomina informacje na temat klucza wiolinowego. Następnie rysuje klucz wiolinowy na tablicy lub dużym arkuszu papieru (z pojedynczą pięciolinia) i jednocześnie opowiada następującą historijkę:

Pewnego razu ślimak Wiolinek wyszedł ze swojej norki, która znajdowała się na drugiej linii pięknej czarnej pięciolinii (*norkę ślimaka nauczyciel zaznacza czarną kropką*). Obszedł norkę dookoła, bardzo uważnie wypatrując, które kwiaty już zakwitły (*kreśli „ślimaka” wokół kropki*). Wszystko było takie piękne! Ślimak postanowił więc pójść trochę dalej i za domkiem, idąc prosto, trafił aż za pięciolinia (*nauczyciel rysuje linię wychodzącą za pięciolinia*). W pewnym momencie jednak uznał, że jest już za daleko, a ponieważ był nieco strachliwym ślimaczkiem, zawrócił do swojego domku na drugiej linii (*kreśli pętlę i następnie linię prostą przechodzącą przez kropkę – norkę*). Zawstydział się trochę, że jest taki tchórzliwy, i dzielnie wyszedł znowu, ale tym razem w drugą stronę – w dół pięciolinii. Zawracając do domku, zatrzymał się na dłużej i obserwując wejście do norki, wygrzewał się na słońcu (*nauczyciel kończy klucz laseczką pod pięciolinia*).

Dzieci próbują kreślić klucz wiolinowy na kartkach A4, gumką na ławkach, na plecach kolegi, a następnie po śladzie w zeszytce muzycznym. W trakcie mogą sobie opowiadać historijkę o ślimaku.

2 **M****Rodzaje orkiestr** – zeszyt ćwiczeń, s. 38–39, CD2 (4–6)

Dzieci oglądają fotografie na stronach 38 i 39. Wskazują dyrygenta i instrumenty, o których się uczyły. Rozmawiamy z nimi o rodzajach instrumentów. Na koniec wysłuchują nagrań różnych orkiestr: CD2 (4) orkiestra symfoniczna, (5) orkiestra dęta, (6) kwartet smyczkowy, orkiestra kameralna.

Ulubione muzyczne zabawy i piosenki

Materiały: **M** s. 36–37 **1** wybrane piosenki **2** wybrane utwory instrumenty perkusyjne – zestaw do wybranych zabaw i piosenek

Ostatnie zajęcia nauczyciel przygotowuje na podstawie wcześniejszych rozmów z dziećmi o ulubionych piosenkach, muzycznych zabawach i utworach, których wysłuchały w klasie pierwszej. Poleca również, aby dzieci same przygotowały się do występów (śpiewu lub gry na instrumencie), jeśli w ciągu roku uczęszczały na dodatkowe zajęcia – naukę gry lub zajęcia zespołu wokalnego czy chóru.

1 Powitanie piosenką *Pora na muzykowanie* – CD1 (5) lub (6)

Dzieci śpiewają powitalną piosenkę w dowolny sposób, który same zaproponują.

M **Wszyscy lubią muzykować, rozmowa o sposobach muzykowania** – zeszyt ćwiczeń, s. 36–37

Dzieci ponownie oglądają strony z *Albumu muzycznego*. Rozmawiają o różnych sposobach muzykowania. Porównują swoje obecne umiejętności z tym, co potrafiły na początku klasy pierwszej.

1 **Śpiewanie ulubionych piosenek z klasy pierwszej** – CD1 (wybrane piosenki)

Dzieci proponują ulubione piosenki z klasy pierwszej i zabawy do nich. Wspólnie je śpiewamy.

Soliści wykonują dodatkowe piosenki, specjalnie przygotowane na te zajęcia.

Przypomnienie zabaw muzyczno-ruchowych

Instrumentacje do utworów muzyki poważnej – CD2 (wybrane utwory)

Dzieci wybierają utwór, który najbardziej polubiły, i zestaw instrumentów perkusyjnych do niego. Nauczyciel wybiera ucznia, który będzie dyrygentem. Tworzymy orkiestrę.

Klasowy koncert solistów

Dzieci, które uczyły się przez cały rok gry na jakimś instrumencie, urządzają koncert dla kolegów.

1 **Zakończenie zajęć piosenką *Nasza Lokomotywa*** – CD1 (29) lub (30)

Zajęcia i rok szkolny nauczyciel kończy wspólną zabawą „w pociągi” z piosenką *Nasza Lokomotywa* (jak przy temacie nr 30).